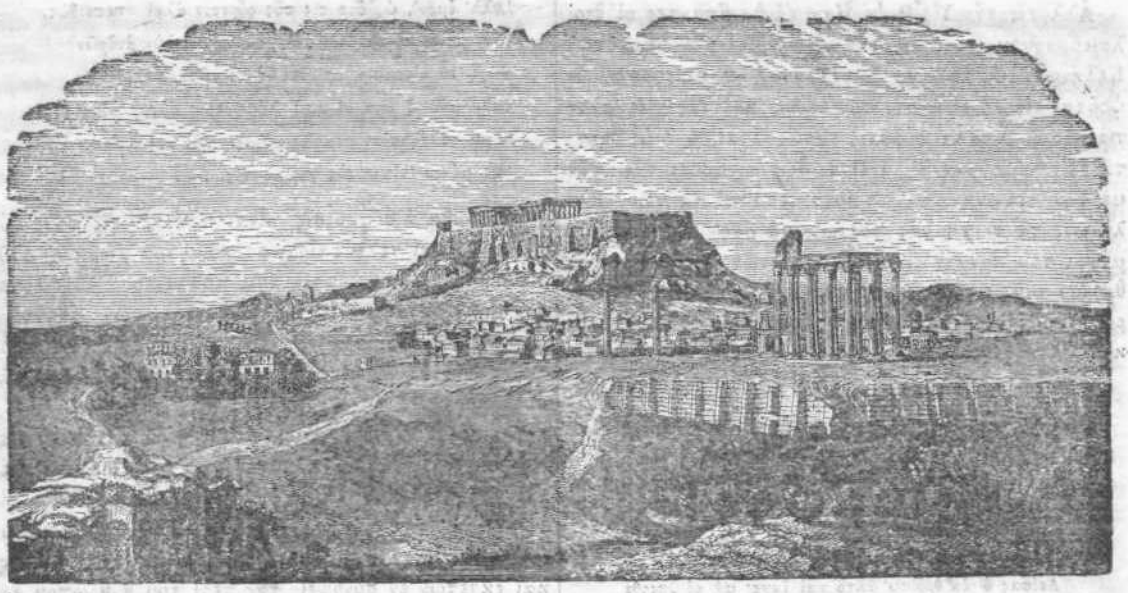

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ, 1860. ΤΟΜΟΣ ΙΑ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 258.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εἰς τὴν μελέτην τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων

ὑπὸ Θ. Καρούσου.

(Τέλος. Ἴδε φυλλάδ. 238.)

—ooo—

Ἀρχόμενοι λοιπὸν πρῶτον ἀπὸ τοῦ ὕφους παρατηροῦμεν ὅτι, ἂν ἡ πρωτίστη καὶ κυριωτέρα τοῦ ὕφους ἀρετὴ συνίσταται εἰς τὴν ἀκριβῆ καὶ πιστὴν ἀπεικόνισιν πῶν ἰδεῶν καὶ τῶν αἰσθημάτων, ἂν τὸ ἀξιολογώτερον αὐτοῦ πλεονέκτημα εἶναι τὸ νὰ προσαρμόζεται ὁλοσχερῶς εἰς τὸ εἶδος τοῦ παριστανομένου πράγματος, τὸ νὰ ζωγραφίζῃ μετ' ἐναργείας καὶ ζωηρότητος καὶ αὐτὰς τὰς λεπτοτέρας πτυχὰς τοῦ νοὸς καὶ τῆς καρδίας, ἕπεται ὅτι οὐδεὶς τῶν ἄλλων οὔτε Ποιητῶν οὔτε Λογογράφων κέκτηται τὴν ἀρετὴν ταύτην καὶ τὸ πλεονέκτημα εἰς τοσοῦτον ἔξοχον βαθμόν, ὅσον ὁ Ὅμηρος. Οὐδεὶς βέβαια εἶναι τοσοῦτον τεχνικὸς καὶ ἐπιτήδειος, ὅσον αὐτός, νὰ διαποικίλλῃ τὸ ὕφος του κατὰ τὸν προκείμενον αὐτῷ σκοπόν, κατὰ τὴν φύσιν τοῦ πράγματος, οὗ τὴν περιγραφὴν προτίθεται. Οὐδεὶς ἄλλος ἐπὶ τέλους τῶν ἐπικῶν Ποιητῶν ἐμψυχόνει καὶ πλουτίζει τὴν διήγησίν του μὲ πλείονας ποιητικὰς καλλονὰς καὶ χάριτας, χρώμενος τὸ ὑψηλὸν καὶ τὸ σεμνοπρεπὲς εἰς τὰς περιγραφάς, τὸ τερπνὸν καὶ τὸ χάριεν εἰς τὰ αἰσθήματα, τὸ τολμηρὸν καὶ τὸ ζωηρὸν εἰς τὴν ἔκφρασιν. Παντοῦ δύναμις, σφοδρότης, μέγεθος. Τὰ πάντα εἶναι ἢ σεμνοπρεπῆ, ἢ τρυφερά, ἢ ἐπαφρόδιτα. Πᾶσα λέξις, πᾶσα φράσις, πᾶσα πλοκὴ λόγου μετοχετεύει εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκουόντων ὕψος τι ἰδεῶν, ἢ συγκίνησίν τινα πάθους καὶ αἰσθήματος. Οὐδὲν ἀργόν, οὐδὲν περιττὸν καὶ ἀνάρμοστον.

Θέλομεν δὲ νὰ σχηματίσωμεν ἀκριβεστέραν ἰδέαν τοῦ Ὁμηρικοῦ ὕφους; καταβαίνοντες ὀλίγον ἀπὸ ταύτας τὰς γενικότητας καὶ λαμβάνοντες τινὰ παραδείγματα, ἃς καταδείξωμεν τὴν ἔξοχον τοῦ ποιητοῦ δύναμιν καὶ ἐπιδεξιότητα εἰς τὸ νὰ ἐξωτερικεύῃ καὶ νὰ ἐνσωματόνῃ διὰ τοῦ λόγου τὰς ἐννοίας καὶ τὰς ψυχικὰς του διαθέσεις μετὰ πλείστης ὅσης ἀφελείας καὶ ἐνεργότητος.

Καὶ βέβαια οὐδαμοῦ καταφαίνεται τὸ πυρῶδες καὶ ἔξαλλον τῆς γονίμου αὐτοῦ φαντασίας, εἰμὴ ὅτε ἐπιχειρεῖ νὰ περιγράφῃ μάχας ἢ τρικυμίας, ζωγραφῶν τοσοῦτον εἰκονικῶς τὸν πρόμον, τὸν θόρυβον, τὴν φρικίασιν, ὥστε εἰσάγει τὸν ἀναγνώστην ἐν μέσῳ τῆς τῶν ὅπλων κλαγγῆς, ἢ τοῦ τῶν κυμάτων ὀόχθου καὶ βρυχήματος.

Ὅθεν καὶ ὁ Λογγῖνος δικαίως ἐκθειάζει τὸ ὕψος τῶν στίχων ἐκείνων τῆς Ο' Ῥαψῳδίας τῆς Ἰλιάδος, ἐνοῖς διαγράφει τὸν Ποσειδῶνα ἐρχόμενον πρὸς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων.

Τρέμεν εὖρεα μακρὰ καὶ ὕλη,
Ποσσὶν ὑπ' ἀθανάτοισι Ποσειδάωνος ἰόντος.

Ἀλλ' εἰς τὴν Γ' Ῥαψῳδίαν, ἔνθα ἅπαντες οἱ θεοὶ λαμβάνουσι μέρος εἰς τὴν μάχην, οἱ μὲν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, οἱ δὲ ὑπὲρ τῶν Τρώων, ἡ περιγραφὴ ὑψοῦται εἰς τὸ ἔπακρον τοῦ ὕψους καὶ τῆς μεγαλοπρεπείας. Ἅπασα ἡ φύσις ταράττεται· ὁ Ζεὺς βροντᾷ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· ὁ Ποσειδῶν τινάσσει τὴν γῆν μὲ τὴν τρίαινάν του· σείονται τὰ πλοῖα τῶν Ἑλλήνων, τὰ τείχη τῆς πόλεως, τὰ ὄρη· ἡ γῆ τρέμει μέχρι τοῦ πυθμένος, καὶ ὁ Πλούτων πηδᾷ ἐκ τοῦ θρόνου του, φοβούμενος μήπως ὁ φρικώδης καὶ ἀραχνιασμένος Ἅιδης ἀνοίξας φανῇ εἰς τοὺς θνητοὺς καὶ ἀθανάτους.

Δεινὸν δ' ἐβρόντησε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε
Ὑψόθεν· αὐτὰρ ἔνερθε Ποσειδάων ἐτίναξε
Γαῖαν ἀπειρεσίην ὀρέων τ' αἰπεινὰ κάρηνα·
Πάντες δ' ἐσείοντο πόδες πολυπιδάκου Ἴδης
Καὶ κορυφαὶ Τρώων τε πόλις καὶ νῆες Ἀχαιῶν.
Ἔδδεισε δ' ὑπένερθεν ἄναξ ἀνδρῶν Ἀϊδωνεὺς,
Δείσας δ' ἐκ θρόνου ἆλτο καὶ ἴαχε· μὴ οἱ ὕπερθε
Γαῖαν ἀναῤῥήξειε Ποσειδάων ἐνοσίχθων,
Οἰκία δὲ θνητοῖσι καὶ ἀθανάτοισι φανείη
Ἐμερδαλέ', εὐρώεντα, τά τε στυγέουσι θεοί περ.

(Ἰλ. Υ'. 56—65.)

Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τῇ Ἰλιάδι αἱ μάχαι συνεχῶς ἐπαναλαμβάνονται μέχρι κόρου, ὁ ποιητὴς ἐπίσταται ὅπως διατηρῇ ἀκμαίαν τὴν περιέργειαν τοῦ ἀναγνώστου, ποτὲ μὲν παριστάνων ἕκαστον ἥρωα καινοπρεπῶς πως ἀγωνιζόμενον, ποτὲ δὲ παρενείρων ἀξιολόγους πληροφορίας περὶ τῆς τύχης ἢ τῶν οἰκογενειακῶν των περιστάσεων, ποτὲ δὲ παρεμβάλλων τὴν σύμπαξιν καὶ ἐπικουρίαν ὑπερφυσικῶν ὄντων, ποτὲ δὲ τέλος πάντων ἐνδιατρίβων περί τινας λεπτομερείας, ὡς π. χ. ὅτε περιγράφει ἀκριβῶς τὴν θέσιν τῆς πληγῆς, τὸ εἶδος, τὰ συνοδεύσαντα αὐτὴν περιστατικά, τὸν τρόπον τῆς θεραπείας, κ.τ.λ. ὧν ἡ λεπτομερὴς περιγραφὴ κινεῖ τὴν τοῦ ἀκροατοῦ συμπάθειαν καὶ περιέργειαν.

Πρὸς τὸν αὐτὸν δὲ τοῦτον σκοπὸν, πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ἐκ τῆς συσσωρεύσεως τῶν μαχῶν προσγινομένου ὁμοιομόρφου καὶ μονοτρόπου, ὁ ποιητὴς ἐπενόησε καὶ ἄλλο μέσον, τὴν ἄφθονον χρῆσιν τῶν παραβολῶν, καί τοι ἐν μέρει προερχομένων καὶ ἐκ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ὅστις ἐγείρεται εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀοιδοῦ ὑπὸ τῆς θέας ἀντικειμένων τοσοῦτον καταπληκτικῶν καὶ φρικαλέων, οἷά εἰσιν αἱ ἀντιπαρατάξεις τῶν στρατῶν, αἱ πεισματώδεις συμπλοκαί, οἱ φόνοι, αἱ *εὐχωλαὶ* καὶ *οἰμωγαὶ ὀλλύντων τε καὶ ὀλλυμένων*. Ὅ,τι δὲ ἀποτελεῖ τὸ ἐπαγωγὸν καὶ τερψιθυμον τῶν ποιητικῶν τούτων παραβολῶν, δὲν εἶναι μόνον ἡ διασάφησις καὶ ἐξήγησις ἀντικειμένου τινὸς ἧττον γνωστοῦ δι' ἄλλου τινὸς γνωστοτέρου, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἐπέκτασις ἢ ὁ πλατυσμὸς τοῦ στοιχείου ἐκείνου τῆς παραβολῆς, ὅπερ χρησιμεύει πρὸς ἁπλῆν ἐπ κόσμησιν αὐτῆς ταύτης. Οὕτως ἔστω πρὸς παράδειγμα ἡ ἑφεξῆς παραβολὴ (Ἰλ. Ν'. 471)·

Ἀλλ' ἔμεν', ὡς ὅτε τις σῦς οὔρεσιν ἀλκὶ πεποιθὼς,
ὅστε μένει κολεσυρτὸν ἐπερχομένων πολὺν ἀνδρῶν
χώρῳ ἐν οἰσπόλῳ, φρίσσει δέ τε νῶτον ὕπερθεν·
ὀφθαλμὼ δ' ἄρα οἱ πυρὶ λάμπετον· αὐτὰρ ὀδόντας
θήγει, ἀλέξασθαι μεμαὼς κύνας ἠδὲ καὶ ἄνδρας·
Ὣς μένεν Ἰδομενεὺς περικλυτός. . . .

Ἐνταῦθα ἡ σύγκρισις εἶναι πλήρης εἰς τοὺς δύο πρώτους καὶ τελευταίους στίχους τοῦ χωρίου. Ἀλλ' ὁ ἔρημος χῶρος, ἡ φρικίασις τοῦ νώτου, τὸ φλογερὸν τῶν ὀφθαλμῶν, τὸ ἀκόνισμα τῶν ὀδόντων, ἀποκλειστικῶς ἀναφέρονται εἰς τὸ θηρίον πρὸς ποιητικὴν καλλονὴν καὶ μείζονα γραφικότητα τῆς συγκρίσεως.

Αὕτη δὲ ἡ ἐπέκτασις, ἐκτὸς τοῦ ὅτι περιποιεῖ εἰς τὰς παραβολὰς πλοῦτον καὶ ποικιλίαν, παρέχει τὸ ἐνδόσιμον εἰς τὸν ποιητὴν, ὅπως θέτῃ εἰς ἐνέργειαν τὴν φαντασίαν του, εὐφυῶς ἀπεικονίζων διάφορα χαρακτηριστικὰ τοῦ βίου καὶ τῆς φύσεως, καὶ ἐκθέτων ἐν συνόψει τὰς περὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν πραγμάτων σκέψεις του.

Ἀλλ' ἡ περιγραφικὴ δύναμις τοῦ ποιητοῦ ἀναδείκνυται λαμπρὰ καὶ ἔξοχος περιστρεφομένη οὐ μόνον περὶ τὰ αἰσθητικὰ ἀντικείμενα, ἀλλὰ καὶ περὶ ἠθικὰς ἐννοίας, καὶ πάθη καὶ αἰσθήματα, εἰς ὧν τὴν λεπτομερῆ περιγραφὴν καὶ ἐκτύλιξιν ἀπαιτεῖται ἴσως μεγαλητέρα διορατικότης καὶ βαθύνοια, παρὰ εἰς τὴν τῆς ἐξωτερικῆς φύσεως· διότι ἴδιον ἐκείνων εἶναι ἡ ἐνδόμυχος συγκέντρωσις καὶ σύμπτυξις δυσκόλως ὑποβαλλομένη εἰς τὴν ἀνατομίαν τοῦ λόγου καὶ εἰς διακεκριμένην ἔκθεσιν.

Προτίθεται π. χ. ὁ ποιητὴς νὰ παραστήσῃ τοὺς διαλογισμοὺς καὶ τὰς κρίσεις ὑποκειμένου τινός; συνήθως δὲν διηγεῖται αὐτὸς τί διανοεῖται ἢ κρίνει τὸ ὑποκείμενον, ἀλλὰ μᾶς διαδραματίζει, οὕτως εἰπεῖν, τὰ διανοήματά του, παριστάνων αὐτὸ πρὸς ἑαυτὸ συνδιαλεγόμενον, πρὸς τὸν ἑαυτοῦ νοῦν ἀποτεινόμενον, καὶ ἐν κιρῷ ἀπορίας καὶ δισταγμῶν συμβουλευόμενον περὶ τοῦ πρακτέου *ἐὸν μεγαλήτορα θυμὸν*, ὥστε αἱ ἰδέαι καὶ αἱ σκέψεις του τρόπον τινὰ προσωποποιοῦνται, καὶ ἡμεῖς γινόμεθα θεαταὶ τῶν ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ ἀναπολουμένων. Ἐντεῦθεν ἐκεῖνοι οἱ ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ποιήμασι συχνάκις ἀπαντώμενοι στίχοι·

Ὀχθήσας δ' ἄρα εἶπε πρὸς ὃν μεγαλήτορα θυμόν·
στῆθος δὲ πλήξας καρδίαν ἠνίπαπε μύθῳ.
Τέτλαθι δὲ κραδίη, καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης.

Πλεῖστα τοιαῦτα χωρία ἠδυνάμεθα νὰ συλλέξωμεν ἔκ τε τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσείας. Ἀλλὰ τὸ ὡραιότερον παράδειγμα τοῦ εἴδους τούτου εἶναι ἡ συνάντησις τοῦ Ἕκτορος μετὰ τοῦ Ἀχιλλέως (Ἰλ. Χ' 98—130). Ὁ ἥρως ἀπέναντι τοῦ φοβεροῦ ἀντιπάλου του διανοεῖται τί ὤφειλε νὰ πράξῃ εἰς τοσοῦτον δεινὴν περίστασιν· καὶ κατεσπευσμένως διεξέρχεται τὰ ὑπαγορευόμενα αὐτῷ μέσα οὐχ ἧττον ἢ τὰς συνοδευούσας ταῦτα δυσχερείας καὶ κινδύνους. Ὅ,τι πρῶτον παρίσταται αὐτῷ εἶναι ἡ φυγή.

Ἀλλ' αὕτη ἀντίκειται εἰς τὴν στρατιωτικήν του ὑπόληψιν. Ἀναλογίζεται τὰ ὀνείδη ἅτινα μέλλει νὰ ὑποστῇ παρὰ τῶν συμπολιτῶν του. Τοιούτου αἴσχους προτιμότερος ὁ εὐκλεὴς θάνατος. Ἀλλὰ προχωροῦντος κατὰ τοῦ Ἀχιλλέως ἐκλείπει τὸ θάῤῥος του. Διανοεῖται ἤδη ὅπως ἐξαιτήσηται παρ' αὐτοῦ διὰ λύτρων τὴν ζωήν του. Τὰ πάντα ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ἐπέρχονται εἰς τὸν νοῦν του, ἡ ὑποταγή, αἱ λέξεις καὶ αὐτὰ τὰ σχήματα, δι' ὧν ἐλπίζει νὰ ἐξιλεώσῃ τὴν ὀργὴν τοῦ Ἀχιλλέως. Ἡ ἀπόδοσις τῶν κτημάτων, οἱ ὅροι τῆς συνθήκης, οἱ ὅρκοι, τὰ πάντα ἐν ἀκαρεῖ παρίστανται εἰς τὴν φαντασίαν του. Ἀλλ' ἐκ τοῦ φόβου τούτου καὶ τῆς δειλίας αἴρνης μετατρέπεται εἰς ὀρθοτέραν κρίσιν διὰ τοῦ ἑφεξῆς στίχου·

Ἀλλὰ τίσι μοι ταῦτα φίλος διελέξατο θυμός;

Φοβοῦμαι, λέγει, μήπως ἐγὼ μὲν προσπέσω εἰς τοὺς πόδας του ὡς ἱκέτης, αὐτὸς ὅμως δὲν μ' ἐλεήσῃ, ἀλλὰ μὲ θανατώσῃ, γυμνὸν ὄντα τῶν ὅπλων μου, ὡς γυναῖκα. Προτιμότερον βέβαια νὰ ἀλληλομαχήσωμεν· καὶ ὅσον τάχιστα ἂς ἴδωμεν εἰς τίνα ἐξ ἡμῶν τῶν δύο ὁ Ζεὺς θέλει δώσειν δόξαν.

Ἀλλ' ἡ αὐτὴ διορατικότης, ἡ αὐτὴ βαθύνοια ἐμφαίνεται καὶ εἰς τὸν τρόπον, δι' οὗ ὁ ποιητὴς ἐμβατεύει καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἐνδότατα τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, ἐξιχνιάζει τὰς πρώτας πηγὰς τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν παθῶν, τὰ παρακολουθεῖ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὰ ἀποτελέσματά των· καὶ τὰ περιγράφει μὲ ὅσην ἡ φύσις των ἐπιδέχεται λεπτότητα καὶ ἀκρίβειαν.

Ἡ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδύσσεια γέμουσι λαμπρῶν παραδειγμάτων τοῦ τρόπου, τοῦ προσκαίρου τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, τοῦ οἴκτου, τῆς λύπης, τῆς στοργῆς, καὶ πλείστων ἄλλων ἐξόχων αἰσθημάτων, ἅτινα ἐνυπάρχουσιν εἴτε κοινὰ εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, εἴτε ἴδια εἰς ἀτομικοὺς χαρακτῆρας.

Οὕτω π. χ. ὁποία τρυφερότης, ὁποία περιπάθεια εἰς τὴν συγκινητικωτάτην ἐκείνην καὶ ἀπαράμιλλον συνέντευξιν τοῦ Ἕκτορος μετὰ τῆς Ἀνδρομάχης (Ἰλ. Ζ'.), ἔνθα ζωγραφοῦνται μετὰ τοσαύτης εὐαισθησίας καὶ χάριτος ἅπασαι αἱ περιστάσεις τῆς συζυγικῆς καὶ πατρικῆς στοργῆς, ἔνθα ἐξεικονίζεται μετὰ τοσαύτης ἐναργείας καὶ ζωηρότητος ὁ φόβος τοῦ παιδὸς ἐμβλέψαντος εἰς τὸν λόφον τῆς περικεφαλαίας τοῦ πατρὸς, καὶ ἡ μεταστροφή του εἰς τοὺς κόλπους τῆς τροφοῦ, ἔνθα παριστάνεται μετὰ τοσαύτης ἐπιτυχίας καὶ φυσικότητος ὁ μὲν Ἕκτωρ ὡς καταθέτων τὴν περικεφαλαίαν του, λαμβάνων τὸν υἱὸν εἰς τὰς ἀγκάλας του, καὶ εὐχόμενος τοῖς θεοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ· ἡ δὲ Ἀνδρομάχη ὡς δεχομένη πάλιν τὸν υἱὸν μετὰ γέλωτος δακρυόεντος (*δακρυόεν γελάσασα*, θαυμασία ὄντως ἔκφρασις πρὸς παράστασιν τῆς συνυπάρξεως δύο ἀντιθέτων ψυχικῶν καταστάσεων). Πάντα ταῦτα δὲν ἀποτελοῦσι τὴν φυσικωτέραν καὶ θελκτικωτέραν σκηνήν;

Διὰ τῆς αὐτῆς δὲ εὐαισθησίας καὶ ὀξύτητος περιγράφει καὶ τὰς κατὰ τὰς διαφόρους θέσεις καὶ χαρακτῆρας ἀναπτυσσομένας ποικίλας παραλλαγὰς τῶν αἰσθημάτων τοῦ τρόμου καὶ τῆς ἀγανακτήσεως ἢ τῆς λύπης καὶ τοῦ οἴκτου. Οὕτως εἰς τὴν Ἰλιάδα ἀπαντῶνται δύο χωρία, ἐν οἷς παριστάνονται τὰ ἀποτελέσματα θλιβερᾶς ἀγγελίας κατὰ τοὺς ἀντιθέτους χαρακτῆρας τῶν ὑποκειμένων. Τὸ μὲν, ἔνθα ἀγγέλλεται εἰς τὸν Ἀχιλλέα ὁ θάνατος τοῦ Πατρόκλου, τὸ δὲ, ἔνθα ἡ Ἀνδρομάχη θρηνεῖ ἐπὶ τοῦ πτώματος τοῦ συζύγου της (Ἰλ. Σ. 22 καὶ ἑφ. — Χ'. 466 καὶ ἑφ.). Εἰς ἑκατέραν περίπτωσιν αἱ φρένες τῶν τεθλιμμένων καλύπτονται ὑπὸ νεφέλης λύπης· εἰς ἑκατέραν πίπτουσι κατὰ γῆς. Ἀλλ' ἡ μὲν τεθλιμμένη Ἀνδρομάχη ἀποπᾷ ἐκ τῆς κεφαλῆς της τὰ κοσμήματα, καὶ τὰ διασκορπίζει πέριξ αὐτῆς· ὁ δὲ Ἀχιλλεὺς μαδίζει τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς του, καὶ ῥίπτει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ προσώπου του τὴν κόνιν, ἐν ᾗ κυλίνδεται. Αἱ θεράπαιναι ἐγείρουσι καὶ ὑποστηρίζουσι τὴν δέσποιναν, μήπως ἡ σφοδρότης τῶν σπασμῶν ἀποβῇ εἰς αὐτὴν θανατηφόρος. Ὁ δὲ Ἀντίλοχος κρατεῖ τὰς χεῖρας τοῦ Ἥρωος μήπως διὰ τοῦ ξίφους ἀποκόψῃ τὸν λαιμόν του.

Προσέτι ὁ ποιητὴς, εἰςδύων εἰς τὴν λεπτοτέραν αἰσθητικότητα τῆς ἡμετέρας φύσεως, περιγράφει τὴν ἐκ τῆς λύπης προςγινομένην ἡδονήν· διότι, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη (Ῥητορ. Α'. ΙΑ'.) *καὶ ἐν τοῖς πένθεσι καὶ θρήνοις ἐγγίγνεταί τις ἡδονή*, καθ' ὅσον ἡ ψυχὴ ἐν ταῖς πικρίαις αὐτῆς καὶ θλίψεσιν, ἐξωτερικευομένη καὶ ἐκφράζουσα τὰ παθήματά της, εὑρίσκει παρηγορίαν τινὰ καὶ ἀνακούφισιν, ὡς βλέπομεν ἐν τοῖς ἑφεξῆς στίχοις (Ὀδ. Δ'. 211)·

Ὄφρα καὶ ἐν Ἀΐδαο, φίλος περὶ χεῖρας βαλόντε
ἀμφοτέρω κρυερῷο τεταρπώμεθα γόοιο.

ἢ περιγράφει ὅ,τι συνήθως συμβαίνει εἰς τὴν καρδίαν τοῦ οἰκτείροντος, ὅστις συναισθάνεται οἶκτον καὶ δακρύει διὰ τὰ δυστυχήματα τῶν ἄλλων ἀναλόγως τῶν ἰδίων αὐτοῦ δυστυχημάτων, καθ' ὅσον καὶ αὐτὸς ὑπέστη πολλὰ τοιαῦτα καὶ παραπλήσια. Παράδειγμα τούτου ἔχομεν τὴν περίστασιν, καθ' ἣν αἱ αἰχμάλωτοι, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατρόκλου συνώδευον τοὺς θρήνους τῆς Βρισηΐδος (Ἰλ. Τ'. 301).

Ὡς ἔφατο κλαίουσ' ἐπὶ δὲ στενάχοντο γυναῖκες
Πάτροκλον πρόφασιν, σφῶν δ' αὐτῶν κῆδε ἑκάστη.

Ἔνθα καὶ ὁ Terrasson, ἐκφραζεται οὕτω· «Selon » mon goût particulier voilà le trait le plus fin qui » soit dans toute l'Iliade; rien n'est plus naturel que » l'image que le poëte nous présente de ces pauvres » filles, qui se trouvant depuis assez longtemps » entre es mains d'un vainqueur, renouvellent leurs » larmes à l'occasion des nouveaux objets de tris» tesse qui les environnent, quoique elles y prissent « peu de part.» (Dissert.sur l'Iliade, part.IV. c. 4.)

Τέλος δὲ, περιγράφει ὄχι μόνον τὰ συνήθη ἀποτελέσματα τῆς ὀργῆς·

. . . Χόλος, ὅστε καὶ ἄλλων
οἰδάνει ἐν στήθεσσι πύκα περ φρονεόντων,

ἀλλὰ καὶ μὲ τρόπον ἐμφατικὸν καὶ ἔντεχνον τὰς δύο ἀντιθέτους καταστάσεις τοῦ πάθους τούτου, εἴτε ἐκδηλουμένου δι' ἐξωτερικῶν σημείων, ὡς διὰ τῆς τῶν ὀμμάτων σπινθηροβολήσεως (Ἰλ. Α' 103).

μένεος δὲ μέγα φρένες ὀμφιμέλαιναι,
πίμπλαντ', ὄσσε δὲ οἱ πυρὶ λαμπετόωντι ἐίκτην,

εἴτε ἀπεναντίας ὑπελανθάνοντος καὶ καιροφυλακτοῦντος πρὸς ἐκδίκησιν (Ὀδ. Ρ'. 465).

ἀλλ' ἀκέων κίνησε κάρη, κακὰ βυσσοδομεύων.

Τέλος δὲ, ἵνα συμπληρώσωμεν τὰς περὶ τοῦ περιγραφικοῦ ὕφους τοῦ Ὁμήρου θεωρίας, ἐκτὸς τῆς εὐκρινείας αὐτοῦ καὶ καθαρότητος, ἐκτὸς τῆς καταλληλίας καὶ προσαρμογῆς αὐτοῦ εἰς παράστασιν διαφόρων χαρακτήρων εἰς ἐξεικόνισιν διαφόρων ἰδεῶν, παθῶν, αἰσθημάτων, ὁ ποιητὴς ἐξέχει προσέτι καὶ εἰς τὴν θαυμασίαν τέχνην τοῦ νὰ διαστέλλῃ ἢ συστέλλῃ, τοῦ νὰ ἐπεκτείνῃ ἢ συντέμῃ τὴν περιγραφὴν κατὰ τὴν φύσιν καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ περιγραφομένου ἀντικειμένου. Πρόκειται π. χ. περὶ ἀντικειμένων ὑψηλῶν καὶ μεγάλων κινούντων ἡμᾶς εἰς θαυμασμὸν καὶ ἔκπληξιν, καὶ ἐγειρόντων εἰς τὴν ψυχήν μας τί ἀνώτερον πάσης ἐκφράσεως, ὅπερ αἰσθάνεται μὲν ἡ ψυχὴ, ἀδυνατεῖ ὅμως ὅπως εὕρῃ λόγους ἱκανοὺς πρὸς ἐξήγησιν τοῦ αἰσθήματός της; Ἀνάγκη λοιπὸν ὁ περιγράφων τοιούτου εἴδους ἀντικείμενον νὰ περιορίζεται μόνον εἰς τὰ μᾶλλον διάσημα καὶ ἐξέχοντα χαρακτηριστικὰ αὐτῶν, ἂν μέλλῃ νὰ ἑλκύσῃ τὴν προσοχὴν καὶ νὰ ὑψώσῃ τὴν φαντασίαν τοῦ ἀκροατοῦ· ἄλλως ἡ περιγραφὴ ἐκπίπτουσα εἰς λεπτομερείας καὶ διεξοδικότητας ἀποβαίνει ψυχρὰ καὶ κακόζηλος. Ἰδοὺ πόσον μεγαλοπρεπῶς καὶ συντόνως μᾶς παριστάνει ὁ ποιητὴς τὸν Δία μόνον νεύοντα καὶ σείοντα τὸν Ὄλυμπον.

Ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων.
Ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπεῤῥώσαντο ἄνακτος
Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο· μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον.

(Ἰλ Α', 528.)

Ἡ ὁποίαν ἐντύπωσιν τρόμου καὶ ἐκστάσεως ἐγείρουσιν εἰς τὴν ψυχὴν οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι στίχοι δι' ὧν περιγράφεται ἡ ἀγανάκτησις τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅστις διὰ τὴν εἰς τὸν ἱερέα του γενομένην ὕβριν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀγαμέμνονος, καταβαίνει ἐξ οὐρανοῦ μετὰ τοῦ τόξου καὶ τῶν βελῶν του, καὶ διαχέει εἰς ὅλον τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν θάνατον καὶ ὄλεθρον. Ἀπὸ τῆς παρακλήσεως τοῦ ἱερέως μέχρι τῆς τοῦ θεοῦ εἰς τὸ στρατόπεδον καταβάσεως δύο μόνον στίχοι ἐξαρκοῦσιν.

. . . Τοῦ δ' ἔκλυε Φοῖβος Ἀπόλλων,
βῆ δὲ κατ' Οὐλύμποιο καρήνων χωόμενος κῆρ (Ἰλ. Α' 43·

Ἐκπληκτικωτέρα δὲ εἶναι ἡ τελικὴ καταστροφὴ, ἐμπεριεχομένη εἰς ἕνα μόνον στίχον.

Βάλλ' αἰεὶ δὲ πυρὶ νεκύων καίοντο θαμειαί (αὐτόθι 52).

Ἐνταῦθα ἡ φθορὰ τοῦ λοιμοῦ ἐκτίθεται ζωηρότερον παρὰ ἐὰν περιεγράφετο λεπτομερῶς ὁ τρόπος, δι' οὗ ἐνσκήψας ἐμαίνετο, ἢ τὰ κακὰ τῶν ὑπὸ τῆς νόσου πασχόντων.

Οὕτως ἀλλαχοῦ εἰς δύο μόνους στίχους περικλείονται ὁ θάνατος τοῦ Πατρόκλου, ὁ φονεὺς, ἡ περὶ τὸ πτῶμα μάχη, ἡ περὶ τῶν ὅπλων σκύλευσις.

Κεῖται Πάτροκλος· Νέκυος δὲ πέρι δμφιμάχονται
γυμνεῦ· ἀτὰρ τά γε τεύχε' ἔχει κορυθαίολος Ἕκτωρ.

(Ἰλ. Σ'. 18.)

Πρόκειται ἀπεναντίας περὶ ἀντικειμένου φύσει ἐλλείποντος μεγέθους καὶ ὕψους; Ὁ ποιητὴς ἔχει τὴν ἐπιτηδειότητα ν' ἀναπληροῖ τὴν ἔλλειψιν ταύτην διὰ τῆς λεπτομεροῦς ἐκθέσεως τῶν καθέκαστα, διὰ τῆς διακεκριμένης καὶ ἀκριβοῦς ἐκείνης περιγραφῆς ἁπασῶν τῶν μεριοτήτων, ὧν τὸ σύνολον δύναται νὰ ἐγχαράξῃ πλήρη καὶ ζωηρὰν εἰκόνα τοῦ ἀντικειμένου. Οὕτω π. χ. ὁ ποιητὴς παριστάνει τὸν Πάνδαρον παρασκευαζόμενον κατὰ προτροπὴν τῆς Ἀθηνᾶς νὰ συγχύσῃ τοὺς ὅρκους τῶν συνθηκῶν ἐπιβουλευόμενος διὰ προδοσίας τὴν ζωὴν τοῦ Μενελάου. Ἀλλὰ τὸ περιστατικὸν τοῦτο, καί τοι σημαντικὸν εἰς τὰς συνεπείας του, καθ' ἑαυτὸ θεωρούμενον ὅμως δὲν παρέχει μέγα τι καὶ ἀξιόλογον. Τί κάμνει λοιπὸν ὁ ποιητής; ἐμψυχόνει τὴν διήγησίν του, περιγράφων κατὰ πλάτος τὰ περὶ τοῦ τόξου τοῦ Πανδάρου. Προτάττει λοιπὸν τὴν κατασκευὴν τοῦ τόξου· τὸ κέρας τῆς αἰγὸς, ἐξ ἧς ἦτο κατεσκευασμένον, τὸν φέρει ἐν εἴδει παρεκβάσεως εἰς τὴν θήραν, ἐν ᾗ ὁ Πίνδαρος τὸν εἶχε φονεύσειν· κατόπιν δὲ περιγράφει τὸν τρόπον, δι' οὗ ὁ κεραοξόος τέκτων μετεποίησε τὰ κέρατα αὐτῆς εἰς τοξον. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπανερχόμενος εἰς τὸ προκείμενον διηγεῖται ὅτι ὁ Πάνδαρος τανύσας αὐτὸ τὸ κατέθεσεν ἐπὶ γῆς, καὶ ὅτι οἱ φίλοι του τὸν περιεκύκλωσαν διὰ τῶν ἀσπίδων των, ἵνα μὴ ἐφορμήσωσι κατ' αὐτοῦ οἱ Ἀχαιοὶ πρὶν κτυπηθῇ ὁ Μενέλαος. Τέλος δὲ ἡ ἐκπωμάτισις τῆς φαρέτρας, ἡ ἐξαίρεσις τοῦ βέλους, ἡ περιγραφὴ αὐτοῦ, ἡ προσάρμοσίς του εἰς τὴν νευράν τοῦ τόξου, ἡ εὐχὴ τοῦ Πανδάρου εἰς τὸν Ἀπόλλωνα τὸν γεννηθέντα εἰς τὴν πατρίδα του ὑπὲρ τῆς οἴκαδε ἐπιστροφῆς του, ἡ διὰ τῶν δακτύλων συνεφέλκυσις τῆς νευρᾶς καὶ τῶν γλυφίδων τοῦ βέλους, ἡ προσπέλασις τῆς νευρᾶς εἰς τὸν μαστὸν καὶ τῆς σιδηρᾶς αἰχμῆς τοῦ βέλους εἰς τὸ τόξον, πάντα ταῦτα περιγράφονται μετὰ τῆς ὅσον ἔνεστι μεγαλητέρας λεπτομερείας καὶ ἐξακριβώσεως. Μετὰ δὲ τὴν ἐκτενῆ ταύτην διήγησιν τελευτᾷ διὰ δύο λαμπρῶν στίχων, δι' ὧν ἀκούεται οὕτως εἰπεῖν ὁ συριγμὸς τοῦ τόξου καὶ ἡ ἰαχὴ τῆς νευρᾶς, καὶ παρίσταται τὸ βέλος ὡς ἔμψυχον ὂν προθυμούμενον νὰ πετάξῃ εἰς τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων (Ἰλ. Δ'. 105 — 126).

Μεταβαίνοντες δὲ ἤδη ἀπὸ τοῦ ὕφους εἰς τὴν πρᾶξιν τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων τῆς Ἰλιάδος π. χ. παρατηροῦμεν ὅτι δὲν εἶναι ἡ ἔκθεσις ἁπάντων τῶν ἱστορικῶν γεγονότων τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, οὐδὲ ἡ βιογραφία ἑνὸς ἀτόμου, ἀλλὰ μοναδική τις, κυρία, καὶ ἐνδιαφέρουσα περίστασις ἔχουσα, κατὰ

τὸν Ἀριστοτέλη, *ἀρχὴν, μέσον καὶ τέλος*. Τίς δὲ εἶναι ἡ περίστασις αὕτη ἐν τῇ Ἰλιάδι; Ἀγαμέμνων ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐξυβρίζει τὸν Ἀχιλλέα, τὸν ἀνδρειότερον πολεμιστὴν, ὅστις διὰ τοῦτο ἀποσύρεται ὠργισμένος ἐκ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Ἀλλ' ἐπανειλημμένα συμφοραὶ καὶ ἧττα τοῦ στρατοῦ ἀναγκάζουσι τὸν βασιλέα νὰ καθικετεύσῃ τὸν Ἀχιλλέα, ὅπως παύσας τῆς ὀργῆς του συμφιλιωθῇ μετ' αὐτοῦ. Πλὴν εἰς μάτην! Τέλος δὲ, ὁπόταν τὸ πῦρ τῶν πολεμίων ἐπαπειλῇ καὶ τὰς ἰδίας αὐτοῦ σκηνὰς, ἐπιτρέπει εἰς τὸν φίλον του Πάτροκλον ἵνα λάβῃ αὐτὸς μέρος εἰς τὴν μάχην. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος φονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἕκτορος στρατηγοῦ τῶν Τρώων, ὁ Ἀχιλλεὺς ὁρμώμενος ἀπὸ τοῦ καθήκοντος τῆς φιλίας ἐξέρχεται εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, ὅπως ἐκδικηθῇ τὸν θάνατον τοῦ φίλου του, ἔνθα φονεύει τὸν Ἕκτορα.

Ἀλλὰ τὴν πρᾶξιν ταύτην, καί τοι ἁπλῆν καὶ ἀπερίπλοκον, ὁ ποιητὴς διὰ τῆς μεγαλοφυΐας του κατώρθωσε νὰ διαποικίλῃ θαυμασίως πλουτίζων αὐτὴν μὲ συμβάντα, δημηγορίας, χαρακτῆρας θείους τε καὶ ἀνθρωπίνους, παρεμβάλλων μάχας, βραχείας τινὰς εἰδήσεις περὶ τῶν φονευομένων ἡρώων, ἐφελκύων ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὴν προσοχὴν μας καὶ τὸ ἐνδιάφορον διὰ τῆς βαθμολογικῆς ἐπαυξήσεως τῶν δυστυχημάτων καθ' ὅσον προχωρεῖ τὸ ποίημα, καὶ τὰ πάντα οἰκονομῶν ὅπως μεγαλύνῃ τὸν Ἀχιλλέα, καὶ ἀναδείξῃ αὐτὸν, ὃς ἀπ' ἀρχῆς προετίθετο, τὸν πρωταγωνιστὴν καὶ τὸ κύριον ὑποκείμενον τῆς ἐπικῆς πράξεως, ἥτις συναπαρτίζεται ἐκ τῆς δέσεως καὶ λύσεως· διότι ἡ μὲν συνισταμένη εἰς τὰ προςπίπτοντα ἐμπόδια καὶ τὰς παρεμβαλλομένας ἀντιστάσεις ἐπαυξάνει τὰς δυσκολίας καὶ παροξύνει τὴν περιέργειαν καὶ τὸ ἐνδιάφορον τοῦ ἀναγνώστου, ἀνησυχοῦντος καὶ ἀσθμαίνοντος ὅπως ἐπὶ τέλους ἴδῃ τὴν ἐξομάλυνσιν καὶ ἀφαίρεσιν τῶν δυσκολιῶν τούτων, ἡ δὲ συνίσταται εἰς τὴν ἄρσιν τῶν ἀντιστάσεων ἐκπηγάζουσαν ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς φύσεως καὶ συμπλοκῆς τῶν πραγμάτων. Οἷον ἐν τῇ Ἰλιάδι πρόκειται νὰ τιμηθῇ ὁ περιοῦβρισθεὶς Ἀχιλλεύς. Τοῦτο ἀποφασίζει ὁ Ζεὺς ἐμβάλλων εἰς δυστυχίας τοὺς Ἕλληνας. Ἀλλ' ἡ Ἥρα μετὰ τῆς Ἀθηνᾶς τοὺς προστατεύει. Ἐντεῦθεν ἄρχεται ἡ πρώτη στάσις βαθμηδὸν πολλῷ μᾶλλον περιπλεκομένη. Τρέπονται οἱ Ἕλληνες εἰς φυγήν. Ἑκάτερα τὰ διαμαχόμενα μέρη συμφωνοῦσι νὰ διαλύσωσι τὸν πόλεμον διὰ τῆς μονομαχίας τοῦ Μενελάου καὶ τοῦ Πάριδος. Νικᾷ ὁ Μενέλαος, καὶ ἡ δέσις αὐξάνει· διότι οὕτω κινδυνεύει ὁ Ἀχιλλεὺς νὰ μείνῃ ἄδοξος. Ἀλλ' ἀναφύονται ἔπειτα νέαι δυσκολίαι. Πληγόνεται διὰ προδοσίας ὁ Μενέλαος· ἀριστεύει ὁ Διομήδης. Ἡ Ἥρα καὶ ὁ Ποσειδῶν βοηθοῦσι τοὺς Ἕλληνας. Ἀποφασίζει ὁ Ἀχιλλεὺς ν' ἀποπλεύσῃ. Πάντα δὲ ταῦτα ἐπαυξάνουσι τοῦ ἀναγνώστου τὴν ταραχήν. Ἀλλὰ τέλος φονεύεται ὁ Πάτροκλος. Ὁ Ἀχιλλεὺς ἵνα δικεκδικηθῇ τὸν φόνον τοῦ φίλου του, συμβιβάζεται μετὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος. Ὁπλίζεται πάλιν ὁ Ἥρως, ἀναφαίνεται εἰς τὴν μάχην, καὶ διὰ τὰς νίκας του δοξάζεται. Ἰδοὺ ἡ λύσις τῆς ἐπικῆς πράξεως.

Ἀλλὰ διὰ νὰ ἦναι ἡ πρᾶξις ὄντως ποιητικὴ πρέπει καὶ τὰ τρία στοιχεῖα αὐτῆς, ἡ ἐνέργεια, ἡ ἀντενέργεια ἤτοι ἡ δέσις, καὶ ἡ λύσις νὰ ἦναι ἐπίσης δεδικαιολογημένα, ἐπίσης ἔλλογα. Οὕτω π. χ. θαυμάζομεν τὴν τέχνην τοῦ ποιητοῦ, δι' ἧς παριστάνει τὸν Ἀχιλλέα καὶ τὸν Ἀγαμέμνονα ἐπίσης δικαιουμένους ἐν τῇ αὐτῶν ἔριδι. Ναὶ μὲν εἶχε δικαίωμα ὁ Ἀχιλλεὺς, καθὸ στρατηγὸς, νὰ προφυλάξῃ τὸν στρατὸν ἀπὸ τὴν ὀργὴν τοῦ θεοῦ, ἣν προεκάλεσεν ἡ ἀπερισκεψία καὶ τὸ πάθος τοῦ Ἀγαμέμνονος. Ζητεῖ δὲ προσέτι νὰ βεβαιωθῇ καὶ περὶ τῆς θείας ἐπιδοκιμασίας ὑποβάλλων τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν μάντιν Κάλχαντα. Ἀλλ' ὅμως ἡ ἑπομένη διαγωγή του δὲν δύναται τοσοῦτον εὐκόλως νὰ δικαιολογηθῇ. Ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐνθαῤῥύνει τὸν μάντιν ἐξαιτούμενον τὴν ὑποστήριξίν του, περιέχει τι σαρκαστικὸν κατὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος, καὶ τείνει νὰ παροξύνῃ τοῦτον κατὰ τοῦ μάντεως. Κατόπιν δὲ ἡ ἔξαψις ἑκατέρων τῶν διαφερομένων ἀποκαθιστᾷ δύσκολον ν' ἀποφασισθῇ τίς ἐκ τῶν δύο ἔχει δίκαιον. Ἡ μὲν πρότασις τοῦ Ἀγαμέμνονος ν' ἀποδώσῃ τὴν Χρυσηΐδα, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ τοῦ ἑτοιμάσωσι κοινῶς ἄλλο γέρας, εἰ καὶ οὐχὶ γενναία, ἦτον ὅμως δικαία καὶ νόμιμος· ἀλλ' ἡ χλευαστικὴ ἀπάντησις τοῦ Ἀχιλλέως προκαλεῖ τὴν διαδήλωσιν τοῦ Ἀγαμέμνονος, ὅτι θέλει ἀφαιρέσειν τὸ γέρας αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Τέλος δὲ ὁ Ἥρως πλαγίως μὲν, πλὴν αὐστηρῶς ὀνειδίζει τοὺς Ἕλληνας διὰ τὴν ἀνανδρον ὑποταγήν του εἰς τὸν ἄδικον βασιλέα.

Δημοβόρος βασιλεὺς, ἐπεὶ οὐτιδανοῖσιν ἀνάσσεις
ἦ γὰρ ἄν, Ἀτρεΐδη, νῦν ὕστατα λωβήσαιο (Ἰλ. Α'. 231).

Ἀλλ' ἡ διαγωγὴ των αὕτη, καί τοι παρέχουσα εἰς τὸν Ἀχιλλέα δικαίαν ἀφορμὴν ἀγανακτήσεως, δικαιολογεῖται ὅμως· διότι οὐδεμίαν ἄλλην ἠθικὴν ὑποχρέωσιν μεγαλητέραν ἀπαντῶμεν παρὰ τῷ ποιητῇ ἢ τὴν ὑποταγὴν εἰς τὸν ἀνώτατον ἄρχοντα. Ἑπομένως δὲ οἱ συστρατιῶταί του ἔμελλον νὰ κρίνωσιν ὅτι, ἕνεκα τῆς ἐξάψεώς του ἀπώλεσε μέγα μέρος τοῦ δικαίου του.

Ἀλλ' ὑπὸ τίνα ὅρον ἡ ἀντίθεσις αὕτη δείκνυται ὀρθὴ καὶ δεδικαιολογημένη; καθ' ὅσον βέβαια φέρει ἐν ἑαυτῇ τὴν σφραγῖδα τοῦ ἰδανικοῦ, καθ' ὅσον μετέχει τοῦ ἐλλόγου καὶ τοῦ πρέποντος. Τὰ πρὸς ἄλληλα διαμαχόμενα ὀφείλουσι νὰ ἦναι συμφέροντα ἔλλογα, εἰς τρόπον ὥστε δύναμις ν' ἀντιπαλαίῃ κατὰ δυνάμεως. Τοιαῦται δὲ εἶναι αἱ ἀΐδιοι δυνάμεις τοῦ πνεύματος, αἱ οὐσιώδεις χρεῖαι τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, οἱ καθ' ἑαυτοὺς ἀναγκαῖοι σκοποὶ τῆς πράξεως. Τίνες δὲ εἰσὶν οὗτοι; εἶναι ἡ Οἰκογένεια, ἡ Πατρὶς, ἡ Πολιτεία, ἡ Θρησκεία, ἡ δόξα, ἡ τιμὴ, ἡ φιλία, ἡ ἀξία, κ.τ.λ. Ἑπομένως δὲ ἡ ἐνέργεια οὐχ ἧττον ἢ ἡ ἀντενέργεια ἀνάγκη νὰ ἐκπηγάζωσιν οὐχὶ ἐκ τινος φαντασιωδους ἰδιοτροπίας, ἀλλ' ἐκ τινος ἐλλόγου καὶ ἐπιδεδοκιμασμένης ἀρχῆς. Πλὴν αἱ ἀΐδιοι αὗται δυνάμεις δὲν πρέπει

νὰ παριστάνωνται ὡς γενικαὶ καὶ ἀφῃρημέναι ἔννοιαι, ἢ ὡς ψυχραὶ καὶ ἀνούσιοι ἀλληγορίαι, ἀλλὰ συγκεκριμέναι καὶ οὕτως εἰπεῖν, ἐνσεσαρκωμέναι εἰς τὸν ἄνθρωπον· πρέπει νὰ συγκινῶσι τὰ ἐνδότατα τῆς ψυχῆς του, πρέπει ἐν ἑνὶ λόγῳ νὰ μετατρέπωνται εἰς πάθος τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας. Τὴν λέξιν δὲ πάθος ἐκλαμβάνομεν κατὰ τὴν ὑψηλοτέραν καὶ γενικωτέραν σημασίαν ἣν εἶχε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἄνευ τῆς προσημασίας τοῦ ἰδιοτρόπου καὶ ἀξιομέμπτου, ἀλλ' ἁπλῶς κατὰ τὴν σημασίαν μιᾶς ἠθικῆς καὶ ἑλλόγου δυνάμεως τῆς ψυχῆς· καθὸ δὲ τοιοῦτον, καθὸ ἐμπεριέχον ἐν ἑαυτῷ οὐσιῶδές τι καὶ ἔλλογον, ἐπενεργεῖ δραστηρίως ἐπὶ τῶν θεατῶν· διότι κρούει χορδάς, αἵτινες ἀντηχοῦσιν εἰς τὴν καρδίαν παντὸς ἀνθρώπου, διότι πᾶς τις ἐννοεῖ καὶ ἀναγνωρίζει τὸ ἀξιόλογον καὶ τὸ οὐσιῶδες, ὅπερ ἔγκειται εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἀληθινοῦ πάθους. Τὸ δὲ πάθος ἐνεργὸν γινόμενον καὶ εἰς πρᾶξιν μεταφραζόμενον, ἀποτελεῖ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα. Δὲν ἐννοοῦμεν δὲ διὰ τούτου ὅτι τὸ πάθος ὀφείλει ἀποκλειστικῶς ν' ἀπαρτίζῃ τὸν ὅλον χαρακτῆρα, εἰς τρόπον ὥστε τὸ ἄτομον νὰ κατακυριεύηται ὁλοσχερῶς ὑπὸ μοναδικοῦ τινος πάθους, οἷον ὑπὸ τῆς τιμῆς, τοῦ ἔρωτος, κ.τ.λ, ἀλλ' ἐν μέσῳ τῆς ποικιλίας τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν διαλογισμῶν του, ἐν μέσῳ τῆς πολλαπλότητος τῶν βιωτικῶν καὶ κοινωνικῶν αὐτοῦ σχέσεων νὰ διαπεραται καὶ νὰ ὠθῆται ὑπὸ ἑνὸς αἰσθήματος ἐπικρατοῦντος πάντων τῶν ἄλλων, καὶ ἐμφαίνοντος τὴν κυρίαν καὶ ἔξοχον φυσιογνωμίαν τοῦ ὅλου χαρακτῆρος. Οὕτω π. χ. τὸ πρώτιστον καὶ δεσπόζον χαρακτηριστικὸν τοῦ Ὁμηρικοῦ Ἀχιλλέως εἶναι ὁ Ἡρωϊσμός, εἶναι ἡ νεανικὴ αὐτοῦ ἰσχὺς καὶ ἀνδρία, δὲν ἐλλείπουσιν ὅμως αὐτῷ καὶ αἱ ἄλλαι ποιότητες τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· διότι ἑνταυτῷ εἶναι καὶ υἱὸς φιλόστοργος, κλαίει διὰ τὴν ἀφαιρεθεῖσαν ἀπ' αὐτὸν Βρισηΐδα, αἰσθάνεται τὰ εἰλικρινέστερα αἰσθήματα τῆς φιλίας ὑπὲρ τοῦ Πατρόκλου καὶ τοῦ Ἀντόχου, σέβεται τοὺς γέροντας. Οὐ μὴν ἀλλὰ δείκνυται καὶ εὐερέθιστος, φιλέκδικος καὶ πρὸς τὸν ἐχθρόν του ἀπάνθρωπος, ὅτε δένει περὶ τὴν ἅμαξάν του τὸν φονευθέντα Ἕκτορα, καὶ ἕλκει τρὶς τὸ πτῶμά του περὶ τὰ τείχη τῆς Τρῳάδος· καὶ ὅμως μαλάττεται προσερχομένου εἰς τὴν σκηνήν του τοῦ γέροντος Πριάμου, ἀναμιμνήσκεται τὸν γέροντα πατέρα του, καὶ ἁπλόνει τὴν ἀνδροφόνον χεῖρά του πρὸς τὸν κλαίοντα βασιλέα. Περὶ τοῦ Ἀχιλλέως δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ἰδοὺ ἄνθρωπος· εἰς τοῦτον τὸ εὐγενὲς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀναπτύσσει ἅπαντα τὸν πλοῦτόν της. Ὡσαύτως δὲ ἔχει τὸ πρᾶγμα καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ἀνθρωπίνων χαρακτήρων. Ὁ Ὀδυσσεύς, ὁ Διομήδης, ὁ Αἴας, ὁ Ἀγαμέμνων, ὁ Ἕκτωρ, ἡ Ἀνδρομάχη, ἕκαστος εἶναι πλήρης, πραγματικὸς ἄνθρωπος, καὶ ὄχι ἀλληγορικὴ ἀφαίρεσις πλευρᾶς τινος χαρακτῆρος.

Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ῥύμη τοῦ λόγου μᾶς ἔφερεν εἰς τὸ περὶ χαρακτήρων τῶν Ὁμηρικῶν Ἡρώων, ἀνάγκη νὰ διαλάβωμεν ἐκ προθέσεως ὀλίγα τινὰ καὶ περὶ αὐτῶν πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἡμετέρας πραγματείας.

Οὐδαμοῦ ἐξέχει βέβαια τοσοῦτον ὁ ποιητὴς, οὐδαμοῦ ἀναπτύσσει τοσαύτην τέχνην καὶ ἐπιδεξιότητα, ὅσην εἰς τὴν τῶν χαρακτήρων ἀπεικόνισιν, ὧν ἕκαστοι ζωγραφούμενοι μετὰ θαυμασίας λεπτότητος, ἀτομικεύονται ὄχι μόνον καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν εἰδικότητα τῶν κυριωτέρων γνωρισμάτων καὶ τῆς μᾶλλον διακεκριμένης φυσιογνωμίας, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὰς τὰς πλέον ἐνδομύχους πτυχὰς τῆς καρδίας καὶ τῶν αἰσθημάτων.

Οἱ χαρακτῆρες οὗτοι ὄχι μόνον φέρουσι τὸν τύπον ὃν μόνη ἡ μεγαλοφυΐα ἠδύνατο νὰ ἐντυπώσῃ εἰς αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ ὅπως τοὺς ἐννοήσωμεν πρέπει νὰ καταβάλωμεν προσοχὴν καὶ νὰ τοὺς αἰσθανθῶμεν, διότι δὲν παριστάνονται διὰ περιγραφῶν καὶ ἐξιστορήσεων· ἀλλ' ὡς ἐν τῷ βίῳ δρῶντες καὶ ἐνεργοῦντες, πρέπει νὰ ἐξοικειωθῶμεν πρὸς αὐτοὺς καὶ νὰ τοὺς γνωρίσωμεν ἐκ τοῦ σύνεγγυς, συζῶντες μετ' αὐτῶν ὡς φίλοι κατὰ τὰς διαφόρους περιπετείας των, καὶ ὄχι πόρρωθεν ὡς ξένοι ἔκ τινων εἰσαγωγικῶν προτάζεων, δι' ὧν πληροφορούμεθα τὸ γένος των, τὴν καταγωγὴν καὶ τὸ ὄνομά των.

Ὅ,τι δὲ πρῶτον καὶ καθόλου ἀντιλαμβανόμεθα εἶναι ἡ διαφορὰ ἑκατέρων τῶν ἐθνοτήτων, ἡ διάκρισις τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ Τρωϊκοῦ χαρακτῆρος. Τούτους περιγράφων ὁ ποιητὴς δεικνύει βαθεῖαν γνῶσιν τῶν φυσικῶν καὶ ἱστορικῶν αἰτιῶν, αἵτινες παράγουσι τὰς γενικὰς ποικιλίας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως.

Τῶν μὲν Ἑλλήνων χαρακτηριστικὰ εἶναι ἡ ἠθικὴ καὶ στρατιωτικὴ ὑπεροχὴ, ἡ πειθαρχία, ἡ τάξις, ἡ ἄνευ ἐπιδείξεως ἀποτελεσματικὴ ἐνέργεια· τῶν δὲ Τρώων εἶναι τὸ προδοτικὸν καὶ ἐπίορκον ἦθος, τὸ ἐν ταῖς μάχαις θορυβῶδες καὶ ἄκοσμον, ἡ περὶ τὸ κομπορρήμονεῖν καὶ ἀλλαζονεύεσθαι ἐπιῤῥέπεια. Ἡ ἀντίθεσις δὲ αὕτη γίνεται ἔτι μᾶλλον καταφανὴς, ἐὰν ἀποβλέψωμεν εἰς τὴν διαγωγὴν καὶ τὰς πράξεις ἑκατέρων· διότι ἡ τῶν Τρώων ἀστασία καὶ ἐπιορκία, ἡ ἐπίμονος ὑποστήριξις ἀδίκου ἀγῶνος, καὶ ἡ διαφθορὰ τῶν ἠθῶν των, ἀντίκεινται εἰς τὰς τῶν Ἑλλήνων ἐλλόγους καὶ δικαίας ἀπαιτήσεις, εἰς τὸ ἁπλοῦν καὶ ἔνορκον τῶν τρόπων των. Ὡσαύτως δ' ἔχει τὸ πρᾶγμα καὶ ὡς πρὸς τὰ πολεμικά. Αἱ μὲν ἐπιτυχίαι τῶν Τρώων ὀφείλονται εἰς τὴν εἰδικὴν ἐπίῤῥοιαν τῶν θεῶν, αἱ δὲ τῶν Ἑλλήνων εἶναι πολλάκις ἀποτέλεσμα τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀνδρίας. Οἱ μὲν ἡγεμόνες τῶν Τρώων οὐδέποτε ἔρχονται εἰς σύγκρουσιν μὲ ἀντιπάλους θεοὺς, οἱ δὲ τῶν Ἑλλήνων ἐπανειλημμένως καὶ ἐπιτυχῶς. Καὶ οἱ ἡγεμόνες τῶν Τρώων, καίτοι πολλάκις περιαυτολογοῦντες καὶ ἐξυμνοῦντες τὴν ἀνδρίαν των, ὁσάκις ὅμως ἀνταγωνίζονται μὲ ἰσοβαθμίους Ἕλληνας, ἡττῶνται. Κατὰ πᾶσαν βέβαια συμπλοκὴν, ὅτε οἱ θεοὶ δὲν ἐπεμβαίνουσι, καταφαίνεται ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Διομήδους ἐπὶ τοῦ Ἕκτορος, τοῦ Αἰνείου καὶ τῶν ἄλλων Τρώων. Ὁ Μενέλαος νικᾷ τὸν Πάριν, ὁ Πάτροκλος

τὸν Σαρπηδόνα· ἐν ἑνὶ δὲ λόγῳ, οὐδέποτε οὐδεὶς ἥρως Ἕλλην περιπίπτει εἰς ἐξευτελιστικὴν ἧττα.

Ἐὰν δὲ μετὰ τὰς προεισαγωγικὰς ταύτας παρατηρήσεις περὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος ἑκατέρων τῶν λαῶν, ἐπεχειροῦμεν νὰ προσδιορίσωμεν τὸν χαρακτῆρα ἑνὸς ἑκάστου τῶν ἡρώων, ἠθέλαμεν ἀναγκασθῆν νὰ ἐπεκταθῶμεν πέραν τοῦ δέοντος ὑπερβαίνοντες τὰ ὅρια τῆς πραγματείας ταύτης. Ὅθεν ἀς ἐπαρκεσθῶμεν νὰ ἰχνογραφήσωμεν ἐν περιλήψει μόνον τὰς ἀτομικότητας τινῶν ἐξ αὐτῶν, παραλαμβάνοντες χάριν παραδείγματος τρία, οὕτως εἰπεῖν, ὁμοειδῆ ζεύγη συγκείμενα ἕκαστον ἐξ ἑνὸς Τρωὸς καὶ ἐξ ἑνὸς Ἕλληνος, ὅπως διὰ τῆς ἀντιπαραθέσεως ταύτης γείνῃ ἔτι καταφανεστέρα ἡ θαυμασία τοῦ ποιητοῦ ἐπιτηδειότης περὶ τὴν τῶν χαρακτήρων διαγραφὴν καὶ ἀπεικόνισιν. Ἔστωσαν δὲ τὰ τρία ταῦτα Ζεύγη, ὁ Ἀχιλλεὺς καὶ ὁ Ἕκτωρ, ὁ Νέστωρ καὶ ὁ Πρίαμος, ἡ Ἑλένη καὶ ἡ Ἀνδρομάχη.

Ἀλλ' ὑποδηλώσαντες ἤδη ἀνωτέρω τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς τοῦ Ἀχιλλέως μεγάλης ἀτομικότητος, ἀρχόμεθα νῦν ἀπὸ τῶν τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ. Ὅ,τι δὲ πρῶτον καὶ κατ' ἐξοχὴν μᾶς ἐκπλήττει εἶναι ἡ ἀντίθεσις τῶν ἀξιώσεων καὶ τῶν περιαυτολογιῶν τοῦ Ἕκτορος ὡς πρὸς τὰ ἔργα αὐτοῦ καὶ τὴν πραγματικήν του βαρύτητα· διότι, καθὸ πολεμιστὴς, δείκνυται πολὺ ὑποδεέστερος τοῦ Ἀχιλλέως. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου, ἡττᾶται πραγματικῶς ἅπαξ μὲν ὑπὸ Διομήδους δὶς δὲ ὑπὸ τοῦ Αἴαντος. Εἶναι δὲ ἔτι μᾶλλον ἀξιοσημείωτον, ὅτι ὁ Ἕκτωρ οὐδέποτε παρίσταται ὡς νικήσας διάσημόν τινα στρατηγὸν τῶν Ἑλλήνων. Εἰς τὴν περίστασιν τοῦ Πατρόκλου ὁ ποιητὴς δεικνύει τοῦτο σκοπόν· διότι μόλις ἐκεῖνος ἐμφανίζεται εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, καὶ ἰδοὺ πάραυτα ὁ Ἕκτωρ πρῶτος φεύγει, ἐντόνως προτρέπων τὸν στρατὸν νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ (Ιλ. Π. 367—656). Ἅμα δὲ ὡς ὁ Πάτροκλος πληγόνεται καιρίως ὑπ' ἄλλου τινὸς, σταματᾷ ὁ Ἕκτωρ ἐπιφέρων τὴν τελευταίαν πληγὴν εἰς τὰ παθήματά του, καὶ κατόπιν ἀποδίδων εἰς ἑαυτὸν ἅπασαν τὴν δόξαν τοῦ κατορθώματος (Ιλ. Π. 818—835).

Τὸ μεγαλήτερον ἀνδραγάθημα τοῦ Ἕκτορος καθ' ὅλην τὴν Ἰλιάδα εἶναι ἡ διάῤῥηξις τῶν πυλῶν τοῦ τῶν Ἑλλήνων περιτειχίσματος (Ιλ. Μ. 445—474). Ἀλλ' ἐὰν παραβάλωμεν τοῦτο μὲ τὸ κατόρθωμα τοῦ Σαρπηδόνος, πρὸ ὀλίγου κρημνίσαντος τὴν ἔπαλξιν, πρέπει ὁριστικῶς νὰ προτιμήσωμεν τὸν Λύκιον ἡγεμόνα, ὅστις διαπράττεται τὸ ἀνδραγάθημα τοῦτο, καὶ τοι ἀνθισταμένων τοῦ Τεύκρου καὶ τοῦ Αἴαντος· ἀλλ' οὐδεὶς Ἕλλην στρατηγὸς παρευρίσκεται ὅτε ὁ Ἕκτωρ εἰσελαύνει διὰ τῶν πυλῶν.

Ἡ μόνη περίπτωσις, καθ' ἣν ὁ Ἕκτωρ δείκνυται πραγματικῶς μέγας πολεμιστὴς, εἶναι ὅτε, βλέπων ἰδίοις ὄμμασι τὸν νέον ἀδελφόν του Πολύδωρον φονευθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως, ἐκβάλλει τὸν συνήθη τρόμον, ὑφ' οὗ πρώην κατελαμβάνετο ἀπέναντι τοῦ ἀκαταμάχητου Ἥρως. Τὸ ἠλεκτρικὸν ἀποτέλεσμα, ὅπερ ἐνεποίησεν εἰς τὴν ψυχήν του ἡ θέα ἐκείνη περιγράφεται λαμπρότατα διὰ τῶν ἑφεξῆς στίχων (Ιλ. Υ. 419).

Ἕκτωρ δ' ὡς ἐνόησε κασίγνητον Πολύδωρον,
ἕντερα χερσὶν ἔχοντα, λιαζόμενον πρὸς γαίῃ,
κάῤῥα οἱ ὀφθαλμῶν κέχυτ' ἀχλὺς· οὐδ, ἄρ' ἔτ' ἔτλη
δηρὸν ἑκὰς στρωφᾶσθ' ἀλλ' ἀντίος ἦλθ' Ἀχιλῆος,
ὀξὺ δόρυ κραδάων φλογὶ εἴκελος.

Ἀλλ' ἐκ τῆς πολεμικῆς αὐτοῦ ἱκανότητος μεταβαίνοντες εἰς τὸ ἦθός του, ἀπαντῶμεν βεβαίως εἰς τὸν Ἕκτορα ἕνα ἐκ των συμπαθητικωτέρων καὶ φιλανθρωποτέρων χαρακτήρων τῆς Ἰλιάδος. Εἰς αὐτὸν μόνον συνδυάζονται συγκινητικώτατα ἡ ἀγαθότης καὶ ἡ βαθεῖα στοργὴ μετὰ τῆς στρατιωτικῆς καὶ ἡρωϊκῆς ἀνδρίας. Καί τοι μὴ ὢν ὁ τύπος τοῦ πολεμιστοῦ μήτε τοῦ πολιτικοῦ, εἶναι ὅμως τὸ παράδειγμα καὶ ὁ ὑπογραμμὸς τῆς πατρικῆς καὶ συζυγικῆς στοργῆς, ὡς παριστάνεται εἰς τὴν παρὰ ταῖς Σκαιαῖς πύλαις ἀμίμητον σκηνὴν τῆς μετὰ τῆς γυναικός του Ἀνδρομάχης συνεντεύξεως.

Νέστωρ καὶ Πρίαμος. — Ὁ Νέστωρ εἶναι μὲν γέρων, ἀλλ' ἄκμαιος καὶ ζωηρός. Εὐαρεστεῖται, ὡς εἶναι φυσικὸν εἰς τοὺς γέροντας, ν' ἀναμιμνήσκῃ τὴν λαμπρότητα τῆς παρελθούσης γενεᾶς τῶν Ἡρώων, ἀντιπαραβαλλομένης πρὸς τὴν ἐκφύλισιν τῆς ἐνεστώσης. Εἰ καὶ ὑποδεέστερος τῶν νέων συναγωνιστῶν του ὡς πρὸς τὴν στρατιωτικὴν ἐνέργειαν, εἶναι ὅμως οὐχ ἧττον αὐτῶν ἀτρόμητος. Ἀκάματος εἰς τοὺς ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ ἀγῶνάς του εἶναι πάντοτε ἱλαρὸς καὶ εὔθυμος, καθ' ὅσον οὔτε εἰς τὰς εὐτυχίας ὑπὲρ τὸ δέον ἐπαίρεται, οὔτε εἰς τὰς δυστυχίας ἀποθαῤῥύνεται.

Ὅτι δὲ ἡ πραγματικὴ αὐτοῦ εὐβουλία καὶ φρόνησις συνᾴδει μὲ τὰς περὶ αὐτῶν μεγαληγορίας, ἐπιβεβαιοῦται καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς τοῦ ποιητοῦ μαρτυρίας.

Νέστωρ οὗ καὶ πρόσθεν ἀρίστη φαίνετο βουλή.

Καὶ τῷ ὄντι ὁ Νέστωρ εἶναι πάντοτε ὁ κορυφαῖος τῶν βουληφόρων Ἑλλήνων. Αὐτὸς ὑπαγορεύει στρατιωτικήν τινα παράταξιν ἣν παραδέχεται ὁ Ἀγαμέμνων. Αὐτὸς προτείνει τὴν ὀχύρωσιν τοῦ στρατοῦ καὶ δίδει τὸ σχέδιον πρὸς ἐκτέλεσιν. Αὐτὸς πρῶτος πείθει τὸν Ἀγαμέμνονα περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ ἐξιλεώσῃ τὸν Ἀχιλλέα, καὶ ἐκλέγει τοὺς πρέσβεις, οὓς νομίζει καταλληλοτέρους ὅπως διενεργήσωσι τὴν σπουδαίαν ταύτην ὑπόθεσιν. Αὐτὸς ἐπὶ τέλους εἶναι ὁ προνικητὴς καὶ ὁ αἴτιος τῆς νυκτερινῆς ἐξόδου τοῦ Διομήδους καὶ τοῦ Ὀδυσσέως, ἐπίσης δὲ καὶ τῆς ἀδείας ἣν ἔλαβεν ὁ Πάτροκλος παρὰ τοῦ Ἀχιλλέως, ὅπως ὁδηγήσῃ εἰς τὴν μάχην τοὺς Μυρμιδόνας, ὅθεν ἤρτηται ἅπασα ἡ ἑπομένη τύχη τοῦ πολέμου.

Τοῦ γέροντος Πριάμου ὁ χαρακτὴρ εἶναι κρᾶμά τι καλοῦ καὶ κακοῦ. Ἡ στοργή του καὶ αἱ οἰκογενειακαὶ ἀρεταὶ ἀντισταθμίζονται ὑπό τινος πέραν τοῦ μέτρου συγκαταβατικῆς διαθέσεως· καὶ ἡ ἀδιαφορία του, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἡ συμπάθειά του

ὡς πρὸς τὰ ἐντὸς τῆς οἰκογενείας του ἐπικρατοῦντα ἐλαττώματα γίνεται αἰτία τοῦ ὀλέθρου τῆς Πατρίδος του. — Ἡ ἡθικότης τοῦ Πριάμου καὶ τῶν ἄλλων γερόντων, οἵτινες ἐκπροσωπεύουσι τὴν σύνεσιν τοῦ Τρωϊκοῦ λαοῦ, καταφαίνεται ἐκ τῶν λόγων οὓς τινας ἐκφράζουσιν ὅτε καθήμενοι ἐπὶ τοῦ πύργου εἰς κρίσιμον περίστασιν, βλέπουσι τὴν Ἑλένην πρὸς αὐτοὺς ἐρχομένην. Ἀντὶ νὰ ἐπέλθῃ εἰς τὸν νοῦν τοῦ συνετοῦ τούτου συνεδρίου, πόσον ἄδικον καὶ παράλογον εἶναι νὰ θανατόνωνται τοσοῦτοι ἥρωες καὶ ὁλόκληρα ἔθνη νὰ καταστρέφωνται ὑπὲρ μιᾶς γυναικὸς, ἀπεναντίας; τί ἐκφωνοῦσιν;

Οὐ νέμεσις Τρῶας καὶ ἐϋκνήμιδας Ἀχαιοὺς
Τοιῇδ' ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν.
(Ἰλ. Γ'. 156).

Οὐχ ἧττον χαρακτηριστικοὶ εἶναι οἱ λόγοι τοῦ Πριάμου ὀλίγον ἔπειτα, ὅτε προσκαλῶν τὴν Ἑλένην νὰ καθήσῃ πλησίον του τὴν βεβαιοῖ ὅτι

Οὔτι μοι αἰτίη ἐσσι, θεοί νύ μοι αἴτιοί εἰσι.

Ἀλλ' ἐὰν ἀφ' ἑνὸς καταδικάζωμεν τὰς ἀδυναμίας του, δὲν δυνάμεθα ὅμως ἀφ' ἑτέρου νὰ μὴ θαυμάζωμεν τὰς ἀρετάς του. Καὶ τῳόντι ἀξιοθαύμαστος εἶναι ἡ πατρικὴ στοργὴ καὶ ἡ ἠπιότης μεθ' ἧς προσφέρεται πρὸς τὴν Ἑλένην, ἀφοῦ ἅπαξ τὴν ἐθεώρει ὡς νύμφην του. Αὐτὴ ἡ ἰδία μαρτυρεῖ ἐν βραχείᾳ παρενθέσει τὴν πρὸς αὐτὴν εὐγενῆ συμπεριφοράν του (Ἰλ. Ω'. 768).

Ἀλλ' εἴ τίς με καὶ ἄλλος ἐνὶ μεγάροισιν ἐνίπτοι,
δαέρων ἢ γαλόων ἢ εἰνατέρων εὐπέπλων,
ἢ ἑκυρή, ἑκυρὸς δὲ πατὴρ ὥς ἤπιος αἰεί,
ἀλλὰ σὺ τόνγ' ἐπέεσσι παραιφάμενος κατέρυκες.

Τὸ ἡμιστίχιον τοῦτο ἀποτελεῖ δι' αὐτῆς τῆς συντομίας του καὶ διὰ τῆς ζωηρότητος τῆς ἀντιθέσεως τὸ ἀποτέλεσμα ἐκεῖνο, ὅπερ μόλις διεξοδικὰ ἐγκώμια ἠδύναντο ν' ἀποτελέσωσιν.

Εἰς τὴν τελευταίαν ὅμως σκηνὴν τῆς Ἰλιάδος κατ' ἐξοχὴν παρίσταται ἡ λαμπροτέρα πλευρὰ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Πριάμου. Πᾶν ἐλάττωμα αὐτοῦ ἡ ἀβουλία σβύνεται ἐνταῦθα ἀπέναντι τῆς συμπαθείας διὰ τὰ δυστυχήματα ἐν οἷς περιεπλέχθη· καὶ θαυμάζεται ὁ ἡρωϊσμὸς αὐτοῦ τολμήσαντος διὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ παρωργισμένου Ἀχιλλέως, ἵνα ἐξαγοράσῃ τὸ πτῶμα τοῦ προσφιλοῦς υἱοῦ του. Ὁ ἔνθερμος ζῆλος, αἱ ἱκεσίαι καὶ τὰ δάκρυα τοῦ σεβασμίου γέροντος θαυμασίως ἀντίκεινται εἰς τὴν γενναίαν συμπάθειαν καὶ τὴν ὑπερήφανον ὁρμὴν τοῦ τρομεροῦ Μυρμηδόνος. Ὁ γηραιὸς βασιλεὺς ἐπιστρέφει εἰς τὴν πόλιν μὲ τὸ τιμαλφὲς αὐτῷ πτῶμα προσαγορευόμενος ἀπὸ τὰ πλήθη τῶν θαυμαζόντων πολιτῶν, καὶ ὁ ἑπόμενος θρῆνος εἰς τιμὴν τοῦ φονευθέντος περαίνει σεμνοπρεπῶς τὸ μέγα δρᾶμα.

Ἑλένη καὶ *Ἀνδρομάχη*.—Περιγράφων ὁ Ὅμηρος τοὺς διαφόρους χαρακτῆρας οὐδαμοῦ ἄλλοθι ἐφάνη τοσοῦτον ἀπαράμιλλος ὅσον εἰς τὸν τῆς Ἑλένης, τὸν ὁποῖον ἵνα κατανοήσωμεν ἃς ἴδωμεν τίνι τρόπῳ παριστάνεται ἐνώπιον ἡμῶν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ.

Ἐν τῇ τρίτῃ ῥαψῳδίᾳ τῆς Ἰλιάδος, καθ' ἣν στιγμὴν μέλλει ὁ Πάρις νὰ μονομαχήσῃ μετὰ τοῦ Μενελάου, ἡ Ἶρις ὑπὸ τὴν μορφὴν Λαοδίκης τῆς ἀνδραδέλφης της ἀναγγέλλει τὴν μονομαχίαν, πληροφοροῦσα αὐτὴν ὅτι ἡ ἰδία αὐτῆς τύχη ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐκβάσεως, καθ' ὅσον ἐκ ταύτης θέλει ἀποφασισθῆν ἂν μέλλῃ νὰ ἦναι σύζυγος τοῦ Μενελάου ἢ τοῦ Πάριδος. Ἡ Λαοδίκη εὑρίσκει αὐτὴν ἐνυφαίνουσαν εἰς μέγαν ἱστὸν πολλοὺς ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Τρώων. Ἡ Ἑλένη συγκινηθεῖσα ἀπὸ στοργὴν πρὸς τὸν πρότερον αὐτῆς σύζυγον (Ἰλ. Γ'. 139) ἐξέρχεται τοῦ θαλάμου καλυφθεῖσα μὲ λευκὴν ὀθόνην. Κατὰ τὴν εἰς τὰ τείχη ἄφιξίν της ὁ Πρίαμος τὴν προσκαλεῖ εἰς ἑαυτὸν, ἵνα τοῦ εἴπῃ τὸ ὄνομα βασιλικοῦ τινος πολεμιστοῦ ὅστις φαίνεται νὰ ἦναι ὁ Ἀγαμέμνων. Ἡ μὲ πάνυ χαριέντως ἀποκρίνεται, ὅτι ἐνῷ τὸν σέβεται τὸν φοβεῖται. Εἴθε νὰ ἀπέθνησκον, λέγει, κακὴν κακῶς, ὅτε ἐγκαταλείψασα τὸν θάλαμον, τοὺς συγγενεῖς καὶ τὴν μονογενῆ θυγατέρα ἠκολούθησα ἐδῷ τὸν υἱόν σου. Ἀλλὰ τὰ γενόμενα οὐκ ἀπογίνεται· διὸ τήκομαι διὰ παντὸς κλαίουσα. Χαρακτηρίζει ἑαυτὴν ἐνταῦθα καὶ ἀλλαχοῦ (Ἰλ. Ζ'. 344—356) ὡς *κύνα* καὶ *κυνώπιδα*, ἀναίσχυντον· ἀλλ' ὅμως φαίνεται ὅτι πάντοτε διετήρησε προσφιλῆ τὴν ἀνάμνησιν τῆς θυγατρὸς, τοῦ θαλάμου καὶ τοῦ ἀνδρός της (Ὀδ. Δ'. 184—254), καὶ ὅτι ἔζησεν ἐν θλίψει καὶ ἀπομονώσει. Πανταχοῦ φαίνεται ὅτι δράττεται τῆς εὐκαιρίας ἵνα ψέγῃ ἑαυτήν. Καθὼς ὅτε ἐδείκνυε τοὺς Ἕλληνας ἡγεμόνας οὓς τινας προσωπικῶς ἐγνώριζεν, ἀλλὰ δὲν βλέπω, λέγει, τοὺς ἀδελφούς μου, τὸν Κάστορα καὶ Πολυδεύκη· ἢ δὲν ἦλθον ἐκ τῆς Λακεδαίμονος, ἢ, καί τοι παρόντες, ὅμως τώρα δὲν θέλουσι νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν μάχην τῶν ἀνδρῶν, ἐπειδὴ φοβοῦνται τὰ πολλὰ αἴσχη καὶ ὀνείδη μου (Ἰλ. Γ'. 236—242).

Ὁ μὲν Πάρις μετὰ τὴν ἧττάν του σώζεται διὰ τῆς Ἀφροδίτης ἐκ τοῦ πεδίου τῆς μάχης· ὁ δὲ Μενέλαος μένει νικητής. Ἀλλ' ἡ Ἑλένη ἵσταται ἀκόμη ἐπὶ τοῦ τείχους, ἐλπίζουσα βεβαίως ὅτι ἤγγικεν ἤδη τέλος πάντων ἡ στιγμὴ τῆς ἀποδόσεώς της. Τότε ἐμφανίζεται εἰς αὐτὴν ἡ θεὰ Ἀφροδίτη, μεταμορφωμένη εἰς γραῖαν θεράπαιναν, καὶ προσπαθεῖ νὰ τὴν ἑλκύσῃ πρὸς τὸν Πάριν διά τινος λαμπρᾶς περιγραφῆς τοῦ κάλλους καὶ τοῦ πολυτελοῦς ἱματισμοῦ του. Ἀλλ' ὑπ' αὐτῆς τῆς προσκλήσεως ἡ Ἑλένη ἐξάπτεται εἰς ὀργὴν, ὀργὴν ἥτις ὅμως ἀναμίγνυται μὲ φόβον κατανοοῦσα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς θεᾶς. Ἀλλ' ἀποκρίνεται μετά τινος πικρίας καὶ σαρκασμοῦ. Ὀνειδίζει τὴν Ἀφροδίτην διότι ἦλθεν ἵνα μὲ δόλους ἐμποδίσῃ τοῦ νὰ τὴν παραλάβῃ ὁ Μενέλαος εἰς τὸν οἶκόν του νικήσας τὸν Ἀλέξανδρον· κατόπιν τὴν προστάττει νὰ ὑπάγῃ αὐτὴ νὰ καθήσῃ πλησίον του καὶ νὰ τὸν περιποιῆται ἑωσοῦ νὰ τὴν κάμῃ ἡ σύζυγον, ἢ δούλην του. Ἐγὼ δὲ λέγει, δὲν ὑπάγω ἐκεῖ νὰ ἑτοιμάζω

τὴν κλίνην του. Ἅπασαι βέβαια αἱ Τρῳαὶ θέλουν μὲ ὀνειδίζειν μετὰ ταῦτα, ἔχω δὲ ἀπείρους θλίψεις. Ἡ δὲ Ἀφροδίτη τὴν ἐπαπειλεῖ ὅτι θέλει ἐμβάλειν ὀλέθρια ἔχθη μεταξὺ τῶν Τρώων καὶ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὅτι αὐτὴν θέλει ἐξολοθρεύσειν κακὴν κακῶς. Τότε ἡ Ἑλένη φοβηθεῖσα ὑπήκουσεν εἰς τὴν θεάν. Ὅτε δὲ ἔφθασαν εἰς τὸν περικαλλῆ δόμον τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἡ Ἀφροδίτη τῆς ἔφερε δίφρον θέσασα αὐτὸν ἀπέναντι τοῦ Ἀλεξάνδρου· ἡ δὲ Ἑλένη καθίσασα ὀνειδίζει αὐτὸν μὲ ὄμματα ἐστραμμένα πρὸς τὰ ὀπίσω, ὅπερ δεικνύει συνάμα τὴν ἐντροπὴν καὶ τὴν ἀγανάκτησίν της. Ἀκολούθως παριστάνεται ὡς τὸ ἀκούσιον ὄργανον τοῦ πάθους του, ὅπερ ὁ Ὅμηρος φαίνεται ὅτι ἐξεπίτηδες περιέγραψεν ἐνταῦθα, ὅπως διεγείρῃ κατὰ τοῦ Πάριδος τὴν ἀποστροφὴν καὶ τὴν ἀγανάκτησιν ἀναλόγως τοῦ ὑπ' αὐτοῦ πραχθέντος ἐγκλήματος καὶ τῶν δυστυχημάτων, ὧν ἐγένετο πρωταίτιος.

Καθόλου δὲ ἡ ἀπεικόνισις αὕτη τῆς Ἑλένης ἐν τῇ Γ' Ῥαψῳδίᾳ δύναται δικαίως νὰ θεωρηθῇ ὡς ἓν ἐκ τῶν λαμπροτέρων μερῶν τῆς Ἰλιάδος. Τὸ εὐπροσήγορον τῆς Ἑλένης πρὸς τὸν Πρίαμον, ἡ πρὸς ἑαυτὴν αὐστηρὰ ἔλεγξις, καὶ ἡ ἀγανάκτησίς της πρὸς τὸν πλάνον καὶ πρὸς τὴν θεὰν ἥτις συνήργησεν αὐτὸν εἰς τὸν μιαρὸν σκοπόν του, ἀποτελοῦσιν ἠθικὴν ζωγραφίαν εἰς ἄκρον ἀληθῆ καὶ ὡραίαν.

Εἰς ἄλλα δὲ τρία χωρία τῶν ποιημάτων παριστάνεται ἡ Ἑλένη εἰς ἁρμονίαν μετὰ τῶν προεκτεθέντων (Ἰλ. Ζ'. 321—325. Υ'. 760. 775. Ὀδ. Δ'. 13).

Ὅλως δ' εἰπεῖν, φαίνεται ὅτι ὁ χαρακτὴρ τῆς Ἑλένης ἐοχεδιάσθη παρὰ τοῦ ποιητοῦ μετὰ μεγίστης φυσικῆς ἀληθείας, καὶ ἐπὶ σκοπῷ νὰ ἑλκύσῃ πρὸς αὐτὴν τὴν συμπάθειαν τῶν ἀκροατῶν του· ὅτι τὴν ἀνέδειξε πεπροικισμένην μετὰ πολλῆς περιπαθείας, μετὰ μεγίστης ἀβροφροσύνης καὶ χάριτος, μετὰ βαθέως αἰσθήματος αἰδοῦς, ἴσως δὲ καὶ μέχρι τινὸς περὶ πολλοῦ ποιουμένην τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν τιμὴν ἀναλόγως τῆς κοινωνικῆς τῶν συγχρόνων της καταστάσεως.

Τέλος δὲ ἡ Ἀνδρομάχη εἶναι ὁ τύπος τοῦ ἐξόχου γυναικείου χαρακτῆρος. Εἰς αὐτὴν ἀπαντῶνται πραότης, σεμνότης, περιπάθεια καὶ αἱ διάφοροι συζυγικαὶ καὶ μητρικαὶ ἀρεταί. Ἡ Ἀνδρομάχη ἐν τῇ Ἰλιάδι παρίσταται μᾶλλον ὡς πάσχουσα ἢ ὡς ἐνεργοῦσα. Εἰς μὲν τὴν ἔναρξιν τοῦ ποιήματος εἶναι ἡ προνοητικὴ καὶ μέχρι ἀφοσιώσεως φιλόστοργος σύζυγος, εἰς δὲ τὴν καταστροφὴν ἡ θρηνοῦσα χήρα. Τὰ μόνα ἰσχυρὰ πάθη, ἅτινα ἀναπτύσσει, εἶναι περιπαθῆς μέριμνα καὶ σπαρακτικὴ λύπη ἕνεκεν τῆς ἀπωλείας τοῦ συζύγου της. Καί τοι σπανίως καὶ ἐν βραχεῖ προερχομένη ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἐμπνέει ὅμως ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἡρωϊκὴν σφοδρὰ αἰσθήματα θαυμασμοῦ καὶ ἐνδιαφόρου. Πόσον ἐκπληκτικὴ εἶναι ἡ πρώτη αὐτῆς ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐμφάνεια! Πληροφορηθεῖσα ἐντὸς τοῦ θαλάμου της ὅτι ἡ ἔκβασις τῆς μάχης ἀπέβη ἐπιζήμιος εἰς τὸν ἄνδρα της, τρέχει ὡς παράφορος εἰς τὰ τείχη τῆς πόλεως συνοδευομένη ὑπὸ τῆς τροφοῦ ἐχούσης εἰς τὰς ἀγκάλας τὸ νήπιον τέκνον της. Ἡ ἑπομένη συνδιάλεξις μετὰ τοῦ Ἕκτορος, αἱ ἐκφράσεις δι' ὧν ὑποδηλοῖ τὸ βάρος τῶν προλαβουσῶν οἰκιακῶν αὐτῆς θλίψεων, τὴν ἀπώλειαν τοῦ πατρός της, τῶν ἀδελφῶν καὶ τῆς γενεθλίου γῆς, τὴν διὰ τοῦ συζύγου της ἀναπλήρωσιν τῆς στερήσεως ἁπάντων τούτων, αἱ δεήσεις της ὅπως χάριν αὐτῆς καὶ τοῦ τέκνου των μετριάσῃ τὴν ὁρμήν του καὶ φεισθῇ ζωῆς τοσοῦτον τιμαλφοῦς, πάντα ταῦτα εἶναι περιπαθέστατα. Πόσον θελκτήριος εἶναι ἡ περιγραφὴ τοῦ μετὰ δακρύων συγκεκραμένου μειδιάματος, ὁπόταν λαμβάνῃ εἰς τὸν εὐώδη κόλπον της τὸ βρέφος ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ πατρός του, καὶ τῆς σιγῆς, μεθ' ἧς ὑπενδίδουσα εἰς τὴν εὐγενῆ τοῦ Ἕκτορος ἐπίπληξιν διότι ἀπεπειράθη νὰ χαλαρώσῃ τὴν γενναιοψυχίαν του, ἀναχωρεῖ ἵνα κλαύσῃ ἐν οἴκῳ! Οὐδὲ κατὰ τὴν τραγικὴν σκηνὴν ἐν τῷ τέλει τοῦ ποιήματος, ὅτε θρηνεῖ ἐπὶ τοῦ πτώματος τοῦ συζύγου της προφέρει κἂν μίαν μόνην λέξιν ὀργῆς ἢ μίσους ἐναντίον ἐκείνου, ὅστις διαδοχικῶς τῆς ἀφῄρεσε πατέρα, μητέρα, ἀδελφὸν καὶ σύζυγον. Τοῦτο δὲ κατ' ἐξοχὴν ἀποκαθιστᾷ αὐτὴν εἰς ἄκρον σεβασμίαν καὶ ἐπέραστον.

Τοιαῦται λοιπὸν εἶναι αἱ διάφοροι ἐπόψεις, ὑφ' ἃς δύνανται νὰ κατοπτευθῶσι τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα, τοιαῦτα εἶναι τὰ διάφορα κεφάλαια τῆς Ὁμηρικῆς ἐποποιΐας, ὧν ἕκαστον χρῄζει ἰδιαζούσης μελέτης καὶ σκέψεως. Ἡμεῖς δὲ πόρρω ἀπέχοντες τοῦ νὰ διϊσχυριζώμεθα ὅτι ἐξηντλήσαμεν τὸ ἀντικείμενόν μας ὡς ἀπαιτεῖ ἡ φύσις του, περὶ οὗ τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα συνεγράφησαν παρὰ διαφόρων ἀρχαίων καὶ νεωτέρων Κριτικῶν καὶ φιλολόγων ἐξ ὧν καὶ ἡμεῖς πλεῖστα ἠρύσθημεν, ἀρκούμεθα μόνον ἂν ἐξεπληρώσαμεν τὴν ἐπαγγελίαν μας, ἂν διὰ τῆς γενομένης ἐκθέσεως ἠδυνήθημεν νὰ παράσχωμεν τοῖς νέοις ἁπλοῦν δοκίμιον καὶ ὑπόδειγμα τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ὀφείλουσι νὰ ἐγκύπτωσιν εἰς τὴν μελέτην τοῦ Ὁμήρου, οὐχ ἧττον ἢ καὶ τῶν ἄλλων ἡμετέρων κλασικῶν συγγραφέων, μελέτην ἥν τινα πρὸς ἔτι μείζονα ἐξάσκησιν καὶ τελειοποίησιν τῆς αἰσθητικῆς κρίσεως, ἀνάγκη νὰ διαδέχεται καὶ ἡ διὰ τοῦ παραλληλισμοῦ καὶ τῆς ἀντιπαραθέσεως μελέτη τῶν ἀλλοεθνῶν τοῦ αὐτοῦ εἴδους ἀρίστων συγγραφέων. Ὡς π. χ. ἐκ τῆς τοῦ Ὁμήρου ἀντιπαραθέσεως πρὸς τοὺς ἄλλους μεγαλοφυεῖς ποιητὰς, τὸν Οὐϊργίλιον, τὸν Δάντην, τὸν Σαξπῆρον καὶ τὸν Μίλτωνα, θέλει προκύψει ὅτι, ἂν ὡς πρὸς τὴν οἰκονομίαν καὶ κανονικότητα τοῦ ποιήματος ἐξισοῦται μὲ τὸν Οὐϊργίλιον, ὡς πρὸς τὴν διαγραφὴν τῶν χαρακτήρων καὶ τὸ πάθος μὲ τὸν Σαξπεῖρον, ὡς πρὸς τὸ ἠθικὸν μεγαλεῖον τῶν ἐννοιῶν καὶ τῆς παραστάσεως μὲ τὸν Μίλτωνα, ὡς πρὸς τὸ σοβαρὸν καὶ σκοτεινὸν ὕψος τῶν ὑπερφυσικῶν εἰκόνων μὲ τὸν Δάντην, οὐδεὶς ὅμως ἐκ τῶν ποιητῶν τούτων συνήνωσεν ἐν ἑαυτῷ εἰς ἴσον βαθμὸν τὰ διάφορα ταῦτα πλεονεκτήματα, καί τοι ὡς πρὸς ἕκαστον ἰδίᾳ ἐνδέχεται ν' ἀνταμιλλᾶται ἕκαστος πρὸς τὸν Ὅμηρον, ἐκτὸς

τοῦ ὅτι οὗτος ὑπερβάλλει ἅπαντας εἴς τινα ἐκ τῶν κυριωτέρων καὶ οὐσιωδεστέρων προσόντων τῆς Ἐπικῆς ποιήσεως.

Ναὶ διὰ τῆς μελέτης ταύτης ἡ ἡμετέρα νεολαία εἰσδύουσα εἰς αὐτὸν τὸν ἐνδότατον περίβολον τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ, τοῦ βρύοντος γονίμων καὶ ζωοπαρόχων καρπῶν, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀπανθίζουσα, ὡς φιλεργὸς μέλισσα, τὸ ἄωτον τῶν ὑψηλῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν μεγαλοφρόνων αἰσθημάτων, οὐχ ἧττον ἢ τῆς ἐξωτερικῆς καλλονῆς καὶ χάριτος, θέλει καταστῇ ἱκανῶς εὔτραφὴς καὶ ἀκμαία, ὥστε καὶ νὰ παραγάγῃ ἀφ᾽ ἑαυτῆς ἴδια φιλολογικὰ προϊόντα φέροντα τὸν χαρακτῆρα συνάμα τῆς τε πρωτοτυπίας καὶ τῆς ἐλευθέρας μιμήσεως.

Ἐν Κεφαλληνίᾳ τῇ 2 Ἰανουαρίου 1860.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΛΕΙΡΙΟΥ.

—οοο—

Περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος ἡ μανία τῶν λειρίων ἀνεπτύχθη τοσοῦτον εἰς Ὀλλανδίαν, ὥστε πολλοὶ πτωχοὶ ἐπλούτησαν καὶ πολλοὶ πλούσιοι κατήντησαν πτωχοί. Καθὼς δὲ σήμερον κερδοσκοποῦν ἐμπορευόμενοι τὰ ἐτήσια εἰσοδήματα καὶ τὰς μερίδας καὶ μετοχὰς εἰς τοὺς σιδηροδρόμους καὶ τὰς ἀτμοπλοΐας, οὕτω καὶ τότε ἐκερδοσκόπουν ἐπὶ τῶν κρομμύων τῶν λειρίων· ἐπικίνδυνον τοῦτο παιγνίδιον ὁποιαδήποτε καὶ ἂν ἦνε ἡ ἐποχὴ καθ᾽ ἣν ἐκτελεῖται· διότι μία τυχαία σύμπτωσις ἢ ἱκανότης καὶ ἐπιδεξιότης ἑνὸς ἀτόμου πρὸς τὸ ἀπατᾶν, δὲν εἶνε ποτὲ δυνατὸν ν᾽ ἀντικαταστήσωσι τὰ δύο στοιχεῖα πάσης μονίμου καταστάσεως, τουτέστι τὸν κόπον καὶ τὸν χρόνον.

Γέρων τις καλούμενος Βάνδερ Λούββεν ἔζη τότε εἰς Ἀρλέμην, ὅστις ὢν εἰς ἄκρον πλούσιος ἐπηύξανε τὴν κατάστασίν του κερδοσκοπῶν ἐπὶ τῶν κρομμύων τοῦ λειρίου, ἅτινα ἐπώλει εἰς Ὀλλανδίαν Γαλλίαν καὶ Ἀγγλίαν εἰς λίαν ὑπερόγκους τιμάς· ἀλλ᾽ ἡ τύχη του αὕτη ἦτο στεῖρα, διότι ὁ Κ. Βάνδερ Λούββεν δὲν ἐγνώριζε τὴν εὐτυχίαν τοῦ βοηθεῖν τὸν πλησίον, καὶ τοῦ μεταχειρίζεσθαι ἐντίμως τὴν ἰδίαν περιουσίαν καὶ τὰ ἀγαθά του, ὥστε νὰ κατασκευάσῃ δι᾽ ἑαυτὸν καὶ διὰ τοὺς οἰκείους του εὐχάριστον ὕπαρξιν· ἦτο φιλάργυρος, καὶ μετὰ τοῦ ἑαυτοῦ του ὑπέβαλλε καὶ τὴν θυγατέρα του Ἐλεονώραν εἰς συμαντικωτάτας στερήσεις, ὅπως αὐξήσῃ ἀκόμη καὶ πάντοτε αὐξάνῃ τὸ κεφάλαιον τῆς καταστάσεώς του.

Τὸ πάθος τῶν λειρίων συνετάραττε τοσοῦτον τὰς κεφαλάς, ὥστε καθημερινῶς ἔβλεπέ τις ἐραστὰς λειρίων πληρόνοντας δι᾽ ἓν κρόμμυον τέσσαρας ἕως πέντε χιλιάδας φλωρίνια· μεταξὺ δὲ ἄλλων ὁ *ἀειθαλὴς Αὔγουστος* ἐπληρόνετο ἕως ἓξ χιλιάδας φλωρίνια· ὁ Κ. Βάνδερ Λούββεν ἐγνώριζε θαυμάσια τὸ ἐμπόριόν του καὶ τὴν τέχνην τοῦ κερδοσκοπεῖν ἐπὶ τῆς μανίας τῆς ἡμέρας· ἐβάπτιζε λοιπὸν τὰ κρόμμυά του μὲ μεγαλοπρεπῆ ὀνόματα, καὶ πάντοτε ἐγνώριζε νὰ διατηρῇ ἕν, ἰδίως ἀξιοθαύμαστον κατ᾽ αὐτόν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου δὲν συγκατετίθετο ποτὲ ν᾽ ἀποχωρισθῇ, καὶ διὰ τῆς ἐπιμονῆς του ταύτης ἣν ἤξευρε νὰ ἐπιτηδεύεται καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ ἐπ᾽ ἄπειρον, ἠκόνιζε τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἀγοραστοῦ, ὅστις ἐπρόσφερεν ἀπιστεύτους ποσότητας διὰ νὰ ἀποκτήσῃ ἓν μοναδικὸν ὑπόδειγμα, καὶ μεταξὺ ἄλλων τὴν *θαυμασίαν* λεγομένην *βασίλισσαν*, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα μόνον, ἤθελεν ὁμολογήσει τις τότε, ἤξιζε πλειότερον παρὰ τὸ ἀντιστοιχοῦν βάρος χρυσίου. Τὸ μοναδικὸν δὲ τοῦτο ὑπόδειγμα ἐπανευρίσκετο πάντοτε ὡς ἐκ θαύματος ἀνελλειπῶς εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Κ. Βάνδερ Λούββεν, ὅστις δὲν ἐλάμβανεν ἄλλον κόπον εἰμὴ τοῦ νὰ ἐφευρίσκῃ πομπῶδές τι καὶ εὔηχον ὄνομα διὰ νὰ προσδιορίσῃ ἕτερον νέον ὑπόδειγμα, ἐπίσης πάντοτε μοναδικὸν ὡς τὸ πρῶτον, καὶ οὕτως ἐκμεταλλευόμενος τὴν μανίαν τοῦ συρμοῦ νὰ ὠφελῆται ἐκ τῆς εὐπιστίας τῶν συγχρόνων του.

Ἄγγλος τις ἀνηγγέλθη μίαν ἡμέραν παρὰ τῷ ἡμετέρῳ ἐμπόρῳ τῶν λειρίων. « Εἷς ἀκάθεκτος λειριοεραστὴς ἀναμφιβόλως, καὶ πολὺ πιθανὸν εἷς βαθύπλουτος ἐραστής! φέρετέ τον, » ἐφώναξεν ὁ Κ. Βάνδερ Λούββεν. Οὗτος δὲ ἅμα παρουσιασθείς, ἐνεχείρισεν εἰς τὸν ἔμπορον γράμμα τοῦ ἀδελφοῦ του, πρὸ πολλοῦ χρόνου διαμένοντος εἰς Λονδῖνον καὶ ἀποκαταστημένου αὐτόθι. Ὁ Κ. Βάνδερ Λούββεν ἐζήτησεν ἀμέσως τὰς διόπτρας του, ἔθεσεν αὐτὰς μὲ τὴν μεγαλητέραν ἀταραξίαν ἐπὶ τῆς ῥινός του, καὶ ἀνέγνωσε τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολήν, γεγραμμένην μὲ χαρακτῆρας γνωστοὺς εἰς μόνον τοὺς δύο ἀδελφούς, διὰ νὰ διαπραγματεύωνται μυστηριωδῶς τὰς ὑποθέσεις τὰς ἀφορώσας τὰ μοναδικὰ ὑποδείγματα τῆς *θαυμασίας βασιλίσσης* καὶ ἄλλων.

« Ἀγαπητέ μοι αὐτάδελφε! Ὁ ἐπιφέρων τὸ παρόν μου εἶναι ὁ Κ. Λίτλεμπουμ, μονογενὴς υἱὸς ἑνὸς ἐκ τῶν πλουσίων μεγαλεμπόρων τῆς πόλεως ταύτης, ὅστις ἀπέρχεται εἰς τὴν ἤπειρον διὰ νὰ εὕρῃ γυναῖκα τῆς ἀρεσκείας του, αἰσθανόμενος ἀντιπάθειαν πρὸς τὰς συμπολίτιδάς του διὰ λόγους γνωστοὺς εἰς μόνον αὐτόν, ἴσως διότι αὗται εἶναι ὑπὲρ τὸ δέον θελκτικαί. Ἰδὼν λοιπὸν ὅτι ὁ Κ. Λίτλεμπουμ ἐπιθυμεῖ νὰ νυμφευθῇ ξένην, ἐνθυμήθην εὐθὺς τὴν ἀνεψιάν μου Ἐλεονώραν ἥτις, ὡς μὲ ἐπληροφόρησαν, εἶναι πολὺ ὡραία, καθόσον μάλιστα ὁ ῥηθεὶς κύριος δὲν ζητεῖ καὶ προῖκα· ἐννοεῖς; — καὶ δύναται εἰς πᾶσαν περίστασιν νὰ διαθέσῃ πλειοτέρας τῶν 800,000 λιρῶν στερλινῶν. »

Ἡ παραφορὰ τῆς χαρᾶς καὶ ἐλπίδος ἔκαμε νὰ τρέμῃ ἡ κρατοῦσα τὴν ἐπιστολὴν χείρ, καὶ νὰ κλονῶνται τὰ ὀμματοϋάλια δι᾽ ὧν ὁ Κ. Βάνδερ Λούββεν ἀνεγίνωσκεν αὐτήν. Ὀκτακοσίας χιλιάδας λίρας! τῷ ἐφαίνετο ὡς νὰ ἤκουε τὸν ἦχον τῶν ὡραίων τούτων χρυσῶν νομισμάτων καταπιπτόντων εἰς τὸ βάθος τοῦ κιβωτίου του διὰ νὰ μὴ ἐξέλθωσι πλέον, καὶ ἐν τῷ ἀκαθέκτῳ ἐνθουσιασμῷ τῆς πα-

ραφορᾶς του ἐῤῥίφθη εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ νέου Ἄγγλου, καὶ ἔσφιγξεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ μέρους ὅπου ὤφειλε νὰ ἔχῃ μίαν καρδίαν, *ὄχι λίθινον*. Μετὰ ταῦτα προσεκάλεσεν αὐτὸν νὰ προγευματίσῃ παρ᾽ αὐτῷ, καὶ ἡ ἔκτακτος αὕτη πρόσκλησις εἶναι ἡ καλητέρα ἀπόδειξις ἣν δυνάμεθα νὰ δώσωμεν περὶ τῆς ἀταξίας ἣν διέχυσεν εἰς τὸ πνεῦμά του ἡ μακαρία ἐκείνη ἐπιστολή.

— Δέχομαι τὸ πρόγευμα, ἀπεκρίθη οὗτος, διότι, νὰ σᾶς εἴπω τὴν ἀλήθειαν, ἔχω ὄρεξιν ταξειδιώτου.

— Εὐγενὴς εἰλικρίνεια! ἐφώναξεν ὁ Βάνδερ Λούββεν, προσκαλῶν μίαν ὑπηρέτιδα, ἥτις εἰσῆλθε μὲ ψυχρὸν ὕφος καὶ ἤκουσε μετὰ προφανοῦς ἐκπλήξεως τὰς διαταγὰς ἃς τῇ ἔδωκεν ὁ κύριός της μὲ χαμηλὴν φωνήν· ἀνεφάνη δὲ μετὰ ἀρκετὴν ὥραν ἀπουσίας, φέρουσα ἰχθεῖς παστούς, τυρὸν καὶ ζῦθον· πρόγευμα λιτόν, ὡς βλέπετε, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὅμως ἡ λιμώττουσα ὑπηρέτις ἔῤῥιπτε βλέμματα σφοδρᾶς ἐπιθυμίας.

— Θέλομεν προγευματίσει ἐδῶ εἰς τὸ σπουδαστήριόν μου, εἶπεν ὁ Κ. Βάνδερ Λούββεν, ὑποχρεώνων τὸν φιλοξενούμενόν του νὰ καθήσῃ ἀντικρύ του. Οὗτος δὲ ἀρχήσας ταὐτοχρόνως τὸ πρόγευμα καὶ τὴν συνομιλίαν· — Ἔχετε θυγατέρα; ἠρώτησεν.

— Ἑτοίμην εἰς τὰς προσταγάς σας, κύριε Λίτλεμπουμ.

— Εἶναι εὔμορφος;

— Εἶναι τὸ πανομοιότυπόν μου.

Ἡ πληροφορία αὕτη ἐφάνη μετρίως εὐχαριστήσασα τὸν ταξειδιώτην μας· ἀλλ᾽ ἐπὶ τέλους συνελθὼν εἰς ἑαυτόν, ἠρώτησεν ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ τῷ ἐπιτραπῇ νὰ ἴδῃ τὴν δεσποσύνην Βάνδερ Λούββεν.

— Μάλιστα, ἀναμφιβόλως· τώρα εὐθὺς ὑπάγω νὰ τὴν ζητήσω. Μὴ ἀνησυχεῖτε, Κ. Λίτλεμπουμ, τρώγετε καὶ πίνετε ὡς ἐὰν εὑρίσκεσθε εἰς τὸν οἶκον σας· ἐπιστρέφω ἐντὸς ὀλίγου. Καὶ ὁ Κ. Βάνδερ Λούββεν ἐξῆλθεν ὑποψιθυρίζων διακεκομμένας φράσεις .... 800,000 λίρας στερλίνας ... ποσῶς προῖκα .... ὁποία χρυσῆ καρδία!

Ὁ νέος Ἄγγλος εἶχεν ἀληθῶς τὰ σχέδια ἅπερ ἐξέθεσεν ὁ ἐκ Λονδίνου ἕτερος Κ. Βάνδερ Λούββεν· ἀλλ᾽ αἱ γαμικαὶ σκέψεις του δὲν ἦσαν τοιαῦται ὥστε νὰ ἐλαττώσωσι τὴν ὄρεξίν του. Παρατηρήσας λοιπὸν μὲ τὴν ἄκραν τοῦ ὀφθαλμοῦ κρόμμυά τινα ἐπὶ κεχρυσωμένης παροψίδος, ἠθέλησε νὰ μετριάσῃ τὴν γεῦσιν ἣν τῷ ἐπροξένησαν οἱ παστοὶ ἰχθεῖς, καὶ λαβὼν αὐτὰ ἀφ᾽ οὗ τὰ περιεκαθάρισε κομψότατα, τὰ κατέκοψε καὶ τὰ κατέφαγεν.

Ὁ Κ. Βάνδερ Λούββεν ἐπανέρχεται ὅλως πνευστιῶν. — Ἡ θυγάτηρ μου μὲ ἀκολουθεῖ, εἶπεν ἅμα δυνηθεὶς νὰ ἐναρθρώσῃ λέξιν· τολμῶ ἐν τούτοις νὰ σᾶς ἐρωτήσω ἂν τὸ πρόγευμά μου σᾶς ἤρεσεν.

— Ὦ μάλιστα, ἀναμφιβόλως· βλέπετε βεβαίως ὅτι τὸ ἐτίμησα καθὼς πρέπει, ἀφάτου μάλιστα ἀνεκάλυψα ἓν καρύκευμα τὸ ὁποῖον ἐλησμόνησαν νὰ παραθέσωσιν εἰς τὴν τράπεζαν.

— Πῶς; ἐλησμόνησαν τίποτε; Ὦ! αἱ ὑπηρέτιδες αὗται ποτὲ δὲν γίνονται ἄνθρωποι; Καὶ ποῖον ἦτον τὸ λησμονηθὲν καρύκευμα;

— Ἆ! τώρα πλέον ἐχάθη ὁμοῦ μὲ τὰ ψάρια, ἀπεκρίθη ἀπαθῶς ὁ Κ. Λιτλεμπουμ, καταπίνων εὐσυνειδήτως τὸ τελευταῖον τεμάχιον κρομμύου ὅπερ εὑρίσκετο ἐπὶ τῆς παροψίδος του· μικρὸν πρᾶγμα, μερικὰ κρόμμυα.

— Τί; ... κρόμμυα; ... ἀνεφώνησεν ὁ Κ. Βάνδερ Λούββεν ψελλίζων, καὶ κυριευθεὶς ὑπὸ ὀλεθρίου προαισθήματος· καὶ ποῦ ἦσαν αὐτὰ τὰ κρόμμυα;

— Ἂν καὶ δὲν ἦσαν ἐντελῶς τῆς ἀρεσκείας μου, ἔμεινα ὅμως ἐν μέρει εὐχαριστημένος ἐν ἐλλείψει καλητέρων· ἦσαν ἐκεῖ ἐπὶ τῆς παροψίδος ταύτης.

— Πῶς; ... τί λέγεις; ... Θεέ μου! ... ἐχάθην! Ἆ! τοῦτο εἶναι ἀδύνατον, ἐφώνησεν ὁ Κ. Βάνδερ Λούββεν, ὁρμῶν πρὸς τὴν παροψίδα.

— Τί ἐπάθατε λοιπόν; ἠρώτησεν ὁ ταξειδιώτης λίαν ἔκπληκτος ὡς ἐκ τῶν ἐπιφωνήσεων τούτων.

— Τί ἔπαθα; Δίκαιε Θεέ! ἀλλοίμονον! ἔχασα πᾶν ὅ,τι ὑπῆρχεν εἰς ἐκείνην τὴν παροψίδα! Ἠξεύρεις, Κύριε, ἠξεύρεις τί ἔφαγες;

— Κρόμμυα κατωτάτης ποιότητος, διότι σχεδὸν ἦσαν ἀνούσια.

— Μοῦ ἔφαγες τὸν *ἀειθαλῆ Αὔγουστον* ἀξίζοντα σήμερον ἕως 5210 φλωρίνια· τὸν *ναύαρχον Λιέφκεν* ἀξίζοντα 4800 φλωρίνια· μίαν *θαυμαστὴν βασίλισσαν* 4600 φλωρινίων, καὶ μίαν *Δόναν Μαρίαν* τιμωμένην 3200 φλωρίνια.

— Ἐγὼ ἔφαγα ἕνα Αὔγουστον, ἕνα ναύαρχον, μίαν βασίλισσαν καὶ μίαν, δὲν ἠξεύρω ποίαν, Δόναν; Ἆ! μήπως τὰ ἐχάσατε, Κύριε;

— Ἦσαν κρόμμυα λειρίων, ὠλόλυξεν ὁ Κ. Βάνδερ Λούββεν ἀφεθεὶς εἰς τὴν θλῖψιν του, καὶ ὄχι κρόμμυα τοῦ μαγειρείου! Ἄθλιε! τὸ πρόγευμά σου ἀξίζει 20,000 φλωρίνια, ἢ μᾶλλον ἂν θέλῃς ἆ! ὄχι, δὲν εἶναι ποτὲ δυνατὸν τοῦτο, δὲν θὰ θελήσῃς νὰ μὲ καταστρέψῃς—τὸ πρόγευμα τοῦτο δὲν θὰ μὲ ἀφανίσῃ· θὰ μὲ πληρώσῃς τὰς 20,000 φλωρίνια, δίδων μοι μίαν συναλλαγματικὴν πρὶν ἐξέλθῃς ἐντεῦθεν· δὲν εἶναι οὕτω; Θέλεις εὐσπλαγχνισθεῖ πτωχὸν γέροντα, τὸν ὁποῖον ἡ λαιμαργία σου κατήντησεν εἰς τὴν πενίαν· σὲ τὸ παρακαλῶ, σὲ τὸ συμβουλεύω μᾶλλον, ἐπρόσθεσεν ὁ Κ. Βάνδερ Λούββεν, μὲ ὕφος σκυθρωπὸν πλησιάζων εἰς τὴν τράπεζαν καὶ ῥίπτων βλέμμα παραφορᾶς ἐπὶ τῆς μαχαίρας, ἥτις εὑρίσκετο ἐπ᾽ αὐτῆς, καὶ ἥτις ἐπέφερε τὸν θάνατον τῶν φιλτάτων κρομμύων του.

Ἡ παραφρόνησις αὕτη, ἡ ἀπελπισία τοῦ Κ. Βάνδερ Λούββεν, τὰ ἀπάνθρωπα σχέδια ἅτινα ἐφαίνετο συλλαμβάνων κατὰ νοῦν, διήγειραν ὑπὲρ τὸ δέον τὴν εὐθυμίαν τοῦ νέου ταξειδιώτου· ὅθεν ἐκυριεύθη ἀπὸ ἄσβεστον γέλωτα, ὅστις εἶχε φυσικὴν συνέπειαν τὴν αὔξησιν τῆς παραφορᾶς τοῦ γέροντος, καὶ τίς οἶδεν εἰς ποίαν ὑπερβολὴν ἤθελε καταντήσει, ἂν δὲν ἠνοίγετο ἡ θύρα καὶ ἂν δὲν εἰσήρχετο δειλαίως νέα κόρη, ἡ Ἐλεονώρα. Ὁ Κ. Λίτλεμπουμ ἠγέρθη μετὰ προθυμίας, καὶ ἐμουρμούρισε καθ᾽ ἑαυτὸν ὡς ἐν μονολόγῳ ὅτι ὁ γέρων πωλητὴς τῶν λει-

ρίων ἐψεύσθη, καὶ ὅτι ἡ θυγάτηρ του δὲν τὸν ὡμοίαζε διόλου.

Ὁ Κ. Βάνδερ Λούϐϐεν προαισθανόμενος ἰσχυρὰν ἐπικουρίαν, ἐπροσπάθησε νὰ καταπραϋνθῇ καὶ νὰ περιμείνῃ τὸ ἀποτέλεσμα.

Πλὴν δὲν ἐχρειάσθη νὰ περιμείνῃ πολὺ· διότι ὁ Κ. Λίτλεμπουμ τῷ ἐϐεϐαίωσεν ὅτι τὸν ἀνεκάλει μὲν ὁ πατήρ του, ἀλλ' ὅτι ὡρκίσθη νὰ μὴν ἐπανέλθῃ εἰς Λονδῖνον εἰμὴ νυμφευμένος.

— Θέλετε, εἶπε, νὰ μὲ δώσετε τὴν θυγατέρα σας, ἂν αὐτὴ συγκατατίθεται νὰ μὲ δεχθῇ διὰ σύζυγον; Τὰ κρόμμυα τὰ ὁποῖα ἔφαγα ὁμοῦ μὲ τὰ ψάρια—καὶ ἐδῶ ἐκυριεύθη πάλιν ἀπὸ εὐθυμίαν—τὰ κρόμμυα θέλουν τῇ χρησιμεύσει ἀντὶ προικός.

— Ἀλλοίμονον! Κύριε, εἶπεν ὁ Κ. Βάνδερ Λούϐϐεν· ἐνόμιζα ὅτι δὲν ἀπαιτεῖτε κἀμμίαν προῖκα· γνωρίζω ὅτι πολὺ καλὰ ἠθέλατε νυμφευθῇ τὴν θυγατέρα μου καὶ ἂν δὲν ἐτρώγατε τὰ κρόμμυά μου . . . . Ἡ ζημία λοιπὸν εἶναι πάντοτε πραγματικὴ δι' ἐμὲ, καὶ εἶσθε βεϐαίως πολὺ δίκαιος ὥστε νὰ μὴν ἀνεχθῆτε νὰ τὴν ὑποφέρω.

Ὁ συλλογισμὸς οὗτος δὲν ἤθελε βεϐαίως μεταπείσει τὸν Κ. Λίτλεμπουμ, ἂν ἡ Ἐλεονώρα δὲν ἵστατο ἀντικρύ του μὲ τὰς ὡραίας ξανθὰς πλεξίδας της, κοσμούσας δίκην στεφάνου χαριέστατον πρόσωπον, καὶ ἂν δὲν ὕψωνε μὲ ὕφος ἐκπεπληγμένον δύο μεγάλους κυανοῦς ὀφθαλμοὺς, ὡραίους ὡς δύο διδύμους ἀστέρας. Ὁ Κ. Λίτλεμπουμ μὴ δυνάμενος νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὴν γοητείαν τῶν ὡραίων ἐκείνων ὀφθαλμῶν, ἤνοιξε τὸ χαρτοφυλάκιόν του, ἔγραψε συνάλλαγμα διὰ 20,000 φλωρίνια πληρωτέα τῷ ἐπιφέροντι εἰς πρώτην ἀναζήτησιν, τὸ προσέφερεν εἰς τὸν Κ. Βάνδερ Λούϐϐεν ὅστις τὸ ἥρπασε μετ' ἀπληστίας, καὶ προχωρήσας πρὸς τὴν Ἐλεονώραν τὴν ἠρώτησεν ἂν θέλῃ νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ πατρός της.

Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ Ἐλεονώρα δὲν ἦτο πολὺ εὐτυχὴς εἰς τὸν ἴδιον αὐτῆς οἶκον ἀναμέσον τῶν κρομμύων τοῦ πατρός της, διότι ἀνεχώρησεν εἰς Ἀγγλίαν μετὰ δεκαπέντε ἡμέρας ἀπὸ τοῦ συμϐάντος τούτου μετὰ τοῦ Κ. Λίτλεμπουμ, ὅστις ἐγένετο σύζυγός της.

(*Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.*)

Ἰ. Μ. ΡΑΠΤΑΡΧΗΣ.

ΤΟ ΣΤΟΙΧΗΜΑ.

α'.

Ὁ Ἐμίρης κάθηται ἔμπροσθεν τῆς μεγαλοπρεποῦς σκηνῆς του ἐπὶ προσκεφαλαίων ἐκ βελούδου καὶ πορφύρας· ὁ μανδύας του ἀστράπτει ἀπὸ πολυτίμους λίθους, καὶ πλούσιον κυρτὸν ξίφος λάμπει πλησίον του.

Ὁ Σὶρ Οὐόλφραμ ἵσταται ὄρθιος ἐνώπιόν του, χωρὶς νὰ βλέπῃ οὔτε δεξιὰ οὔτε ἀριστερά· τὰ δὲ πεμάχια τοῦ πιστοῦ ξίφους του κεῖνται ἐκεῖ που διεσπαρμένα κατὰ γῆς.

Καὶ ἐν τούτοις εἶνε ἀγέρωχος, ἡ δὲ κεφαλή του ὑψοῦται ὑπερηφάνως ὡς ἐὰν ἦτον ὁ κύριος τῶν τόπων τούτων· ἡ ὀργὴ τοῦ Ἐμίρου κορυφοῦται εἰς τὸ βλέμμα τοῦτο, ἐγείρεται, κάθηται καὶ ἐξανασηκώνεται.

— Χριστιανὲ, ῥίψε ἓν βλέμμα ὁλοτρόγυρά σου πρὶν σὲ σιδηροδέσουν. Ἰδὲ πόσον ἀθῴδης ἦσο εἰς τὴν ἐπιχείρησίν σου, καὶ πόσον ἐλεεινὸς εἶσε ἤδη ἐνώπιόν μου· ὁ βραχίων σου ἀπέϐη ἀδύνατος, τὸ ξίφος σου εὔθραυστον, αὐτὸς ὁ ἵππος σου κακῶς σὲ ὑπηρέτησε, καὶ τὸ φόρεμά σου εἶναι πολὺ ἄθλιον παραϐαλλόμενον πρὸς τὸ ἰδικόν μου! Πόσον πτωχὸς πρέπει νὰ ἦσαι εἰς τὸ φρούριόν σου! Ἐν τούτοις γνώριζε ὅτι, ἂν σὲ εὑρεθῇ πρᾶγμα ὅμοιον τοῦ ὁποίου ἐγὼ νὰ μὴν ἔχω, θέλεις ἐλευθερωθῆ· ἄλλως, μὰ τὸν Ἀλλὰχ, θέλω κόψει τὴν κεφαλήν σου.

Καὶ ὁ εὐγενὴς αἰχμάλωτος ἀπεκρίθη·

— Ἔχω τὴν γυναῖκά μου.

—Τὴν γυναῖκά σου! ἐπανέλαϐεν ὁ Ἐμίρης γελῶν· αὐτὴ θὰ ἦνε οὐτιδανὴ παραϐαλλομένη καὶ μὲ τὴν τελευταίαν τῶν συζύγων μου.

Καὶ ὁ Σὶρ Οὐόλφραμ λέγει·

— Εἶνε ἀδύνατον νὰ ἔχῃς ποτὲ τοιαύτην γυναῖκα.

β'.

Ἡ Ἀγνὴ εὑρίσκεται μόνη εἰς τὸν θάλαμόν της, καὶ παρατηρεῖ ἀπλήστως τὸ εἰς τὰς ἀγκάλας της κομῶμενον τέκνον της . . . . Τὸ δάτος αἰφνης πληροῦται σκότους, ἑσπερινὸς ἄνεμος μυκᾶται εἰς τοὺς κλάδους τῶν φιλλυρῶν, καὶ ἡ σελήνη ὑψοῦται εἰς τὸν οὐρανὸν προκύπτουσα ἀναμέσον μολυϐδοχρόων νεφελῶν.

Εἶχεν ἤδη ἀποθέσει τὸ τέκνον της ἐπὶ τοῦ λίκνου, καὶ ἡτοιμάζετο νὰ κλείσῃ τὴν θύραν, ὁπότε ἐμφανίζεται ἐπὶ τοῦ κατωφλίου τῆς θύρας ὁ ἱπποκόμος τοῦ Σὶρ Οὐόλφραμ.

— Ἀ! Θεέ μου! μήπως μὲ φέρῃς κἀμμίαν θλιϐερὰν εἴδησιν; μήπως ὁ εὐγενὴς σύζυγός μου δὲν ζῇ πλέον;

— Μὴν κλαίεις, καλή μου Κυρία· ὁ ἴδιος μὲ στέλλει.

— Ἀ! τώρα ἀναπνέω τοὐλάχιστον μὲ ἄνεσιν! καὶ εἰπέ με τὸ αἴτιον τῆς ἀποστολῆς σου ταύτης;

— Ἰδοὺ οἱ λόγοι οὓς μοι ἐπεφόρτισε νὰ διαϐιϐάσω εἰς τὴν καλήν μου Κυρίαν·

« Ὕπαγε εἰς τὸ φρούριον καὶ εἰπὲ εἰς τὴν σύζυγόν μου νὰ στολισθῇ μὲ τὰ πολυτιμότερα στολίδιά της, καὶ διελθοῦσα τὴν θάλασσαν νὰ ἔλθῃ ἐδῶ καὶ νὰ φέρῃ τὴν ἀπελευθέρωσίν μου. »

Ἡ Ἀγνὴ κυριεύεται ὑπὸ λύπης.

— Δὲν ἔχω, εἶπε, οὔτε μαργαρίτας οὔτε ἀδάμαντας· περὶ τίνων λοιπὸν πλουσίων στολιδίων ὁμιλεῖ ὁ σύζυγός μου;

Καὶ ἤρχισε νὰ προσεύχηται· ἔμεινε δὲ ὅλην τὴν νύκτα γονατιστὴ, καὶ ἅμα ὡς διεγέλασεν ἡ ἡμέρα ἐσφόγγισε τὰ δάκρυά της, καὶ προσαρτήσασα σταυρὸν εἰς εἰς τὸν τράχηλόν της, εἶπεν εἰς τὸν ἱππικόμον·

— Ἄγωμεν· ὁ Θεὸς μοὶ ἀπεκάλυψε τὸν σκοπὸν τοῦ συζύγου μου.

γ'.

Δευτέραν ἤδη φορὰν ὁ Ἐμίρης κάθηται ἔμπροσθεν τῆς σκηνῆς του, καὶ πλησίον του ὁ Σὶρ Οὐόλφραμ ἀλυσίδετος, τοῦ ὁποίου τὰ ἀνυπόμονα βλέμματα στρέφονται πρὸς τὴν θάλασσαν.

Αἱ γυναῖκες τοῦ Ἐμίρου κάθηνται σιωπηλῶς ὁλοτρόγυρά του· μαργαρίται καὶ ῥουϐίνια λάμπουν εἰς τὰς κεφαλὰς καὶ τὰ στήθη των, καὶ ὁ Ἐμίρης τὰς θεωρεῖ μεθ' ὑπερηφανείας. Ἀλλ' οὐδὲ ἓν ἐρωτικὸν βλέμμα δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὰ βλέμματά του, πλὴν τοῦ βλέμματος τοῦ ἐκφράζοντος δουλικὸν καὶ χαῦνον φόϐον.

— Χριστιανέ! ἔχεις ἀκόμη τὴν αὐτὴν πεποίθησιν ἀφ' οὗ πλέον τὰς εἶδες; τί ἄρά γε θέλει εἶσθαι ἡ σύζυγός σου ἐνώπιον τόσων καλλονῶν χαριτοϐρύτων;

— Ἂς ἔλθῃ ἡ ἰδία, καὶ μόνος σου θέλεις κάμει τὴν ἐκλογὴν καὶ προτίμησιν.

Καὶ ὁ Ἐμίρης στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ κυρτοῦ δαμασκηνοῦ ξίφους του τοῦ περιῤῥεομένου ὑπ' ἀδαμάντων καὶ ἄλλων πολυτίμων λιθων, κύπτει ὀλίγον καὶ διακρίνει πρὸς τὴν ὄχθην ἀνθρώπους ἀποϐιϐαζομένους τῆς λέμϐου.

— Δὲν ἐπίστευα ποτὲ, λέγει, νὰ ὑπάρχῃ γυνὴ ἀγαπῶσα τοσοῦτον τὸν σύζυγόν της, ὥστε νὰ ἐπιχειρισθῇ πρὸς χάριν του τόσον ἐπίπονον ταξείδιον!

Ἐν τούτοις ἡ Ἀγνὴ, ἡ ὡραία καὶ γελόεσσα Ἀγνὴ, προχωρεῖ λουομένη ἀπὸ τὰς ὠχρὸς ἀκτίνας τοῦ εἰς τὴν δύσιν του πλησιάζοντος ἡλίου, τὸ τέκνον της φέρουσα ἐπὶ τοῦ στήθους, καὶ ἔχουσα τὸ ἦθος εὐγενὲς ἐκ μετριοφροσύνης.

Ὁ Ἐμίρης βλέπων αὐτὴν προχωροῦσαν καὶ διασκιλίζουσαν ἀνυπομόνως τὰς ὁδοὺς, αἰσθάνεται ἑαυτὸν συγκεκινημένον, πρᾶγμα πρῶτον τότε συμϐαῖνον αὐτῷ· αὐτὴ δὲ ἅμα πλησιάσασα ἔσπευσε νὰ ἐρωτήσῃ·

— Εἰπέτε μοι, ποῦ εἶνε ὁ σύζυγός μου; εἶμαι ἐκείνη τὴν ὁποίαν προσεκάλεσε.

Ταῦτα λέγουσα ῥίπτει ὁλοτρόγυρα τοὺς πλήρεις χάριτος ὀφθαλμούς της, ἀπαίσιος ἦχος ἁλύσεων συγκρουομένων προσϐάλλει τὰ ὦτά της, καὶ αὐτὴ ἀναγνωρίζει τὸν σύζυγόν της· ῥίπτονται κλαίοντες ὁ εἰς εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ ἄλλου, τῷ προσφέρει τὸ τέκνον του, οὗτος δὲ τὸ σφίγγει ἐπὶ τῆς καρδίας του. Καὶ εὐθὺς μετὰ ταῦτα πίπτει πρὸ τῶν γονάτων τοῦ Ἐμίρου, λέγουσα·

— Λάϐε εὐσπλαχνίαν πρὸς τὸ ἀθῶον τοῦτο πλάσμα, καὶ ἀπόδος αὐτῷ τὸν πατέρα του· ἂν δὲ ἔχῃς ἀπόφασιν νὰ τὸν θανατώσῃς, θανάτωσον καὶ ἡμᾶς μετ' αὐτοῦ.

Καὶ αἱ γυναῖκες τοῦ Ἐμίρου περικυκλοῦσι τὴν Ἀγνὴν μετὰ σεϐασμοῦ μεμιγμένου λύπης.

Ὁ Ἐμίρης ἀμφιταλαντεύεται ἐπὶ μικρὸν καὶ εἶτα λέγει·

— Ἐγέρθητι· τὸν ἔσωσες, διότι δὲν ἔχω γυναῖκα ὡς σέ.

Καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα εἰς τὸν Σὶρ Οὐόλφραμ ἐπρόσθεσεν.

— Ἔσο ἀπὸ σήμερον φίλος μου· πλὴν δὲν θὰ ἀρνηθῇς βέϐαια νὰ ὁμολογήσῃς ὅτι μὲ ἐνίκησας διὰ μαγείας τινός.

Ὁ δὲ εὐγενὴς κύριος ἀπεκρίθη·

— Ἰδοὺ ὅλη ἡ ὑπεροχὴ καὶ ἡ μαγεία· ἡ γυνὴ αὕτη, εἶνε πιστὴ σύζυγός μου καὶ καλὴ χριστιανή!

(*Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.*)

Ἰ. Μ. ΡΑΠΤΑΡΧΗΣ.

ΠΕΡΙ ΟΙΚΟΣΗΜΩΝ.

—ooo—

Καί τοι πραγματευθέντες περὶ οἰκοσήμων ἐν τῷ 140 φυλλαδίῳ (Τομ. Στ'. σελ. 5' 7.) ἐπανερχόμεθα καὶ σήμερον εἰς τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον κατὰ προτροπὴν φίλου τινος φρονοῦντος μεθ' ἡμῶν, ὅτι καὶ παρ' ἡμῖν πρέπει νὰ εἰσαχθῶσι τὰ οἰκόσημα, οὐχὶ ὡς σημεῖα εὐγενείας ὡς παρ' Εὐρωπαίοις, ἀλλ' ἁπλῶς ὡς διακριτικὰ τῶν οἰκογενειῶν, καὶ μάλιστα τῶν ἐχόντων κοινὸν μετ' ἄλλων οἰκογενειῶν τὸ ἐπώνυμον· διὰ τοῦτον ἴσως τὸν λόγον οἱ τοσοῦτον δημοκράται καὶ πᾶν διακριτικὸν ἀνισότητος σημεῖον ἐξοστρακίσαντες Ἀγγλαμερικανοὶ, διεφύλαξαν καὶ διαφυλάττουσιν ἀκριϐῶς τὰ οἰκογενειακὰ αὐτῶν παράσημα (α).

(α') Διὰ τῶν οἰκοσήμων δυνάμεθα πολλάκις οὐ μόνον νὰ διακρίνωμεν τὰς ὁμωνύμους οἰκογενείας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἱστορικὰς τῶν οἰκογενειῶν πηγὰς ν' ἀνατρέξωμεν εὐκόλως· αὐτὸ τοῦτο συνέϐη ἐσχάτως εἰς ἡμᾶς αὐτούς. Ἐγνώσκομεν μὲν ὅτι ἡ οἰκογένεια ἡμῶν ἕλκει τὸ γένος ἐξ Ἰταλίας, ἠγνοοῦμεν ὅμως ἐκ ποίου κυρίως μέρους· ἀλλὰ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος περιοδεύων ὁ πρωτότοκος ἡμῶν υἱὸς ἐν Ἰταλίᾳ, ἀπήντησεν ἐν Γενούῃ, ἔν τινι μνημείῳ σωζομένῳ ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Λαυρεντίου, τὰ οἰκόσημα τῆς οἰκογενείας ἡμῶν φέροντα τὸ ἀρχαιότερον αὐτῶν τοῦ Μαρκεσίου στέμμα· ὃν λαϐὼν ἐκ τούτου νύξεν ἠρεύνησεν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, καὶ οὕτως ἐκ πολλῶν ἐπισήμων καὶ ἱστορικῶν πηγῶν ἐπληροφορήθη ὅτι ἡ οἰκογένεια τῶν Κιγαλλῶν κατάγεται μὲν ἐκ Λερκης (Lerici) τῆς Λιγουρίας, ἀποκατέστη δὲ ἐν ἔτει 1135 ἐν Γενούῃ, ὅπου ἠριθμεῖτο μεταξὺ τῶν 28 τῆς πολιτείας ἐκείνης πρωτευουσῶν οἰκογενειῶν, καὶ διεκρίνετο διά τε τὰ πλούτη καὶ τὰς παρὰ τῶν μελῶν αὐτῆς κατεχομένας δημοσίας θέσεις, μέχρι δηλονότι τῆς τοῦ Ὑπάτου τῆς πολιτείας, εἰς ἣν προεϐιϐάσθησαν Γουλλιέλμος ὁ Κιγάλλας ἐν ἔτει 1155 καὶ Ἐρρίκος ὁ Κιγάλλας ἐν ἔτει 1205, καὶ τῆς τοῦ Κυϐερνήτου (Doge) εἰς ἣν τὸ 1501 προεϐιϐάσθη Βαπτιστὴς ὁ Κιγάλλας. Ὅτι ἡ πρεσϐήκη τοῦ Δε ἄρχεται τοὐλάχιστον ἀπὸ τοῦ 1414 ἔτους, ὡς φαίνεται ἐκ τινος χειρογράφου σωζομένου ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς ἐφημερίας τοῦ ἁγίου Γεωργίου, καὶ ὅτι ὁ τῆς οἰκογενείας ταύτης ἡμέτερος κλάδος πηγάζει ἀπὸ τινα Κιγάλλαν Gianotto καλούμενον, ναυαρχοῦντα τὸ 1313 τὸν κατὰ Καταλάνων Γενουήνσιον στόλον. Ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης ἐν τῇ πόλει τῆς Γενούης οὐδὲν σώζεται πλέον, πλὴν τῶν ἐνδόξων ἀναμνήσεων καὶ τῶν μεγα-

Μὴ χρησιμευόντων ἄρα τῶν οἰκοσήμων πρὸς διαστολὴν εὐγενείας ἢ ἀξιώματος, ἕπεται ὅτι πρέπει καὶ να ἁπλοποιηθῶσι περιοριζόμενα εἰς τὰ ἀποτελοῦντα κυρίως τὸ οὐσιῶδες μέρος τοῦ οἰκοσήμου, ὁποῖον ὁ θυρεὸς καὶ τὸ σῆμα, εἰ ἀ προσθετέον, εἰ δέον, καὶ συμβολικὰ ῥητά, καὶ ὡς ἁπλᾶ ἐπικοσμήματα τὰ στηρίγματα, ὑποστηρίγματα καὶ τὴν περικεφαλαιαν, εἰ καὶ αὕτη ἀπὸ τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος ἐθεωρήθη ὡς σημεῖον ἀξίας (δ), ἐνῷ πρότερον ἐλογίζετο ὡς ἁπλοῦν κόσμημα (γ).

Καὶ ὁ μὲν θυρεὸς ἔστω, κατ' ἐμὲ τὸ μὲν σχῆμα στρογγύλος ἢ ὠοειδὴς κατὰ τὰς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἀσπίδας, ἢ τετράγωνος καὶ ἐπιμήκης κατὰ τοὺς θυρεοὺς αὐτῶν, ἢ κατὰ τὸν θυρεὸν τὸν ἐν τοῖς οἰκοσήμοις συνήθως ἐν χρήσει, ὁποῖος καὶ ὁ τῶν βασιλικῶν τῆς Ἑλλάδος παρασήμων· τὸ δὲ χρῶμα κυανοῦς καὶ ἀργυρόχρους, ἤτοι φέρων ὅπως δήποτε τὰ ἐθνικὰ χρώματα, πολυτρόπως καὶ κατ' ἀρέσκειαν διατιθέμενα, δηλαδὴ καθέτως, ὁριζοντείως, λοξῶς, κατ' εὐθυγραμμίαν, ἢ καμπυλογραμμίαν, κατὰ τρίγωνα ἢ τετράγωνα, καὶ καθεξῆς (δ).

Τὸ ἔμβλημα ἔστω ἢ ὁμώνυμόν τι τῇ οἰκογενείᾳ ἀντικείμενον (ε), ἢ πρᾶγμά τι ἔμψυχον, εἴτε ἄψυχον, εἴτε ἁπλῶς ἰδανικόν, ἐμφαῖνον ὅμως πάντοτε ἰδέαν τινα τῆς ἰδιότητος, ἱκανότητος, ἐπαγγέλματος, ἔργων, ἢ καὶ τυχαίων περιστάσεων τῆς οἰκογενείας, ἢ τοῦ οἰκογενειάρχου τοῦ θεωρουμένου ὡς ἀρχηγοῦ ἢ στελέχους τῆς οἰκογενείας (τ).

Τὸ δὲ συμβολικὸν ῥητὸν ἔστω κατάλληλον πρὸς τὴν παρὰ τοῦ ἐμβλήματος παριστανομένην ἰδέαν. Εἰς παράδειγμα δὲ ἀναφέρομεν ἐνταῦθα μερικῶν τινων οἰκοσήμων ἐμβλήματα μετὰ τῶν σχετικῶν αὐτῶν συμβολικῶν ῥητῶν. Οἱ πρώην τῆς Γρενάδης Ἄραβες βασιλεῖς Ἀβενσεράγαι εἶχον ὡς ἔμβλημα

ρων αὐτ ς, ἀνηκόντων νῦν εἰς ἑτέρας οἰκογενείας Σώζονται ὅμως ἐν Ἰταλίᾳ τρεῖς εἰσέτι κλάδοι αὐτῆς, ὁ μὲν ἐν τῇ πόλει τῆς Ἀλβέγγας, ὁ δὲ ἐν Πλακεντίᾳ, καὶ ὁ τρίτος ἐν Γουρίνῳ εἰς ὃν ἀνήκει καὶ ὁ στρατηγὸς κα Στουλάρχης τοῦ νῦν Βασιλέως τῆ. Σαρδινίας Κόμης Ἐρρῖκος Δε Κιγάλλας. Ὁ κλάδος ὅμως οὗτος δὲν διεφύλαξε τὸ ἀρχαῖον ὁμώνυμον εἰκόσημ ν, ἀλλ' ἔχει ἕτερον ἕνεκα μεταγενεστέρων περιστ σεων καὶ βασιλικῆ χάριτι. Οὕτω καὶ ὁ ἡμέτερος κλάδος ἠξιώθη τοιαύτης τινὸς χάριτος παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ματθαίου, οὗ τὸ ἀνὰ χεῖρας μου πρωτότυπον ὀίπλωμα ὑπὸ ἡμερομηνίαν 15 Σεπτεμβρίου 1616, περιγράφει λατινιστὶ ὡς ἑξῆς τὸ παραχωρούμενον οἰκόσημον· « Θυρεὸν πράσινον, ἐμπεριέχοντα ἐρούριον μετὰ πύργων ἐχόντων ὀδοντωτὰς τὰς κορυφὰς καὶ δεξιόθεν, τρόπον τινά, ἑτοιμορρόπους· ἄνω δὲ τοῦ φρουρίου τούτου χρυσοῦν φαινὸν ἀστέρα, ὁκτὼ στιλπνὰς ἀκτῖνας ἔχοντα. Ἐπὶ δὲ τοῦ θυρεοῦ κράνος ἀνοικτὸν ἄνευ κλείθρων καὶ ἐκ τοῦ εἴδους τῶν κοινῶς καλουμένων ἀγωνικῶν, ἔχοντας μὲν κιγκλίδας καὶ ἄρας κεχρυσωμένας, τὰς δὲ ταινίας ἔσωθεν μὲν λευκὰς ἤτοι ἀργυρᾶς, ἔξωθεν δὲ πρασίνους καὶ ἀμφοτέρας τετυλιγμένας· τὴν δὲ κορυφὴν αὐτοῦ κεκοσμημένην ὑπὸ πτεροῦ ἐπὶ κώνου ὑψουμένου καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν χρωμάτων ποικιλομόρφως κεχρωματισμένου. » Πλὴν οὐδέποτε ἐγένετο χρῆσις τούτου, προτιμώντων τῶν προπατόρων ἡμῶν τὸ ὁμώνυμον καὶ ἀρχαῖον οἰκόσημον. Αἱ μεταλλαγαὶ αὗται προξενοῦσιν ἐνίοτε τὴν ἀμφιβολίαν ἄν τινες καὶ τοι ὁμώνυμοι οἰκογένειαι ἔχωσι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν καταγωγήν.

(β') Οἱ ἐκ τῶν ἡμετέρων λίαν ὀμματικοὶ δύνανται νὰ παραλείψωσιν οὐ μόνον τὴν περικεφαλαίαν, ἀλλὰ καὶ πᾶν στήριγμα καὶ ἐπικόσμημα, περιοριζόμενοι εἰς μόνον τὸν θυρεὸν καὶ τὸ σῆμα ὡς μόνων ἀπολύτως ἀναγκαίων πρὸς ἀπάρτισιν οἰκοσήμου.

(γ') Ἡ περικεφαλαία ἐπὶ τῶν νεωτέρων χρόνων κατέστη σημεῖον εὐγενείας, καὶ συνήθως τὰ τῶν μὴ τιτλοφόρων εὐγενῶν οἰκόσημα φέρουσι περικεφαλαίας ἐκ χάλυβος, ἢ στέμμα μὲ πέντε ἁπλᾶς ἐπιφύσεις ἢ ὑψώματα, ἔχοντα σχῆμα ἀνθέων ἢ ἀπολήγοντα εἰς σφαιρίδιον ἢ λογχοειδῆ ἀκωκήν. Τῶν δὲ τιτλοφόρων οἱ βαθμοὶ διακρίνονται ἐκ τοῦ στέμματος. Οὕτω τὸ τοῦ βαρῶνος ἔχει ἑπτὰ ἐπιφύσεις ἢ ὑψώματα, ὧν ἕκαστον ἀπολήγει εἰς σφαῖραν μαργαρίτινον, συνειθίζεται ὅμως καὶ ἄνευ ὑψωμάτων, ἀλλὰ μὲ τρεῖς ἀπὸ τὰ ἄνω πρὸς τὰ κάτω παραλλήλους καὶ λοξῶς πως κειμένης σειρᾶς μαργαριτῶν. Τὸ τοῦ ὑποκόμητος ἔχει τρεῖς ἐπιφύσεις ἀπολησγούσας εἰς μαργαριτίνους σφαίρας. Τὸ τοῦ κόμητος εἰς ἐννέα ἐπιφύσεις ἀπολησγούσας εἰς ὁμοίας σφαίρας Τὸ τοῦ μαρκεσίου πέντε ἐπιφύσεις, ἐξ ὧν αἱ μὲν δύω σύγκειντα ἑκάστη ἐκ τριῶν μαργαριτίνων σφαιριδίων, δηλαδὴ δύω εἰς τὴν βάσιν καὶ ἓν εἰς τὴν κορυφήν, αἱ δ' ἕτεραι δύω ἔχουσι μορφὴν φύλλων ὀδοντωτῶν, ἑκάστου τούτων εἰς ἐννέα λοβοὺς διῃρημένου. Ἐνίοτε ὅμως ἅπασαι αἱ πέντε ἐπιφύσεις ἔχουσι τὸ αὐτὸ τῶν ὀδοντωτῶν φύλλων σχῆμα. Τὸ τοῦ δουκὸς εἰς πέντε ἐπιφύσεις, ἑκάστης συγκειμένης ἀπὸ τρεῖς λογχοειδεῖς ἄκρας, ἐξ ὧν ἡ τῆς μέσης ἀνυψοῦται καθέτως, αἱ δὲ δύω πλάγιαι στρέφονται κυκλοειδῶς πρὸ τὰ ἔξω. Τὸ τῶν βασιλέων διακριτικὸν σημεῖον ἦτο καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους διάδημα, καὶ πρῶτος Κάρολος ὁ Κοΐντος μετέτρεψεν αὐτὸ εἰς στέμμα, ὅπερ παρεδέχθη καὶ ὁ ἀνεψιός αὐτοῦ Φραγκῖσκος ὁ Α'. Τὸ τοῦ Καρολομάγνου στέμμα ἦτο μὲ 8 ἐπιδέσμους· ἐξ ἰσαρίθμων ἐπιδέσμων ἐσύγκειτο καὶ τὸ τοῦ Ναπολέοντος τοῦ Α', ἑπομένως καὶ τὸ τοῦ νῦν αὐτοκράτορος Ἐπὶ δὲ τῆς κορυφῆς εἶχε σφαῖραν καὶ ἐπ' αὐτῆς σταυρόν· ἐνῷ οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας εἶχον ἄνθος λεβίριον, ἢ αἰχμὴν λόγχης. Τῶν δὲ λοιπῶν βασιλέων τὰ στέμματα ἔχουσι συνήθως πέντε ἐπιδέσμους καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς σφαιρίδιον μὲ σταυρόν.

(δ') Ἐκ τῶν χρωμάτων εἰσὶν ἐν χρήσει ἐν τοῖς οἰκοσήμοις μόνον· α) τὸ κυανοῦν, ὃ εἰς τὰς σφραγίδας σημειοῦται δι' ἐρζοντείων γραμμῶν, β) τὸ ἐρυθροῦν, ὃ σημειοῦται διὰ καθέτων γραμμῶν, γ) τὸ μέλαν, ὃ σημειοῦται διὰ γραμμῶν κειμένων σταυροειδῶς, δ') τὸ πράσινον, ὃ σημειοῦται διὰ διαγωνίων ὡσαύτως γραμμῶν ἀντιθέτως διευθυνομένων, δηλαδὴ ἐξ ἀριστερῶν πρὸς δεξιά. Ἐκ δὲ τῶν μετάλλων εἶναι εὕρηστα ὁ χρυσὸς, ὅστις σημειοῦται διὰ στιγμῶν καὶ παριστᾷ τὸ ξανθὸν χρῶμα, καὶ ὁ ἄργυρος ὅστις σημειοῦται διὰ λείας ἢ λευκῆς ἐπιφανείας καὶ παριστᾷ τὸ λευκὸν χρῶμα.

(ε') Οὕτως ἡ οἰκογένεια Cappellari, ἡ τοῦ ἀποθιώσαντος Πάπα Γρηγορίου, εἶχεν ὡς σῆμα πῖλον (cappello)· ἡ οἰκογένεια Cardelli ἔχει ἀκανθίδα (cardello)· ἡ Pesciolini, ἰχθεῖς (pesci)· ἡ Lupi, λύκον (lupo) ἡ Orsi ἄρκτον (orso) κλ. Τὰ ὁμώνυμα ταῦτα σήματα ἦσαν ἐν χρήσει καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, οὕτως ἡ Μῆλος εἶχε μῆλον, ἡ Σιδὴ, σιδήν, ἡ Σελινὸς, σέλινον. κλ.

(ς') Ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης ὁρμώμενος Κάρολος ὁ Κοΐντος ἔδωκεν ὁ ς σῆμα οἰκοσήμου πρὸς τὸν Diego de Ordaz τὸν ἀναβάντα ἐπὶ τοῦ ἡφαιστείου ὄρους Ὀριζάβα τὴν εἰκόνα τῆς κορυφῆς αὐτοῦ τούτου· εἰς δὲ τὸν ἰσταρικὸν Ὀβιέδον, τὸν διαμείναντα ἐπὶ 34 κατὰ συνέχειαν ἔτη ἐν τῇ τροπικῇ Ἀμερικῇ τοὺς 4 πολικοὺς ἀστέρας τοὺς ἀποτελοῦντας τὸν οὕτω καλούμενον μεσημβρινὸν σταυρόν. Εἰς τὸν Κολόμβον ἔδωκε τὸν χάρτην τῆς Ἀμερικῆς μετὰ τῶν παρακειμένων νήσων, καὶ εἰς τὸν πρῶτον περιελθόντα τὴν ὑδρόγειον Sebastian del Ganot, ὑδρόγειον σφαῖραν, καὶ συμβολικὸν ῥητὸν τὸ, Primus circumdedit me, Πρῶτος με περιῆλθε.

δύω ἀγρίους ἄνδρας συντρίβοντας πόλιν διὰ ῥοπάλου, ὡς συμβολικὸν δὲ ῥητὸν τοῦτο. *Καὶ τόδε ἐλάχιστον.* Ὁ δὲ τῆς αὐτῆς πόλεως βασιλεὺς Μοχαμέτης Βὲν-Ἀλχαμὰρ σῆμα μὲν δὲν εἶχον, ἀλλὰ μόνον κυανῆν ζώνην καὶ ὡς συμβολικὸν ῥητὸν τὴν ἐπιγραφὴν· *Βὲ.λὲ γαλὲβ ἰ.λὲ Ἀλλὰχ*, ἤτοι *οὐδεὶς νικητὴς ἢ ὁ θεός.*

Ἡ Βουρβονικὴ οἰκογένεια εἶχεν ὡς ἔμβλημα σπάθην, καὶ ὡς συμβολικὸν ῥητὸν τὸ Penetrabit, *διατερήσει.*

Λουδοβίκος ὁ ΙΑ', δέσμην ἀκανθῶν καὶ Qui s'y frotte s'y pique ἤτοι « *ὁ τριβόμενος νύττεται* ».

Λουδοβίκος ὁ ΙΒ', ὄστρικα καὶ Cominus et eminus, *ἐκ τοῦ σύνεγγυς καὶ πόρρω.* Προσέτι βασιλέα τῶν μελισσῶν περικυκλωμένον ὑπὸ σμήνους, καὶ Non utitur aculeo rex cui paremus. Οὐ χρᾶται κέντρου ὁ βασιλεὺς εἰς ὃν ὑποτασσόμεθα »

Φραγγῖσκος ὁ Α', Σαλαμάνδραν μεταξὺ φλογῶν, καὶ, Nutrisco et extinguo, *Τρέφω καὶ ἀφανίζω.*

Ἐρρῖκος ὁ Β' κατεσκεύασεν οἰκόσημον πρὸς τιμὴν Διάνης τῆς Ποτιέρης, φέρον ἔμβλημα μήνην, καὶ τὴν ἐπιγραφὴν· Donec totum impleat orbem, ἤτοι *Μέχρις οὗ πληρώσῃ ὁλόκληρον τὸν δίσκον.*

Κάρολος ὁ Θ', δύο στήλας, καὶ Pietate et justitia. *Τῇ εὐσπλαγχνίᾳ καὶ τῇ δικαιοσύνῃ.*

Ἐρρῖκος ὁ Γ', δύω στέμματα ἐπὶ γῆς καὶ τρίτον μετέωρον, καὶ Manet ultima cœlo, *Μὲ περιμένει τὸ τελευταῖον ἐν τοῖς οὐρανοῖς.*

Ἐρρῖκος ὁ Δ', τὸν Ἡρακλῆ δαμάζοντα τέρας, καὶ in via virtute nulla est via. *Τῇ ἀνδρίᾳ οὐδὲν ἐμποδών.*

Λουδοβίκος ὁ ΙΔ', τὸν ἥλιον, καὶ Nec pluribus impar, *οὐδὲ πλειόσιν ἀνόμοιος.*

Κάρολος ὁ Κοΐντος, τὰς Ἡρακλείους στήλας, καὶ Plus ultra, *Περαιτέρω.* Ἀλλ' ἀναγκασθέντος νὰ παύσῃ οὐκ ἐντίμως τὴν πολιορκίαν τῆς γαλλικῆς πόλεως Μέτης, οἱ Γάλλοι μετετρεψαν τὰς στήλας αὐτοῦ εἰς *Καρκῖνον*, καὶ τὸ plus ultra εἰς plus citra, ἤτοι *πλέον ἐκεῖ.* Εἶτα πάλιν ὠρελούμενοι ἀπὸ τῆς διττῆς σημασίας τοῦ Metas, ὃ σημαίνει τὴν πόλιν *Μέτην* καὶ *τέρμα*, ἐπρόσθεσαν εἰς τὰς στήλας ἀετὸν ἁλυσιδετον καὶ τὴν ἐπιγραφὴν Non ultra Metas, *οὐ πέραν τῆς Μέτης (ἢ τοῦ τέρματος).*

Ἡγεμονίς τις, ἀετὸν ὑψιπετοῦντα, καὶ τὸ Usque ad nubes, *Μέχρι νεφελῶν.* Ὁ διάσημος Sully, ἀρχιστράτηγος τοῦ πυροβολικοῦ, κεραυνοφόρον ἀετὸν, καὶ quo jussa Jovis, *ὅτου ἂν διατάξῃ ὁ Ζεύς.*

Ὁ περιώνυμος Καρδινάλιος Ρισχελιὲ ὑψιπέτην ἀετὸν, καὶ ὑπ' αὐτὸν ὄρεις ἀνισταμένους, καὶ Non desirit alta, *Οὐκ ἐγκαταλείψει τὰ ὕψη.*

Ὁ Φουκυέτος, σκίουρον, καὶ quo non ascendam? *Ποῦ δὲν θέλω ἀναβεῖ;*

Ὁ Δοὺξ τοῦ Βωφόρτου, ὁ καὶ ναύαρχος ἐπὶ Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ', σελήνην, καὶ Soli paret et imperat undis, *Τῷ ἡλίῳ ὑπακούει καὶ ἐποικεῖ τὰς θαλάσσας.*

Ἡ τῶν Μεδιολάνων Βαλεντίνη μετὰ τὴν ἀποβίωσιν τοῦ συζύγου αὐτῆς, ἀρδάνιον στάζον ὕδωρ ἐν εἴδει δακρύων καὶ, Plus ne m' est rien, rien ne m' est plus. *Ἐκ τὸ ἐξῆς μοὶ εἶναι οὐδὲν· οὐδὲν μοὶ εἶναι πλέον.*

Ἡ πόλις Νανούης σκόλυμον, καὶ Non impune premor, *οὐκ ἀτιμωρητὶ θλίβομαι.*

Ἡ πόλις Μορλαὶ, λέοντα ἐν μέσῳ δύο παρδάλεων, καὶ, S'ils te mordent, mords-les, *Ἐὰν ὑπ' αὐτῶν δηχθεὶς, δῆξον καὶ σὺ αὐτούς.*

Τὸ Σωματεῖον τῶν ἐν Ἠχρισίοις ἀρωματοφαρμακοπώλων, χεῖραν φέρουσαν στάθμην, καὶ Lances et pondera serrant, *Αἱ λόγχαι καὶ τὰ σταθμὰ φυλάξουσι.*

Τὰ δὲ στηρίγματα καὶ ὑποστηρίγματα δύνανται νὰ σύγκηνται ἢ ἐξ ἀντικειμένων σχέσιν τινα ἐχόντων πρὸς τὸ σημαινόμενον τοῦ ἐμβλήματος, ἢ πρὸς τὰς περιστάσεις τῆς οἰκογενείας, ἢ καὶ ἐξ ἀντικειμένων οὐδεμίαν πρὸς ταῦτα σχέσιν ἐχόντων, ἀλλ' ὡς ἁπλοῦν κόσμημα προσηρτημένων.

Ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ ἠδύνατο π.χ. ὁ ἡμέτερος ἔνδοξος ναύαρχος Κ. Κανάρης νὰ μεταχειρισθῇ οἰκόσημον συγκείμενον ἐξ ἀργυροῦ θυρεοῦ ὑποστηριζομένου ὑπὸ δύο κλάδων δάφνης διὰ ταινίας κάτωθεν συνδεδεμένων, καὶ ἔχοντος κυανῆν τὴν βάσιν, καὶ ὡς ἔμβλημα κανάριον ἐπὶ τῶν βράχων τῶν Ψαρῶν ἱστάμενον καὶ ᾄδον τὴν πυρπόλησιν τῆς ἀπέναντι αὐτοῦ ναυαρχίδος· τὴν δὲ ἐπιγραφὴν *Καὶ ὅμως πέπρησμαι*, ὡς συμβολικὸν ῥητὸν ὑπαινιττόμενον τὸ *ἀτὲς κορκμὰς*, ἤτοι οὐ φοβεῖται τὸ πῦρ, τῆς ὑπὸ τοῦ ἐνδόξου ναυάρχου πυροπληθείσης Οθωμανικῆς ναυαρχίδος (ζ)· εἴτε ἕτερον συγκείμενον ἐκ θυρεοῦ ὑπὸ δαφνῶν ὡσαύτως ὑποστηριζόμενον καὶ εἰς δύω μέρη κατὰ τὰ δύω ἐθνικὰ χρώματα κανονικῶς διῃρημένον, καὶ ἐμπεριέχον ὡς ἔμβλημα φέρον διὰ τοῦ ῥάμφους πορφόρον λαμπάδα, τὴν δὲ ἐπιγραφὴν *Πρήσω* ὡς συμβολικὸν ῥητόν.

Ι. ΔΕΚΙΓΑΛΑΛΑΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ (*).

—ooo—

Α'.

Σκμίων τῶν Ἀμοργὸν
Μεινώων κατοικούντων
ἔδοξε τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ γνώμῃ στρατηγῶν
5. ἐχόντων δὲ καὶ τὴν πρυτανικὴν ἐξουσίαν ἰσηγησα-

(ζ') Σημειωτέον ὅτι εἰς τὰ οἰκόσημα οὐδεμία ἀναλογία ἐκτάσεως τηρεῖται ὡς πρὸς τὰ διάφορα τοῦ σήματος ἀντικείμενα· οὕτω καὶ εἰς τὸ οἰκόσημον τοῦτο ὁ βράχος ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ σχεδὸν μικρότερος τῆς ναυαρχίδος, καὶ τὸ κανάριον ἀναλόγως μεγαλήτερον στροθίου.

(*) Τὰς ἀνωτέρω ἐπιγραφὰς ἐλάβομεν πρὸ πολλοῦ παρὰ τοῦ φιλογενεστάτου καὶ ζηλωτοῦ τῶν καλῶν σχολάρχου Ἀμοργοῦ Κ. Ἐμ. Ἰωαννίδου, μουσοτρόφου τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου. Σ. Π.

μένου τὸ ψήφισμα Ἀθη-
ναίου Καλοτύχου ἐπιψηφη-
σαμένου Ἀντιόχου τοῦ Ἐπι-
10. γόνου. Ἐπεὶ Βρυτὼ Ἀγαθό-
ποδος τοῦ Ἀγαθόποδος θυγά-
τηρ ἀνδρὸς δέκα πρώτου καὶ
ἀρχικοῦ γυνὴ δὲ Φιλαγάθου
Ἰάσονος ἀνδρὸς ἀξιολόγου
15. καὶ πάσας ἀρχὰς τὰς ἐπ' αὐτὸν
ἠκούσας τῇ πατρίδι ἡμῶν πε-
φιλοτειμημένου, ἀδελφὴ δὲ τῶν
κρατίστων Ἐπινομίδου καὶ Ὑ-
οδώρου τῶν Ἀγαθόποδος (αἵρνι
20. ον ἐξελήλυθε τοῦ βίου ἐν τῷ
ἀκμαιοτάτῳ κάλλους καὶ ἡλικί-
ας καθεστῶσα πένθος δυσπαρη-
γόρητον τοῖς προδηλουμένοις
προσώποις καταλιποῦσα καὶ τῇ
25. σεμνοτάτῃ καὶ προσφιλεστάτῃ
αὐτῆς μητρὶ Φιλοξένᾳ Ἐπινομί-
δου πολλῶν οὖν ἐλπίδων ἀγα-
θῶν καὶ τῆς πατρίδος ἡμῶν (αὐ
τῆς ἀφειρημένης ἀναγκαίως δε-
30. δόχθαι διὰ τοῦ δε τοῦ ψηφίσματος
Πανδίων τὴν πόλιν (παρεῖναι ἐπὶ
τὴν παραπομπὴν καὶ κηδείαν τοῦ
σώματος· δεδόχθαι δὲ κεκυρῶσθαι
κατὰ πᾶν ἔτος ἐν τοῖς χορικοῖς ἀγῶσι
35. ἀναγορεύεσθαι αὐτὴν στεφαν(οῖ ὁ Δῆ
μος ὁ Μειν(ω)ητῶν Βρυτὼ Ἀγαθόποδος
φιρωῖν χρυσῷ στεφάνῳ, παραμυθή-
σασθαί τε τοὺς προδηλουμένους γο-
γεῖς αὐτῆς καὶ τὸν ἄνδρα φι(λάγα)θον
40. καὶ τοὺς γνεισίους ἀδελφοὺς αὐτῆς καὶ
τοὺς λοιποὺς γένει προσήκοντας με-
τρίως φέρειν τὸ συνβεβηκὸς (καὶ γὰρ
πᾶσιν (ἡ αὐτὴ) τοῦ βίου κεκύρωται τε
45. λευτή.

Β'.

Καλλιστογένης
Καλλίππους στεφανηφορήσας
Ἀπόλλωνι.

Γ'.

Ἑρμει-
ας Φοβε-
ροῦ ἥρως

Δ'.

Σωτηρίαν . . . . . ἐνθάδε ξεῖνε
οὗτοσὶ [κ] αλύπτει ὡς γὰρ ἤθελεν δαίμων
τρὶς δέκα παρασχὼν ἔτεά μοι μόνα ζήσας.

Σημ. Ἡ μὲν Α'. ἐπιγραφὴ εὑρέθη ὑπὸ Ἀντ. Α. Πρασίνου τὸ 1859 ἔτος κατὰ τὴν θέσιν ἅγιον Μόμαντα, μίαν ὥραν μαυρὰν τῆς Μινώας, ἐντετειχισμένη εἰς ἀρχαίαν τινὰ οἰκοδομήν. Λευκὸς λίθος καλῶς εἰργασμένος ἔχων μῆκος μὲν 0,38, πλάτ. 0,24, καὶ πάχος 0,07. Αἱ τελευταῖαι γραμμαὶ σύγκεινται ἐκ γραμμάτων μικροτέρων καὶ πυκνοτέρων

Ἡ δὲ Β', λίθος ἁπλοῦς μῆκ. 0,31, πλάτ. 0,18 καὶ πάχος 0,9, ἀνευρέθη ἐν Αἰγιάλῃ.

Ἡ Γ', λίθος ἁπλοῦς μῆκ. 0,24. πλάτ. 0,18 καὶ πάχ. 0,9 ἀνευρέθη ἐν Αἰγιάλῃ.

Ἡ Δ', λίθος λευκὸς κάλλιστα εἰργασμένος μῆκ. 0,37, πλάτ. 0,30 καὶ παχ. 0,9, ἀνευρέθη ἐπίσης ἐν Αἰγιάλῃ· φέρει δ' ἄνωθεν τῆς ἐπιγραφῆς ἐν περιβασίῳ τεχνιέντως ἠμιαναγεγλυμμένα δύο ἀν ρείκελα ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἀνακεκλιμένα ἐπὶ ἀνακλίντρου κομψοτάτου, ἐνηγκαλισμένα καὶ ἐπ' ἀγκῶνος ἀμφότερα στηριζόμενα· πρὸ αὐτῶν δὲ τρίπους μικρὸς φέρων τὰς διὰ νεκρικὰς θυσίας ἐν χρήσει τότε προσφοράς. Τὰς τρεῖς τελευταίας ἐπιγραφὰς ἀπήγαγε τῆς Ἀμοργοῦ κατὰ τὸν παρελθόντα Αὔγουστον ὁ Κ. Ν. Βαρβαρῆγος.

Ο ΤΡΙΤΟΣ ΤΟΜΟΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

ΥΠΟ ΙΩΑΝΝΟΥ ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ.

—ooo—

Τοῦ πολυμόχθου τούτου ἔργου ἐξεδόθη ἤδη καὶ ὁ τρίτος τόμος, περιλαμβάνων διάστημα χρόνου μικρὸν μέν, ἀλλὰ πλῆρες γεγονότων σπουδαιοτάτων ἐσωτερικῶν τε καὶ ἐξωτερικῶν. Ὁ Κ. Ἰ. Φιλήμων διὰ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ ἀπέδειξε πρῶτος ὁπόσον πολλοὶ ἐπλανῶντο ἐν καλῇ πίστει, θεωροῦντες τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ γεγονότα πολεμικά τε καὶ πολιτικά, μικροῦ λόγου ἄξια. Τῆς τοιαύτης πλάνης συνέπεια ὑπῆρξεν ἡ ὀλιγωρία τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ἱστορίας, καὶ μετ' αὐτῆς παντὸς τοῦ ἀγῶνος ἡ καταφρόνησις. Ὁ ἐκ 480 σελίδων συγκείμενος οὗτος τόμος, περιέχει τὰς πρώτας ἐργασίας καὶ τὰ συμβεβηκότα, ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπαναστάσεως ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἑλλάδι μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ συγγραφεὺς διαιρεῖ ἐν γένει τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ εἰς τρία χωριστὰ μέρη, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον περιλαμβάνει τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν, τὸ δεύτερον τὴν ἐν Δακίᾳ κίνησιν τοῦ Ὑψηλάντου, τὸ τρίτον δὲ τὸ σπουδαιότατον, τὴν κυρίως καλουμένην ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Τοῦτο δὲ τὸ μέρος διαιρεῖται εἰς ἔτη. Αὐτὸς μὲν ὁ συγγραφεὺς ἄλλως περὶ τούτου ἐκφράζεται λέγων, «παρὰ τὴν φιλικὴν Ἑταιρίαν ἐκτεθεῖσαν διὰ τοῦ μέρους Α' καὶ τὴν κίνησιν τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου διὰ τοῦ Β', ὡς ἀπαρτίζουσαν ἑκάστην ἰδίαν τοῦ ὅλου μερίδα, πᾶν ἀπὸ τοῦ παρόντος τόμου μέρος θέλει περιλαμβάνει ἓν ἔτος.» Ἀλλ' ἴσως ἡ ἀνωτέρω ἰδέα κυρίως ὑπῆρχεν ἐν τῷ νῷ τοῦ συγγραφέως, φαινομένη ἡμῖν ἱστορικῶς ἀκριβεστέρα, ἐξερράσθη δὲ ὁπωσοῦν σκοτεινῶς. Κατὰ ταῦτα ἄρα ὁ παρὼν τόμος εἶναι ἡ πρώτη τριμηνία τοῦ πρώτου ἔτους τοῦ τρίτου μέρους. Τὰ γεγονότα ἐν αὐτῷ ὁ συγγραφεὺς

πραγματεύεται συγχρονιστικῶς. Ἡ μέθοδος ἄρα αὐτοῦ περιέχει καὶ τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰ ἐλαττώματα τῆς συγχρονιστικῆς ἐν γένει μεθόδου. Ὅσῳ δὲ αἱ χρονικαὶ διαιρέσεις εἰσὶ βραχύτεραι, τοσούτῳ τὰ ἐλαττώματα καὶ τὰ προτερήματα τῆς μεθόδου ταύτης εἰσὶ προφανέστερα. Ἀκούσωμεν δὲ ἀντὶ παντὸς ἄλλου τῶν κρίσεων Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως περὶ τῆς συγχρονιστικῆς μεθόδου τῆς ἱστορίας, καθ' ἣν συνέγραψεν ὁ Θουκυδίδης, καὶ τῆς ἀντιθέτου αὐτῆς τῆς καλουμένης χρονολογικῆς, καθ' ἣν συνέγραψεν ὁ Ἡρόδοτος. «Μετὰ τοῦτο ἔργον ἐστὶν ἱστορικοῦ, διελέσθαι τε καὶ τάξαι τῶν δηλουμένων ἕκαστον, ἐν ᾧ δεῖ τόπῳ· πῶς οὖν ἑκάτερος διαιρεῖ τε καὶ τάττει τὰ λεγόμενα; Θουκυδίδης μὲν τοῖς χρόνοις ἀκολουθῶν, Ἡρόδοτος δὲ ταῖς περιοχαῖς τῶν πραγμάτων. Καὶ γίνεται Θουκυδίδης μὲν ἀσαφὴς καὶ δυσπαρακολούθητος· πολλῶν γὰρ κατὰ τὸ θέρος καὶ χειμῶνα γιγνομένων ἐν διαφόροις, ὡς εἰκός, τόποις, ἡμιτελεῖς τὰς πρώτας πράξεις καταλιπὼν, ἑτέρων ἅπτεται τῶν κατὰ τὸ αὐτὸ θέρος ἢ χειμῶνα γιγνομένων. Πλὰ ὡμεθα δε, καθάπερ εἰκός, καὶ δυσκόλως τοῖς δηλουμένοις παρακολουθοῦμεν ταραττομένης τῆς διανοίας. Ἡρόδοτος δὲ ἀπὸ τῆς Λυδῶν βασιλείας ἀρξάμενος, καὶ μέχρι τῆς Κροίσου καταβάς, ἐπὶ Κῦρον εὐθέως τὸν καταλύσαντα τὴν Κροίσου ἀρχὴν μεταβαίνει . . . . διεξελθὼν τε πράξεις Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων ἔτεσιν ὁμοῦ διακοσίοις καὶ εἴκοσι γενομένας ἐν ταῖς τρισὶν ἠπείροις, καὶ παραγράψας τῆς Ξέρξου φυγῆς τὴν ἱστορίαν, οὐ διέσπασε τὴν διήγησιν, ἀλλὰ συμβέβηκε, τῷ μὲν μίαν ὑπόθεσιν λαβόντι πολλὰ ποιῆσαι μέρη τὸ ἓν σῶμα· τῷ δὲ, τὰς πολλὰς καὶ οὐδὲ ἐοικυίας ὑποθέσεις προελομένῳ σύμφωνον ἓν σῶμα πεποιηκέναι.» (Διονύσιος Ἁλικαρνασσεὺς πρὸς Γναῖον Πομπήϊον ἐπιστολή.) Ὁ Διονύσιος ἄρα κατακρίνει ἀπολύτως τὴν συγχρονιστικὴν μέθοδον τοῦ Θουκυδίδου. Ἀλλ' ἔχει καὶ αὐτὴ τὰ ἴδια πλεονεκτήματα. Καὶ πρῶτον μὲν αὐτῆς πλεονέκτημα αὐτός ἐστιν ὁ Θουκυδίδης, προελόμενος ἐν αὐτῇ συγγράψαι τὴν ἱστορίαν· δεύτερον δὲ, ἡ μέθοδος αὕτη καταδεικνύει μᾶλλον τῆς ἄλλης τὴν συνοχὴν καὶ τὴν ἀμοιβαίαν ἐπενέργειαν τῶν γεγονότων κατὰ δ δομένας τῆς ἱστορίας ἐποχάς. Ἴσως δὲ καὶ ἡ νεωτέρα ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν οὖσα κατατετμημένη, δὲν ὑφίσταται μεγάλην ζημίαν διὰ τῆς συγχρονιστικῆς μεθόδου, ἣν ἀπολύτως ἀποκρούει ὁ κριτικὸς Διονύσιος. Ὅπως ὅμως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, πάντως ὁ ἱστορικὸς ὀφείλει νὰ συνεχίζῃ τὰ γεγονότα πρὸς ἄλληλα ὅσον οἷόν τε, ἵνα μὴ ἀπόλλυται τῶν ἐννοιῶν ὁ εἱρμὸς καὶ ἡ φυσικὴ τῶν συμβάντων ἀκολουθία. Ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος δὲ τούτου, ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι προσπαθεῖ παντὶ σθένει ὁ συγγραφεὺς ἡμῶν ὅσον οἷόν τε ἥκιστα ν' ἀπομακρυνθῇ.

Μέγα δέ τι ἀναντίῤῥητον τῆς ἱστορίας τοῦ Κ. Φιλήμονος πλεονέκτημα ἐστὶν ἡ πληθὺς τῶν σημειώσεων αὐτοῦ καὶ τῶν προσαρτηθέντων ἐγγράφων ἰδιωτικῶν τε καὶ ἐπισήμων, δι' ὧν προχείρως ἀποδεικνύονται τὰ ἐκτιθέμενα γεγονότα, καὶ ἀπαλλάσσεται ὁ συγγραφεὺς ὅσον οἷόν τε πάσης ὑπονοίας μεροληψίας ἱστορικῆς, ἥτις ἐστὶν ἀναπόφευκτος ἐν γένει μὲν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὸν ἱστοροῦντα σύγχρονα γεγονότα, εἰς ἃ καὶ αὐτὸς διεδραμάτισεν ἐνεργὸν καὶ σπουδαῖον πρόσωπον.

Ἐν συνόλῳ δὲ κρίνων τις καὶ ἐξετάζων τὴν ἱστορίαν τοῦ Κ. Φιλήμονος, ἣν πάνυ ταπεινοφρόνως ἐκάλεσεν ὁ συγγραφεὺς *δοκίμιον ἱστορικὸν*, ἀνακαλύπτει ἐν αὐτῇ ἀγνὸν καὶ ἀμιγὲς τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, καρδίαν φλεγομένην ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς δόξης τῆς ὅλης πατρίδος, φαντασίαν νεανικὴν μετὰ κρίσεως ἀνδρικῆς, καταβεβλημένης πολλάκις καὶ θλιβερᾶς ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων ἑλληνικῶν παθημάτων, καὶ ἑλληνισμὸν ὅσον οἷόν τε καθαρεύοντα. «Ὦ ἤθη θρησκευτικὰ, (ἐπιφωνεῖ μετὰ πάθους ὁ συγγραφεὺς, ἀτενίζων πρὸς τὴν παροῦσαν ἀδιαφορίαν καὶ οἱονεὶ τῶν χαρακτήρων διαφθοράν) δι' ὑμῶν ἐνισχύθη ἡ ἐπανάστασις, ἀσθενὲς ἤδη βρέφος σπαργανῶν καὶ ὀδύνης· ὑμεῖς, ὦ ἤθη ἀμιγῆ καὶ ἁγνά! ἀληθὲς πνεῦμα ζωῆς, ἐνεθαῤῥύνατε ταύτην, ὑποκειμένην εἰς τὰς ἐπιβουλὰς διαφόρων· ὑμεῖς ὦ ἤθη ἑλληνικὰ τῆς περιόδου ταύτης! ὑμεῖς ἐστὲ ἡ ἀπρόσβλητος τιμὴ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς τοῦ ἀγῶνος καὶ τὸ ἐξαιρετικὸν καύχημα. Ἀφ' ὑμῶν ἐξέλιπον τότε, ἔχθραι, ἔριδες, ζῆλοι, θυμοί, ἐριθεῖαι, διχοστασίαι . . . φθόνοι, φόνοι· εἴθε καὶ αἱ διάδοχοι γενεαὶ ἀναλάβωσιν ὑμᾶς μόνην ὑπὲρ τῆς ὅλης πατρίδος σημαίαν, κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος! Εἴθε ἐκλείψωσι δι' ὑμῶν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς γῆς οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ οἱ ἄνομοι, οἱ δι' ἀρχολιπαρίαν ξεναγωγοί, οἱ δι' ἀνήκουστον ἀλογίαν καὶ πώρωσιν καρδίας δηλητηριάζοντες καὶ ἀνθρώπινα καὶ θεῖα!» (ὅρα προλεγόμ. σελ. ι.) Ἀλλαχοῦ ὑπὸ τὸ βάρος καὶ τὴν ψυχικὴν τάσιν τοῦ παρόντος ὁ γέρων ἀγωνιστὴς κύκλῳ στρέφων τὰ ὄμματα ἐρωτᾷ θλιβερῶς· «Πῶς ἐξέλιπον χαρακτῆρες τοιοῦτοι; — Διέρχονται ἤδη τέσσαρες ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως δεκάδες ἐτῶν, καὶ κατὰ πάντα λυπηρὸν λόγον, οὐδεμία φαίνεται διαδοχὴ ἀξία τῶν πατριωτικῶν χαρακτήρων τῶν ἀνδρῶν τοῦ ἀγῶνος.— Πατρούχους βλέπομεν, ἀλλὰ πατρώζοντας οὐχί· πατρωνυμίους βλέπομεν, ἀλλὰ πατρῴων χαρακτήρων κληρονόμους οὐχί. — Οἱ μὲν πατέρες ἀνεδείχθησαν ἀνώτεροι τῆς ἐποχῆς, ἐν ᾗ ἐγεννήθησαν, οἱ δὲ υἱοὶ δείκνυνται κατώτεροι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ζῶσι· ἐκεῖνοι πνεῦμα καὶ αὐταπάρνησις ὑπὲρ τῆς πατρίδος, καὶ οὗτοι ὕλη καὶ ἀναλγησία πρὸς τὴν πατρίδα· ἐκεῖνοι θυσιάζοντες ἑαυτοὺς ὑπὲρ τῆς πατρίδος, καὶ οὗτοι θυσιάζοντες τὴν πατρίδα ὑπὲρ ἑαυτῶν. Ἀλλὰ πόθεν προκύπτει ἡ ἀντίθεσις αὕτη; διότι ἐκεῖνοι ἐγνώριζον ὅτι ὤφειλον τὸ πᾶν ὑπὲρ τῆς πατρίδος, καὶ διὰ τοῦτο ἐκέρδησαν πατρίδα ἐλευθέραν ἀπὸ δούλης· οὗτοι δὲ θεωροῦσι τὰ πάντα ἔρμαιον τῆς ποταποτέρας προσωπικότητος, καὶ διὰ τοῦτο ἀδιαφοροῦσιν ἂν ἡ πατρὶς μεταβάλλῃ μορφὴν δούλης ἀπὸ ἐλευθέρας. Ὦ τέκνα ἀνάξια ἀξίων πατέρων! πρὸς τί ἥμαρτον ἐκεῖνοι, καὶ ἐν τῷ προσώπῳ ὑμῶν καταστρέφετε, ἵνα μὴ εἴπω ἕτερόν τι, τὸ ὄνομα αὐτῶν καὶ τὴν δόξαν;

Καὶ εἰ μὴ ἐγεννήθητε, δεδόσθω, τέκνα τοῦ δεῖνος καὶ δεῖνος ἐνδόξου ἀνδρὸς, οὐκ ἐστὲ ἄρά γε τέκνα τῆς πατρίδος; Διὰ τίνα λόγον ἰδιωτεύοντες μὲν κλαίετε καὶ θρηνεῖτε ὡς μικρὰ παιδία τὴν πατρίδα, διὰ τὴν κατάστασιν εἰς ἣν περιῆλθε, βουλευόμενοι δὲ ἢ ὑπουργοῦντες οὐδὲ τολμᾶτε πρὸς τὴν ὑπεράσπισιν ταύτης,ὡς ἄνδρες δουλαγωγούμενοι ἐκ τοῦ ἐναντίου καὶ ἕρποντες;» Τὸ δραματικώτατον τοῦτο χωρίον δύναται ἀξίως νὰ παρατεθῇ πρὸς τὰ κάλλιστα καὶ δεινότατα τῆς ἀρχαίας τέχνης χωρία.

Ἕτερόν τι μέγα τῆς ἱστορίας ταύτης πλεονέκτημα, ἐστὶν ἡ γενικότης τοῦ πνεύματος, καὶ ἡ ἔλλειψις τῆς ἐλεεινῆς ἐκείνης τοπικῆς ἀποκλειστικότητος, ἣ πολλὰ καὶ μεγάλα δεινὰ τῇ Ἑλλάδι ἐπήνεγκε καὶ ἐποίει. «Ὁ Ἐπαμινώνδας, λέγει ὁ ἱστορικὸς τῆς μεγάλης Ἑλλάδος, ὠνόμαζε ποτὲ τὴν Βοιωτίαν *ὀρχήστραν τοῦ Ἄρεως*· ἀλλ' ἡμεῖς τοιαύτην ὀνομάζομεν τὴν Ἑλλάδα ἅπασαν τοῦ 1821· διότι ἡ μὲν ἐσιδηροφόρησεν, ἡ δὲ ἐγένετο στρατόπεδον πολεμίων σφαττόντων, διαρπαζόντων, καὶ καταστρεφόντων. Τίς ὑπάρχει ἐξαίρεσις τόπου κατά τε Εὐρώπην καὶ Ἀσίαν, ἐν ᾧ οὐκ ἐχύθη αἷμα μαρτύρων ὁμογενῶν, οὐδ' ἔλαβον χώραν αἰχμαλωσίαι, καταστροφαὶ, ἁρπαγαὶ, καὶ βιαιοπραγίαι παντὸς εἴδους, καὶ πάσης βαρβαρικῆς ὠμότητος, διὰ τὴν αὐτὴν τῆς ἐπαναστάσεως ἰδέαν; Ἐν ταῖς ἐπαναστάσαις ἐπαρχίαις οἱ Τοῦρκοι ἐπολέμουν τοὺς Ἕλληνας, θανατόνοντες, αἰχμαλωτίζοντες, καίοντες καὶ διαρπάζοντες· ἀλλ' ἐν ταῖς μὴ ἐπαναστάσαις οὐ μόνον ἔσφαττον διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ἠχμαλώτιζον, ἔκαιον καὶ διήρπαζον, ἀλλὰ καὶ ἐφυλάκιζον καὶ ἐξώριζον, καὶ ἐμαστίγουν καὶ κατεπίεζον καὶ ἠγγάρευον καὶ τὰ βάρη τοῦ πολέμου εἰς αὐτοὺς ἐπεφόρτιζον. Οἱ τύραννοι συνωμότας ἔβλεπον ἐν γένει, καὶ οὐχὶ μόνον ἐπαναστάτας· τὴν ἰδέαν κατεδίωκον ἐν γένει, καὶ οὐχὶ μόνον τὸ πρᾶγμα· οὐδεμίαν ἔκαμνεν οὗτος διάκρισιν μεταξὺ τῶν δύω, διότι «γκιαοῦραι» πρὸ τῶν ὁρθαλμῶν αὐτοῦ καὶ ἑπομένως ἐξίσου ἔνοχοι ἦσαν οἵ τε ἐπαναστάντες ὧν ἐπολέμει τὴν δύναμιν, καὶ οἱ μὴ ἐπαναστάντες ὧν ἐτιμώρει τὴν διάνοιαν. Ἰδ ἄρα ὑπῆρχον κοινὰ ἡ καταγωγὴ, ἡ θρησκεία, ἡ γλῶσσα, τὰ ἐκ τῆς τυραννίας παθήματα· οὕτω κοινὰ ἐγένοντο καὶ ἡ πρὸς τὴν ἐπανάστασιν ἀπόφασις, τὰ ἐξ αὐτῆς παθήματα, ἡ συνδρομὴ καὶ ἡ ἑνότης τῶν ἐλπίδων.» Οὐμὴν ἀλλὰ καὶ αἱ περιγραφαὶ, αἵτε ἀφελεῖς καὶ αἱ παθητικαὶ πολλὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ταύτῃ ἔχουσι τὴν χάριν καὶ τὴν φυσικότητα· τοιαύτη φερ' εἰπεῖν, τοὺς ἡρωϊκοὺς τῆς Ἑλλάδος χρόνους ἀναπολοῦσα ἐστὶν ἡ περιγραφὴ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοπέδου καὶ τοῦ λιποῦ γεύματος τοῦ Ἕλληνος στρατιώτου. «Ἡ τροφὴ καὶ στρατιωτῶν καὶ ὁπλαρχηγῶν, ἦτο ἐν γένει ξηρά. Καθ' ἑβδομάδα, καὶ πολλάκις ἀπροσδιορίστως ἐγίγνετο ἡ κρεωδαισία, ἐν χρήσει ὄντος μόνου τοῦ ἐψητοῦ. Ὁσάκις δ' οἱ κλίβανοι οὐκ ἐπήρκουν, οἱ στρατιῶται ἔμασσον ἐπὶ δέρματος, ἢ ἐπὶ πλακὸς, ἢ ἐπὶ τμήματος σανίδος τὸ χορηγούμενον αὐτοῖς, συμμιγὲς πάντοτε καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξ ἐλύμου ἄλευρον, ἕψοντες τὸν ἀζυμίτην καὶ ἄναλον ἄρτον ἐν σχήματι πλακοῦντος, καὶ ἐντὸς πεπυρακτωμένης τέφρας ἐκ φρυγάνων, ἡμίοπτον διὰ τοῦτο ἢ ἔνωμον γινόμενον. Τοιοῦτος ἦν ὁ σποδίτης ἄρτος. Τοῦ ἀλεύρου οὐδεμία διάτησις ἐγίγνετο, οὔτε καὶ δι' εὐρυτρήτου κοσκίνου. Ἐν χρήσει κοινῇ ἦσαν ἡ βομβύλη διὰ τὸν οἶνον, καὶ τὸ ἀσκίδιον διὰ τὸ ὕδωρ. Ἀπὸ δὲ τῆς πήρας τοῦ στρατιώτου, πολὺν συνήθως ἐπεσθίοντος ἄρτον μικρῷ ὄψῳ, οὐδέποτε ἔλειπον μέρος τυροῦ, ποσόν τι ἐλαιῶν, κρομμύων ἢ σκορόδων, ἔτι δὲ καὶ βελῶναι καὶ ῥάμματα, καὶ λίθοι πυρῖται, καὶ ὄπεας διὰ τὰ τζαρούχια· τοῖς στρατοῖς δ' ἠκολούθουν καὶ νευροῤῥάφοι καὶ χαλκεῖς ἐπισκευασταὶ πυροβόλων, καὶ κινηταὶ ἀγοραὶ παλιγκαπήλων, συγκροτούμεναι ἐκ τῶν τῆς πρώτης ἀνάγκης τροφίμων.

»Οἱ πάντες ἐστρατοπεδεύοντο ὑπὸ τὰ δένδρα, ἢ εἰς χαράδρας καὶ ῥεύματα σκιαζόμενα. Εὐτυχεῖς οἱ πηγνύοντες αὐτοσχέδιόν τινα ἐκ κλάδων ἢ θάμνων καλύβην, ἢ σκιάδα. Ἐπίσης εὐτυχεῖς οἱ ἔχοντες μίαν τινὰ ψίαθον πρὸς κατάκλισιν. Κατὰ πᾶσαν νύκτα ὡρίζοντο σκοποὶ, καὶ τὸ σύνθημα παρὰ τοῦ ὁπλαρχηγοῦ ἐδίδετο τοῖς πᾶσιν. Ὀρθριοι δ' ἐγειρόμενοι οἱ στρατιῶται καὶ ἀρχηγοὶ, κατεσημαίνοντο τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ πρὸ τῆς ἀνατολῆς, καὶ τὴν κόμην ἐκτενίζοντο. Κατὰ πολὺ ἠγαπᾶτο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ παχεῖα καὶ μακρὰ κόμη· ὁ φέρων τοιαύτην ἀνδριστὴς ἐθεωρεῖτο· οἱ δὲ ἐπιδεικνύμενοι ἐπὶ ἀνδρείᾳ παρασείειν εἴθιζον τὴν ὀφρῦν καὶ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα βαδίζοντες.»

Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Κ. Φιλήμονος ἕκαστος ἐν εἰλικρινείᾳ τὸν καλὸν ἀγῶνα ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγωνισάμενος, τυγχάνει τοῦ δικαίου καὶ προσήκοντος ἐπαίνου. Πολλῶν ἀνδρῶν ἀγνώστων μέχρι τοῦδε μεγάλα ἀνδραγαθήματα καὶ ἡρωϊσμοὶ, ἄξιοι τῆς τραγικῆς μούσης τοῦ Αἰσχύλου καὶ Σοφοκλέους, ἐγένοντο ἀληθῶς γνωστοὶ πρῶτον διὰ ταύτης τῆς ἱστορίας· διότι μέχρι τοῦδε δυστυχῶς τινες ἱστοριογράφοι τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, περικαλυφθέντες καὶ ἐνταῦθα ὑπὸ τῆς ὀμίχλης τοῦ τοπικοῦ ἐγωϊσμοῦ, κατὰ μέρος ἐξύμνησαν γνωστῶν μόνον ἀγωνιστῶν τὰς ἀνδραγαθίας, τοὺς ἀπόλιδας δὲ καὶ ἀπάτριδας καλουμένους, οὐδὲ κἂν μνείας τινος ἐλαχίστης ἠξίωσαν, καὶ περ ἀξίως τῆς πατρίδος καὶ ζήσαντας καὶ ἀποθανόντας. Τοιαύτη ἄγνωστος καὶ ἀνύμνητος ἀρετὴ μέχρι τοῦδε ὑπῆρξεν ἡ τοῦ εἰκοσιπενταετοῦς ναύτου Γεωργίου Παξινοῦ. Οὗτος ὁ ἥρως μεταξὺ ἑκατακοσίων ναυτῶν μὴ τολμώντων, ἀνεδέχθη νὰ διευθύνῃ μόνος τὸ πυροβολικὸν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐν Ναυπάκτῳ ὁρμιζομένου ὀθωμανικοῦ στόλου. «Οἱ πλοίαρχοι, πλήσεις ἤδη χαρᾶς καὶ ἐκ περισσοῦ θαυμάζοντες τὸν νέον, λέγει ὁ ἱστορικὸς, ἠρώτησαν αὐτὸν τίνα ἐπιθυμεῖ ἀμοιβήν; μειδιῶν δὲ καὶ φαιδρῷ τῷ προσώπῳ ἀπεκρίθη οὗτος· «Δὲν θέλω τώρα τίποτε, ἐὰν δὲ δώσῃ ὁ Θεὸς νὰ ἐπιτύχω, τότε θὰ σᾶς πάρω ἀπὸ δέκα τάλλαρα γιὰ νὰ κάμω ἓν χάρισμα τῆς ἀρραβωνιαστικῆς μου.» Προτεγγίζοντος δὲ τοῦ πυροβολικοῦ τὴν Ναύπακτον δι' οὐρίου ἀνέμου, τὸ φρούριον καὶ τὰ τουρκικὰ πλοῖα ἤρξαντο τοῦ τηλεβολισμοῦ, ὅτε ὁ Μυριαλῆς ῥίψας ἀκαίρως τὸ πῦρ ἐν τῷ πυρ-

πολικῷ, καὶ λύσας τὸν κάλων ἀνεχώρησεν. Ὁ Παξινὸς καί τοι προσκληθεὶς παρ' αὐτοῦ, ἵνα πέσῃ ἐν τῷ αἰγιαλῷ καὶ σώσῃ ἑαυτὸν, ἠρνήθη· φλογιζομένου δὲ τοῦ πλοίου ἐπὶ τῆς πρώρας, ἐνέμενεν ὅπως προσκολλήσῃ τοῦτο τῷ πλησίον ἤδη κειμένῳ τουρκικῷ δρόμωνι. Ἀλλ' ἐκαίοντο πλέον καὶ τὰ πρόσθια ἱστία, τὸ δὲ πλοῖον ἀνωρθοῦτο προσήνεμον· ὁ Παξινὸς ἐπέμενε καὶ πάλιν, ὅλον δεχόμενος τὸ πῦρ τῶν τηλεβόλων τοῦ φρουρίου καὶ τῶν πλοίων, ἵνα φέρῃ αὐτὸ διὰ τοῦ πηδαλίου εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον. Ἐπὶ τέλους αἱ φλόγες διώκουσι τοῦτον ἀπὸ τοῦ καταστρώματος· οὗτος δ' ἐμμένει καὶ πάλιν, διοικῶν ἐκ τῶν παρεξαρτίων τὸ πηδάλιον διὰ παραγείου. Τὸ πῦρ προχωροῦν διώκει αὐτὸν καὶ ἐκεῖθεν, ἀλλ' οὗτος καὶ πάλιν κρεμασθεὶς διὰ τοῦ αὐτοῦ παραγείου ἐπὶ τῆς θαλάσσης, τὴν κεφαλὴν μόνην ἔξω τῆς ἐπιφανείας ἔχων, πᾶσαν κατέβαλλε προσπάθειαν πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ, ὅτε συνήρπασαν τοῦτον αἱ λέμβοι τῶν τουρκικῶν πλοίων δραμοῦσαι, καὶ τὸ πυροβολικὸν ἀπώθησαν ἐκ παντὸς, τρόπου παρανάλωμα γενόμενον ἄνευ ἀποτελέσματος. Οἱ πλοίαρχοι τῆς ἑλληνικῆς μοίρας ἐπεμελήθησαν ὅπως σώσωσι τὸν σπάνιον ἐπὶ τόλμῃ αὐτὸν νέον διὰ πάσης χρηματικῆς θυσίας καὶ ἀνταλλαγῆς αἰχμαλώτων· ἀδύνατος ὅμως ἐγένετο ἡ συγκατάθεσις τῶν Τούρκων, οἵτινες ἀνασκολοπίσαντες τοῦτον ἔψησαν κατὰ πρῶτον, καὶ ἔπειτα ἀνήρτησαν ἐπὶ μιᾶς τῶν τηλεβολοστοιχιῶν τοῦ φρουρίου ἐπὶ ἱκανὰς ἡμέρας.»

Τεσσαράκοντα ἔτη ὁ Ἥρως Γεώργιος ἔμενεν ἄδοξος νεκρὸς, ἀλλὰ νῦν οἱ κατέχοντες τὰς κλεῖς τῶν πυλῶν τῆς ἀθανασίας ἀνοίγουσιν αὐτὰς, εἰσάγοντες εἰς τὸν ναὸν τῆς δόξης τὸν νέον Κυναίγειρον, «ἄστυ τε καὶ λαοὺς καὶ πατέρ' εὐκλεΐσαντα.» Οὕτως ἀληθῶς ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ τιμὴ εἰσὶν ἀθάνατα κτήματα, οὐδέποτε ἀπολλύμενα οὐδ' ἀφανιζόμενα.

Οὐδέποτε κλέος ἐσθλὸν ἀπόλλυται, οὐδ' ὄνομ' αὐτοῦ,
ἀλλ' ὑπὸ γῆς περ ἐὼν γίγνεται ἀθάνατος
Ὅν τιν' ἀριστεύοντα μένοντά τε μαρνάμενόν τε
γῆς πίρι καὶ παίδων θοῦρος Ἄρης ὀτέσῃ.

Κ. ΦΡΕΑΡΙΤΗΣ.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΕΤΑΞΑΣ.

—ooo—

Μῆνες ἤδη παρῆλθον τινες ἀφ' ὅτου ὁ θάνατος παρέδωκεν εἰς τὴν ἱστορίαν τὸ ὄνομα ἑνὸς τῶν εὐκλεεστέρων πρωταθλητῶν τοῦ μεγάλου ἡμῶν ἀγῶνος, καὶ μέχρι σήμερον ἀνεβάλομεν τὴν ἀπότισιν τοῦ ἐπιβάλλοντος ἡμῖν μέρους τοῦ φόρου, ὃν ἅπασα ἡ ἑλληνικὴ δημοσιογραφία ἀπέδοτο εἰς τὴν μνήμην του· διότι ἐνομίσαμεν ἀναγκαῖον μετὰ τῶν ἑπομένων ἐπιτόμων περὶ αὐτοῦ βιογραφικῶν εἰδήσεων νὰ συνδημοσιεύσωμεν καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, (*) προσφιλὲς μὲν ἐνθύμημα τοῖς εὐτυχήσασι τὸν ἔξοχον πολίτην νὰ γνωρίσωσιν ἐν τῷ βίῳ, ἀσπαστοτάτην δὲ προσθήκην τοῖς ἐκ φήμης μόνον γνῶσιν τῶν ἔργων καὶ τῆς πολιτείας αὐτοῦ λαβοῦσι, καὶ ἐριεμένοις νὰ εὑρίσκωσιν ἐν τῇ φαντασίᾳ των τὸ πρόσωπον εἰς ὃ ἡ κρίσις των ἀποδίδωσι τιμὴν καὶ ἀγάπην.

Οἰκόσημον Μεταξᾶ.

Ἡ οἰκογένεια ἐξ ἧς ἔρυ ὁ ἀοίδιμος Ἀνδρέας ὁ Μεταξᾶς, εἶναι μία τῶν σπανίων ἐν Ἑλλάδι, αἵτινες δὶς εἶδον ἀκτινοβολοῦντα τὸν ἥλιον τῆς ἐθνικῆς δόξης καὶ πρὶν δύσῃ καὶ ἐφ' οὗ αὖθις ἀνέτειλε, παραταθεῖσαι ἀπὸ τῶν χρόνων καθ' οὓς ὁ Ἑλληνισμὸς ἠγωνίζετο τὸν εὐκλεᾶ μὲν ἀλλ' ἐπιθάνατον αὐτοῦ ἀγῶνα ἐν Βυζαντίῳ, μέχρι τῶν ἡμερῶν καθ' ἃς ἤρθη οὐχ ἧττον εὐκλεὴς,εὐτυχέστερος ὅμως ἀγὼν τῆς ἀναστάσεως, καὶ διὰ σειρᾶς ἐνδόξων μελῶν των γεφυρώσασαι οὕτως εἰπεῖν τὸ σκοτεινὸν βάραθρον τῶν δουλικῶν αἰώνων. Ὁ πρόγονος αὐτοῦ Μάρκος Ἀντώνιος ὁ Μεταξᾶς, ἦν, ὡς φαίνεται, Βυζάντιος τὸ γένος, ἢ κἂν ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων οἵτινες ὑπ' ἐξόχων πλεονεκτημάτων πεποιοικισμένος, μετηνάστευον πανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος εἰς Βυζάντιον, ἐκεῖ τῶν μεγάλων τῆς κοινῆς πατρίδος συμφερόντων ἐπιμελούμενοι. Ὁ Μάρκος Ἀντώνιος, τοῦ τελευταίου μεγαλομάρτυρος τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας σύμβουλος καὶ συστρατιώτης, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔφυγεν ἐπὶ τῶν πλοίων τοῦ Δουκὸς τῆς Γενούης Ἀνδρέα τοῦ Δώρια, ἐγκλείων ἐν τῇ συντετριμμένῃ καρδίᾳ του ἀπαραμύθητον μὲν λύπην διὰ τὸ παρελθόν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἐλπί-

(*) Ἐκδοθήσεται ἐν τῷ ἑπομένῳ φυλλαδίῳ.

δας ἡμερῶν βελτιώσεων, ἐμπνεομένας αὐτῷ ὑπὸ τοῦ φλογεροῦ πατριωτισμοῦ ὅσης ἔμεινε τὸ πατροπαράδοτον αἴσθημα πάσης τῆς γενεᾶς του. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν κατέφυγεν εἰς Κρήτην, εἶτα δ' ἐκεῖθεν εἰς Κεφαλληνίαν, οὗ καὶ ἀποκατέστη, εὑρὼν οὐχὶ μὲν τὴν ἐλευθερίαν, ἣν ἐπόθει ἀλλὰ κἀν ἀνεκτότερον ὁμοθρήσκων ζυγὸν, καὶ κυβέρνησιν πρὸς ἣν τὸν εἵλκυε τὸ κοινὸν κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς θρησκείας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς πατρίδος του μῖσος.

Τὸ μῖσος τοῦτο μετεβίβασεν ἄσβεστον εἰς τοὺς ἀπογόνους του, ὧν εἷς, ὁ Ἰωάννης Βαπτιστὴς Μεταξᾶς, ὑπὸ τὰς ἐνετικὰς σημαίας ἀνδρείως κινδυνεύσας κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν, κατέκτησε τὸν βαθμὸν συνταγματάρχου τῆς Δημοκρατίας. Τούτου δὲ ὁ ἀνεψιὸς Ἀναστάσιος, ἐπίσης πόλεμον κατὰ τῶν τυράννων τῆς Ἑλλάδος διψῶν, καὶ ἰδίᾳ δαπάνῃ δισχιλίους καὶ ὀκτακοσίους στρατολογήσας Κεφαλλῆνας, ἐξεστράτευσε μετ' αὐτῶν ὑπὸ τὸν τότε μὲν Ἔπαρχον, εἶτα δὲ Δοῦκα Μοροζίνην, καὶ εἰς πολλὰς μάχας ἀριστεύσας κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως καὶ πατρίδος του, ἔλαβεν ἐπίσης τὸν τοῦ συνταγματάρχου βαθμὸν παρὰ τῶν Ἐνετῶν, καὶ ἐν ἔτει 1691 τὸν τοῦ Κόμητος τίτλον, δι' ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἀπογόνους του, ὡς μαρτυρεῖ τὸ ἔτι σωζόμενον, καὶ τῆς ἀνδρείας του ἐντιμοτάτην περιέχον τὴν μαρτυρίαν, ἐπίσημον τῆς δημοκρατίας δίπλωμα. Προσέτι δ' ἐπετράπη καὶ τὴν διοίκησιν τῆς τε δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀχαΐας, καὶ εἰς ἀμοιβὴν τῶν ἀγώνων του ἔλαβεν εἰς καρπωσιν τὸ Μεγανήσιον παρὰ τὴν Λευκάδα.

Ἀλλὰ βραχυχρόνιος ἦν ἡ εὐγνωμοσύνη τῆς Ἐνετικῆς δημοκρατίας, ἥτις ὠφελεῖτο μὲν ἀπὸ τῶν ἀνδραγαθημάτων τῶν Ἑλλήνων αὐτῆς ὑπηκόων, ἀλλ' οὐχ ἧττον ὑπόπτως καὶ ζηλοτύπως ἔβλεπε τοὺς ἀνδραγαθοῦντας, διότι ἐφοβεῖτο μὴ τὰς ἰδίας δυνάμεις συναισθανθέντες, ἐδοκίμαζον ν' ἀποσείσωσι καὶ τὸν τῶν ὁμοθρήσκων ζυγόν, ἀφ' οὗ ἔθραυον τὸν τῶν ἀλλοφύλων. Διὰ τοῦτο, μεγάλως βοηθηθεῖσα ὑπὸ τοῦ πατρὸς εἰς κατατρόπωσιν τῶν ἐχθρῶν της, καὶ ἐλευθέρως ἕνεκα τούτου αὐτὸν ἀνταμείψασα, κατεδίωξε μετὰ ταῦτα τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἀνδρέαν, τοῖς αὐτοῖς τούτοις χαριζομένη ἐχθροῖς, οἵτινες σταθερώτεροι ἦσαν εἰς τὸ φιλέκδικον μῖσός των ἢ ἐκείνη εἰς τὴν προσήλωσιν τῆς εὐγνωμοσύνης της.

Ἀλλ' οἱ τοῦ Ἀνδρέου υἱοὶ, πιστοὶ εἰς τὸ γενικὸν αἴσθημα πάντων τῶν συμπατριωτῶν των καὶ εἰς τὰς οἰκογενειακὰς αὐτῶν παραδόσεις, ἅμα ἐκραγείσης ἐν Πελοποννήσῳ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1769, ἔσπευσαν εἰς τὰς τάξεις αὐτῆς, καὶ ἀφ' οὗ τὸ ἀτυχὲς ἐκεῖνο κίνημα κατετροπώθη, οἱ δύο μὲν ἐξ αὐτῶν, ὁ Σπυρίδων καὶ ὁ Ἰωάννης, εὗρον ἄσυλον ἐν Ῥωσσίᾳ, ὁ δὲ Πέτρος, ἐπὶ τῇ αἰτήσει τῶν Ὀθωμανῶν, συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν, ἔμεινεν ἐπὶ δεκαετίαν ὅλην κατάκλειστος ἐν ταῖς φυλακαῖς, καὶ ὑπὲρ τὰς ἐννενήκοντα χιλιάδας ἐνετικῶν φλωρίων ἐζημιώθη, δι' αὐτὸ τοῦτο αὐστηρότατα τιμωρούμενος, δι' ὃ ἠμείβετο πλουσιοπαρόχως ὁ πάππος του. Ταῦτα δὲ διότι οὗτος ἐτόλμα νὰ πράξῃ πρὸς ὄφελος τῆς πατρίδος του ὅ,τι ἐκεῖνος ἠναγκάζετο νὰ πράττῃ πρὸς ὄφελος τῶν ξένων αὐτῆς δεσποτῶν. Μετὰ δὲ τὴν ἀπελευθέρωσίν του, νυμφευθεὶς ἐν Κεφαλληνίᾳ τὴν νέαν Βιολέτταν ἐκ τῆς γενεᾶς τῶν Λοβέρδων, ἔσχε τέσσαρας υἱούς, ὧν εἷς ἦν ὁ ἐν Ἑλλάδι δοξασθεὶς Ἀνδρέας ὁ Μεταξᾶς.

Ἐκ τοιούτων γονέων γενόμενος, καὶ τοιαύτην παραλαβὼν κληρονομίαν φρονημάτων καὶ παραδόσεων, ἦν τριακοντούτης ἤδη ὁ Μεταξᾶς ὅταν ἤκουσεν ἐξ Ἑλλάδος τὸ πολεμιστήριον σάλπισμα, τὸ πρὸ τεσσάρων ἑκατονταετηρίδων ὑπὸ τῆς οἰκογενείας του ὡς καὶ ὑπὸ παντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους περιμενόμενον, καὶ ἐν τῷ ἅμα τὸ ξίφος ζωσθεὶς ὃ εἶχεν ἐκπέσει τῆς χειρὸς τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου, ἔσπευσεν ὅπου ἠνοίγετο τὸ στάδιον τῶν ἐνδόξων ἀγώνων. Ὡς ὁ Ἀναστάσιος ἐκεῖνος καὶ ὡς αὐτὸς ὁ πατήρ του σῶμα ἐπιλέκτων ὁπλίσας Ἰόνων, διακοσίων πεντήκοντα γενναίων ἐνθουσιώντων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἑαυτῶν πατρίδος, τρεῖς μόλις μῆνας μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως ἦλθεν εἰς Πελοπόννησον, ἀπέβη εἰς Ἤλιδα, ὅπου εἶχον προαποβῇ καὶ ἕτεροι γενναῖοι τῶν ἑπτὰ νήσων υἱοί, καὶ ἕνεκα τῆς ἐπισημότητος τοῦ ὀνόματός του, καὶ ἕνεκα τῶν ἤδη διαλαμπόντων προσωπικῶν αὐτοῦ προτερημάτων, ἀνεγνωρίσθη γενικὸς αὐτῶν ἀρχηγός. Τὸ μικρὸν σῶμα τῶν ἐθελοντῶν προσέπλευσεν ἐπὶ πλοίου καλῶς ὡπλισμένου καὶ φέροντος σημαίαν Ὀθωμανικὴν· κατεβίβασε δ' αὐτὴν ἅμα προσορμισθὲν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν παραλίαν, καὶ ἀντ' αὐτῆς ὕψωσε τὴν τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος, ἣν ἐβεβαίωσε διὰ βολῆς κανονίου. Μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἐλπίδος εἶδον οἱ εἰς τὸν ἀγῶνα ἄρτι ἀποδυθέντες Ἕλληνες τὴν ἀδελφικὴν ταύτην ἐπικουρίαν, βεβαιοῦσαν ὅτι πᾶν τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐκινεῖτο αἰσθήματος, καὶ φέρουσαν καὶ τοὺς Ἴονας εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μεγάλου πανελληνίου δράματος, εἰς ἣν ἤδη συνέῤῥεον συναγωνισταὶ, πλὴν τῶν Πελοποννησίων καὶ Στερεοελλαδιτῶν, καὶ Νησιῶται καὶ Θεσσαλοὶ καὶ Μακεδόνες καὶ Ἠπειρῶται καὶ Θρᾷκες, καὶ οἱ ἐξ Ἀσίας Ἕλληνες· ἡ δὲ Ἶρις ἐκείνη τῶν διαφόρων συνδεδεμένων ἐθνικῶν σημαιῶν, ἦν ἡ χαρμόσυνος ἀπόδειξις τοῦ γενικοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος, καὶ ἡ ἀρίστη ἐγγύησις τῆς ἐπιτυχίας αὐτοῦ.

Μόλις δ' ἀποβὰν εἰς τὴν Πελοπόννησον, εὗρε τὸ Ἰόνιον σῶμα ἐχθρὸν δύσμαχον ἀπέναντί του, καὶ ἀφορμὴν ὅπως ἀποδείξῃ τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὰς στρατιωτικὰς ἀρετάς του. Οἱ ἐμπειροπόλεμοι Ἀλβανοὶ τοῦ Ἀλὰ ἦσαν ἡ μάστιξ καὶ ὁ τρόμος πασῶν τῶν χωρῶν τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἄνευ σχεδὸν ἀντιστάσεως κατεξουσίαζον αὐτῶν καὶ τὰς ἐλαφυραγώγουν, ἀφ' ὅτου μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως ὑπερίσχυσαν μὲν τῆς ἀνδρείας τοῦ ἐγχωρίου Ἀλεξίου Μοσχούλη, ἐφόνευσαν δὲ τὸν ἥρωα τοῦ πύργου, Χαράλαμπον τὸν Βιλαέτην, καὶ τὸν ἐκ Προστοβίτσης Γεώργιον τὸν Ἰαννόπουλον. Αἱ ἀδιάκοποι αὐτῶν ἐπιτυχίαι αὐτοὺς μὲν εἶχον φρονηματίσει, τοὺς δὲ

περιοίκους τῶν Ἑλλήνων ἀποθαῤῥύνει, ὥστε νὰ μὴ νομίζωσι πλὴν ἑαυτοὺς ἀξιομάχους πρὸς τοιούτους πολεμιστὰς, ὅταν οὐ μακρὰν τοῦ Ἀλὰ κατέλαβε θέσιν ὁ μικρὸς τῶν Ἰόνων στρατός. Ἡ τάξις καὶ ἡ πειθαρχία ἥτις ἐπεκράτει εἰς τὸ ἐκλεκτὸν τοῦτο σῶμα, πεποίθησιν ἐπαγγέλλουσα καὶ ἐπιτυχίαν ἐγγυωμένη, ὁ ἔμφυτος τοῖς Ἰονίοις ἐνθουσιώδης πατριωτισμὸς, ἡ ἐμπειρία τινῶν τῶν ἀρχηγῶν, οἵτινες καὶ ἐν τοῖς Γαλλικοῖς καὶ ἐν τοῖς Ἀγγλικοῖς στρατοῖς εἶχον ὑπηρετήσει, καὶ τοῦ Μεταξᾶ τὸ πειστικὸν τῆς εὐγλωττίας, τὸ ἀτρόμητον τοῦ ἤθους καὶ ἡ φρόνησις ἐν ταῖς ἀποφάσεσιν, ἐνεθάῤῥυνον πάλιν τοὺς ἐπτοημένους. καὶ ἐντὸς ὀλίγου συνῆλθον περὶ αὐτὸν εἰς μάχην ἀποδυθέντες καὶ Ἠλεῖοι ὑπὸ τὸν Σισίνην, καὶ Καλαβρυτινοὶ ὑπὸ τὸν Φωτίλαν, καὶ Ἀρκάδες ὑπὸ τοὺς Πλαποῦτας, τὸν Δημήτριον καὶ τὸν γενναίως ἀποθανόντα Γεώργιον. Καὶ ὑπῆρξαν μὲν ἐπὶ τριάκοντα ἡμέρας παλίντροποι τοῦ πολέμου αἱ τύχαι, καὶ ἐνίοτε οἱ Ἕλληνες ὑπὸ ματαίων πανικῶν φόβων καταληφθέντες, ὡς τοῦτο σημαίνει εἰς ἀτάκτους στρατοὺς, ἔφυγον καὶ ἐβλάβησαν· ἀλλ' οἱ ὑπὸ τὸν Μεταξᾶν, τῇ φωνῇ τῶν ἀνδρείων αὐτῶν ἀρχηγῶν πειθαρχοῦντες, ἐνέμεινον διαρκῶς σταθεροὶ εἰς τοῦ κινδύνου τὴν θέσιν, τοὺς φυγάδας διὰ τῆς τόλμης των ἐπαναφέροντες, καὶ τοὺς Λαλιώτας οὐχὶ ἀκατσμαχήτους ἀποδείξαντες. Εἰς πάσας δὲ ταύτας τὰς συμπλοκὰς ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς ἠγωνίζετο μεταξὺ τῶν προμάχων, καὶ εἰς τὴν ἐπισημοτέραν μάλιστα πασῶν, τὴν τῆς 24 Ἰουνίου, ἐπληγώθη καὶ εἰς τὰς δύο χεῖρας, ἐν ᾧ καὶ τοῦ στρατιώτου συγχρόνως ὡς καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τὰ ἔργα ἐκπληρῶν, ἔδιδε πῦρ εἰς ἓν τῶν τεσσάρων πυροβόλων ἃ εἶχε κομίσει μεθ' ἑαυτοῦ ἐκ Κεφαλληνίας. Ἡ ἡμέρα αὕτη ἀπέβη ἔνδοξος μὲν διὰ τοὺς Ἕλληνας, φονικὴ δὲ διὰ τοὺς Ὀθωμανοὺς, καὶ ἐταπείνωσε τὴν ὀῤῥὺν αὐτῶν, ὥστε δειλιάσαντες ἐγκατέλιπον τὰς ὀχυρὰς αὐτῶν κτήσεις, καὶ οὕτω ἐπέλαμψεν ἡμέρα ἐλευθερίας ἐπὶ τῆς Ἤλιδος. Οὗτος ἦν εἷς τῶν πρώτων, καὶ ἕνεκα τῶν ἀμέσων καὶ ἐμμέσων ἀποτελεσμάτων του ἀξιολογωτάτων θριάμβων τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων.

Καὶ ἀπέδειξε μὲν ὁ Α. Μεταξᾶς καὶ ἐν ἑτέραις περιστάσεσιν ὅτι διετήρει ὑπὲρ τῆς πατρίδος του τὴν αὐτὴν πάντοτε καρδίαν ἥτις ἐν Λάλᾳ τὸν ὤθει μεταξὺ τῶν προμάχων, ἀλλ' ἔκτοτε διέπρεψεν ἐν ταῖς βουλαῖς μάλιστα, ὅπου διὰ βαθείας συνέσεως, δι' ἐπιτηδειότητος εἰς τὸ τὰ δημόσια πράττειν καὶ διὰ πολιτικῶν ἀρετῶν ἀνεδείχθη εἷς τῶν ὠφελιμωτάτων ἀνδρῶν τῇ ἀγωνιζομένῃ πατρίδι.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς ἤδη τοῦ ἔτους 1822 ἐξελέγη μέλος τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας, καὶ ἔλαβε ὡς ὑπερτάτην ἀμοιβὴν τῶν ἀνδραγαθιῶν του τὴν γενικὴν πολιτογράφησιν, διορισθεὶς συγχρόνως ὑπουργὸς τῆς Ἀστυνομίας.

Περὶ αὐτοὺς δὲ τούτους τοὺς χρόνους, ὁ ἐχθρὸς τῆς ἡμετέρας ἐλευθερείας δαίμων τῆς ἔριδος, δεινὰς ἐῤῥύτα τὰς διχονοίας μεταξὺ τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν πολιτικῶν τοῦ ἐθνικοῦ κινήματος πρωτουργῶν, καὶ διέτρεχε τὸν μέγιστον τῶν κινδύνων ἡ πατρὶς, πορθουμένη μὲν ὑπὸ τοῦ μετὰ μεγάλης δυνάμεως ἐπερχομένου Δράμαλη, ἐγκαταλειπομένη δ' ὑπὸ τῶν διχοστατούντων υἱῶν της, ὅταν ἡ Γερουσία, τὴν ἱκανότητα τοῦ νέου αὐτῆς μέλους διαγνοῦσα, ἐνεπιστεύθη αὐτῷ τὴν ἀκροσφαλῆ διαπραγμάτευσιν τῆς συνδιαλλάξεως. Ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν ἀντιπάλων ὁ Μεταξᾶς εὗρε τὴν πρώτην κατέχοντα θέσιν τὸν Φιλοποίμενα τῆς νέας Πελοποννήσου, Θεόδωρον τὸν Κολοκοτρώνην, καὶ ἀνεγνώρισεν ἐν αὐτῷ ὑψηλὸν τὸ φρόνημα, μεγάλα τὰ προτερήματα, ἀρχαϊκὴν τὴν ἀρετὴν καὶ ἔνθερμον τὸν πατριωτισμὸν, ὡς καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν Πελοποννησιακῶν ὅπλων ἀνεγνώρισεν ἐν τῷ νέῳ πολεμιστῇ τοῦ Λάλα ὀξύτητα πνεύματος, καρδίας εὐθύτητα, πατριωτικῆς ἀροτιώτεως εἰλικρίνειαν· καὶ οἱ δύο οὗτοι ἔξοχοι ἄνδρες ἀλλήλους ἐκτιμήσαντες, καὶ δι' ἀμοιβαίας συμπαθείας συνδεθέντες, διέλυσαν μετ' οὐ πολὺ τὰς ὑφισταμένας ἔριδας, καὶ ἐπανέφερον τὴν ποθητὴν σύμπνοιαν, ἥτις ἦν ἡ πρώτη συνθήκη τῶν θριάμβων τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων.

Μετ' οὐ πολὺν δὲ χρόνον, συνεδρίου ἡγεμόνων συγκροτουμένου ἐν Βερώνῃ, ἀπεφάσισεν ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις νὰ πέμψῃ πρὸς αὐτοὺς πρεσβείαν δικαιώσουσαν τῶν Ἑλλήνων τὸ κίνημα, καὶ ἐπικαλεσομένην τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων τὴν ἀντίληψιν, καὶ ἔδωκε τὴν σπουδαίαν ταύτην ἐντολὴν εἰς τὸν Μεταξᾶν, συνοδευόμενον ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Παλαιῶν Πατρῶν καὶ τοῦ Δ. Περῤῥούκα. Καὶ ἡ μὲν τοῦ Πάπα κυβέρνησις ἐδέξατο ἐν Ἀγκῶνι τοὺς πρεσβευτὰς μετὰ πολλῆς εὐμενείας, ἀλλ' οἱ χριστιανοὶ ἡγεμόνες πᾶσαν τῶν κειμένων συντάραξιν φοβούμενοι τότε, καὶ εἰς τὸ ὄνομα μόνον ἐπαναστάσεως ὠχριῶντες, καὶ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ὡς ὑποκίνησιν τῶν ἐν Ἰταλίᾳ κενοσπουδῶν ὑπολαμβάνοντες, δὲν ἠθέλησαν νὰ δεχθῶσι τὴν πρεσβείαν, καὶ κατεδίκασαν τὸν ἀγῶνα ὃν εἶχον δικαιώσει τὰ ῥεύσαντα αἵματα καὶ τὰ στηθέντα τρόπαια, καὶ ἠρνήθησαν πᾶσαν ἀντίληψιν εἰς τὸ ἱερὸν ἔργον, ὃ μέχρι τέλους ἔσωσεν ἡ ἰσχυροτέρα ἀντίληψις τοῦ Θεοῦ.

Ἅμα δ' ἐπανελθὼν ἐκ τῆς ἀποστολῆς ταύτης, τῆς ἀφόρου μὲν ἄλλως, ἀποδεικνύσης ὅμως ὅτι ἀμέσως ἀπὸ τῶν πρώτων βημάτων αὐτῶν οἱ Ἕλληνες, οἷς λαὸς εὐγενὴς καὶ τῆς εὐγενείας αὐτοῦ τὴν συνείδησιν ἔχων, περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο νὰ κατατάχθῶσιν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν οἰκογένειαν, καὶ νὰ νομιμοποιήσωσι τὴν διεθνῆ αὐτῶν θέσιν, ὁ Μεταξᾶς ἐξελέγη, ἐν 1823, πληρεξούσιος εἰς τὴν ἐν Ἄργει ἐθνικὴν συνέλευσιν, καὶ μετὰ τοῦτο μέλος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ σώματος, καὶ ἐπίτροπος πληρεξούσιος αὐτοῦ, μετὰ τοῦ Ἀνδρέου Ζαΐμη, εἰς τὸ ἐν Πάτραις στρατόπεδον.

Κατὰ δὲ τὸ 1824 ἐσωτερικαὶ διαιρέσεις τὸν ἠνάγκασαν ἐπί τινα χρόνον νὰ μείνῃ μακρὰν τῆς διευθύνσεως τῶν πραγμάτων. Ἀλλ' ἡ στέρησις ἀνδρὸς διαπρέποντος ἐπὶ φρονήσει καὶ ἐπιδεξιότητι ἦν ἐπαισθητοτάτη κατὰ τοὺς τότε καιροὺς, καὶ οἱ

ὁπλαρχηγοί, ἰδίως δὲ ὁ γενναῖος καὶ ἔμφρων Κολοκοτρώνης, δι' ἀναφορᾶς των ἐξητήσαντο καὶ ἐπέτυχον τὸν διορισμὸν αὐτοῦ ὡς μέλους τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ὑπουργείου τοῦ πολέμου, καὶ ἐπέμεινον νὰ τὸν διατηρήσωσιν εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἐπ' ἀγαθῷ τῆς πατρίδος, ὅταν ἡ κυβέρνησις, εἴτε εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ κράτους ἀφορῶσα, εἴτε ἐνδοῦσα εἰς εἰσηγήσεις τῶν ὑποβλεπόντων τὴν δικαίαν ἐπιῤῥοὴν τοῦ Μεταξᾶ ἐν τῇ κεντρικῇ διοικήσει, ἠθέλησε νὰ τὸν πέμψῃ ὡς γενικὸν αὐτῆς πληρεξούσιον εἰς τὴν Κρήτην.

Ἀ. Ῥ. Ῥ.

(Ἕπεται τὸ τέλος.)

ΤΩ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ ΤΗΣ ΠΑΝΔΩΡΑΣ.

—ooo—

Φίλτατε φίλε!

Σὲ γράφω ἀπὸ τὴν Φλωρεντίαν, ἀπὸ αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ ξενοδοχεῖον ὅπου πρὸ εἴκοσι καὶ δύο ἐτῶν συνδιετρίψαμεν, ἀντικρὺ τοῦ ὑψηρεφοῦς *Δόμου*, καὶ ἐπὶ τῆς strada de' poveri, ἥτις ὅμως δὲν περιέχει πολλοὺς πτωχούς. Καὶ δὲν βλέπω μὲν ὡς τότε διαβαίνοντα ὑπὸ τὰ παράθυρά μου τὰ πλούσια τοῦ Μ. δουκὸς ὀχήματα, οὔτε βρενθυομένους τοὺς ἵππους τῶν αὐλικῶν αὐτοῦ, ἀκούω ὅμως τὸν γαριβάλδειον ὕμνον μετ' ἐνθουσιασμοῦ ψαλλόμενον ὑπὸ ἀνδρῶν καὶ παιδίων. Ἴσως ἀπατῶμαι· ἀλλὰ τὰ πρόσωπα ὅλων μὲ φαίνονται σήμερον φαιδρότερα. Ὡς καὶ αὐτῶν τῶν fioriste αἵτινες, ὡς καὶ τότε, κρούουσαι συνεχῶς τὴν θύραν μου μὲ προσφέρουσιν εὐωδεστάτους κέντρωνας, ἢ μετὰ πολλῆς δεξιότητος ἐκσφενδονίζουσιν αὐτοὺς εἰς τὴν ταχύπτερον ἅμαξάν μου, ὡς καὶ αὐτῶν, λέγω, τὸ κάλλος ἔχει τι ἱλαρότερον καὶ ἐπαγωγότερον· ἡ ἐλευθερία ἄρα δὲν ἀνάπτεροῖ μόνον τὸ φρόνημα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἦθος ἐξευγενίζει καὶ ἀνυψοῖ.

Νὰ σὲ εἴπω ἄλλο περιεργότερον; αἱ Cascine μὲ φαίνονται ἀνθηρότεραι, αἱ δρῦς καὶ αἱ ὀξύαι τῶν δενδροστοιχιῶν αὐτῶν χλοερότεραι, καὶ αὐτὸ τὸ παρὰ τὴν ἡμισέληνον Piazzone τοῦ πάλαι δουκὸς casino, πολὺ τερπνότερον. Ἐνθυμεῖσαι ὅτε τὰς πρωΐας ἀναπνέοντες ἐνταῦθα ἀέρα ζωογόνον ὡς τὸν τῶν ἡμετέρων Ἀθηνῶν, καὶ θαυμάζοντες τὴν στίλβουσαν τῶν Ἀπεννίνων γραμμὴν καὶ τὴν μεγαλοπρεπῆ εἰκονογραφίαν τῆς γραιᾶς Φλωρεντίας ἀπὸ τοῦ Palazzo-Vecchio μέχρι τῆς Santa Croce, ἀνεπολοῦμεν τὰ canzone τοῦ ἀπηλπισμένου τῆς Λάουρας ἐραστοῦ, κελαδήσαντος αὐτὰ ὑπὸ τὰς σκιὰς ὑπὸ τὰς ὁποίας καὶ ἡμεῖς ἀνεψυχόμεθα; . . . Θὰ γελάσῃς . . . βεβαιώθητι ὅμως ὅτι μελῳδικωτέρα ἠχεῖ σήμερον εἰς τὰς ἀκοάς μου τοῦ Πετράρχου ἡ φωνὴ, καὶ δροσερότερον μὲ ἀναψύχουσιν αἱ σκιαί.

Πότε θὰ ψάλωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν ἕνωσιν τῆς ὅλης Ἑλλάδος;

« Σ' ἀνατολὴ καὶ δύσι, καὶ νότο καὶ βοριὰ
» γιὰ τὴν πατρίδα ὅλοι νάχωμε μιὰ καρδιά.»

Φοβοῦμαι μὴ ὁ στίχος αὐτὸς τοῦ Ῥήγα ἐλησμονήθῃ παντάπασιν εἰς τὸ ἐλεύθερον ψυχίον τῆς Ἑλλάδος.

Ἂν καὶ γνωρίζω καλῶς τὴν Φλωρεντίαν, τὰς πρώτας ὅμως ἡμέρας ἐβιάσθην νὰ προσλάβω cicerone, διότι, ὡς γνωρίζεις τὰ τῆς Ἰταλίας, μ' ἐκολλήθη ἅμα ἐλθόντα εἰς τοιοῦτος, καὶ μ' ἐκολλήθη ἀναποσπάστως. Μίαν τῶν ἡμερῶν τὸν ἠρώτησα· Διὰ τί ἐδιώξατε τὸν μέγαν δοῦκα; δὲν ἦτο τύραννος.—Τύραννος, ἀπεκρίθη, βεβαίως δὲν ἦτο· ἀλλὰ, τί νὰ σᾶς εἰπῶ, κύριε, ἐβαρύνθημεν τὰς altezze. — Καὶ εὐθὺς ἐπέφερε τοὺς ἑπομένους στίχους, οἵτινες, ἂν δὲν λανθάνωμαι, εἶναι τοῦ Casti.

« L'altissimo là su ci manda la tempesta,
» l'altissimo qua giu ci toglie quel che resta,
» e noi fra tanti altissimi,
» siamo disperatissimi.»

Ἐὰν ὁ ὁδηγός μου ἐνόει τί ἔλεγε, φοβοῦμαι τῇ ἀληθείᾳ μὴ ἐβαρύνθησαν καὶ τὸν Ὕψιστον εἰς Ἰταλίαν· ἄλλως ἡ μεταβολὴ δὲν θὰ ἦτο παράδοξος, διότι ἀπὸ τὴν ἐνθεομανίαν μέχρι τῆς ἀδιαφορίας τὸ διάστημα βραχύτατον. Ὑγίαινε.

Δ. Μ.

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΝ ΤΗΣ ΠΑΝΔΩΡΑΣ.

—ooo—

Τῶν τοῦ Γοττιγγείου Πανεπιστημείου Καθηγητῶν ὁ τὴν φυσικὴν διδάσκων γεωγραφίαν, ὀνόματι Βιαλλοβλόσκης (Dr .Fr. Bialloblotzky), *ἀρτίως ἐν Βερολίνῳ ξενιζόμενος καὶ γνωμιμίαν ποιήσας μετ' ἄλλων τε φοιτητῶν Ἑλλήνων καὶ μετ' ἐμοῦ, ᾔτησε τὴν εἰς τὸ ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν μετάφρασιν τῆς ἐφεξῆς ἀγγελίας· πρὸς δὲ, καὶ τὴν διὰ τῶν Ἑλληνικῶν ἐφημερίδων, τῶν περιοδικῶν καὶ τῶν καθ' ἡμέραν, δημοσίευσιν. Μὴ δυνηθεὶς ἀπορρίψαι τὸ πρῶτον, καὶ τὸ δεύτερον ὑπεσχόμην, ἅτε πεποιθὼς ὅτι ἡ τῆς μουσομήτορος Ἑλλάδος μουσοφίλητος καὶ μουσοπόλος δημοσιογραφία, εἴτι μουσουργὸν καὶ πρὸς τὰς Μούσας ἀράγον πως, πάνυ εὐμενῶς ἀποδέξεται καὶ φέρουσα κοινὸν τοῦ Πανελληνίου ποιήσει κτῆμα. Θαῤῥούντος οὖν ὅ,τε τὸ πρωτότυπον ἐγχειρίσας μοι πολιὸς ἤδη τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν πολυγλωττίαν Καθηγητὴς καὶ ὁ τούτου μεταφραστὴς παρακαλοῦσι τὴν καλὴν καὶ φιλόκαλον καὶ φιλολόγον Παρδώραν, τὴν πολλά τε καλά τε δῶρα δωροφορεῦσαν τοῖς Ἕλλησι, καὶ τόδε τὸ σμικρὸν τύποις ἐκδοῦναι δωρεὰν φίλον δωρημάτιον, μεταδοῦσαν καὶ τοῖς λοιποῖς συναδέλφοις, ὅσοι τὴν ἐλευθέραν καὶ τὴν δούλην οἰκοῦσιν Ἑλλάδα. Καὶ γινέσθω λοιπὸν ἡ Ἑλληνικὴ φωνὴ καὶ ἐν τούτῳ (κατὰ τὴν εὐγνώμον' ἀξίωσιν τῶν ἐν Εὐρώπῃ χαριεστέρων) φωνὴ τῶν ἁπανταχοῦ γῆς σοφῶν. Τὸ δὲ πῶς καὶ κατὰ πόσον ἐστὶν ἐφαρμόσιμον τό τε πρόγραμμα καὶ ὁ τούτου σκοπὸς ἀλλοις μελέτω.*

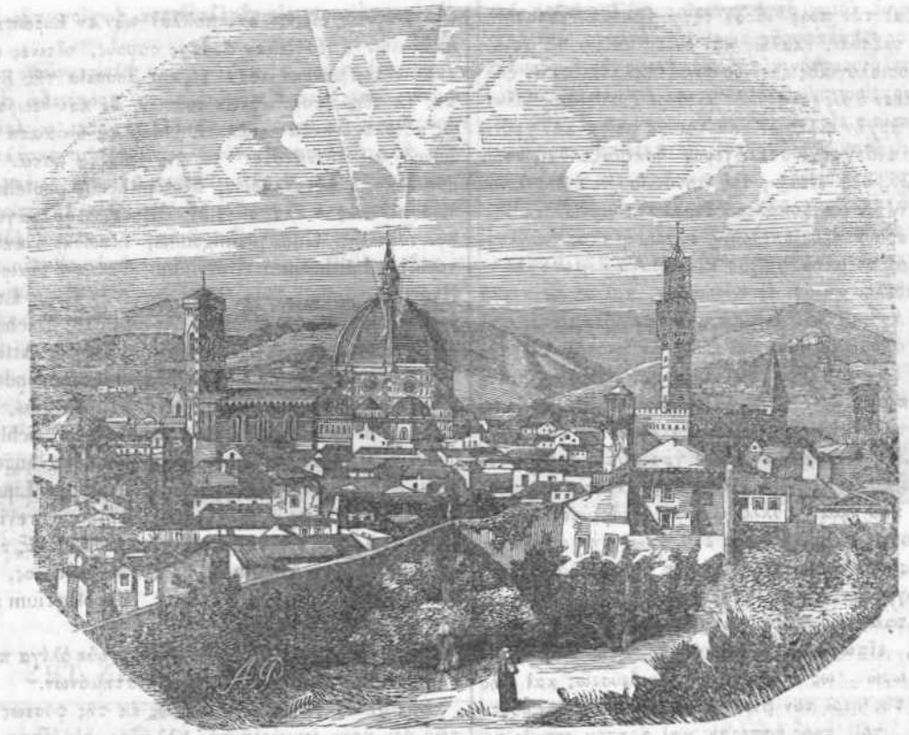

Ἡ Φλωρεντία (σελ. 438).

ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ.

περὶ συνεδρίου ἐπιστημονικοῦ συγκροτήσεως, σοφῶν ἀνδρῶν Βρεττανῶν ὑπογραφαῖς σεσημασμένη δυεῖν καὶ ἑξήκοντα.

Ἐν Ἐδεμβούργῳ ᾳοξ'. Τῶν αὐγουστάιων ἑβδομάδων μιᾶς ξύλλογον ἐπιστήμονα, ὁσέτειον καὶ πάνδημον ἀνδρῶν ποιεῖσθαι τῶν εἰδικῶς ἐκ παντὸς γένους ἐπιστημόνων, ἐπιστήμης ἕνεκεν ἐν τοῖς ἑκαστοχοῦ ἐκ περιτροπῆς ξυνιόντων Εὐρωπαϊκαῖς μητροπόλεσι, πρὸς ἡμῶν πραγματεύεται. Φωνῇ μὲν οὖν χρήσεσθον δύο μὲν τῶν ἐξ τουτωνὶ παγκοίνων τῆς ἑβδομάδος ξυνεδριῶν τῇ Τευτονικῇ, δύο δ' αὖ τῇ Βρεττανῶν καὶ δύο ἢν οἱ Γαλατῶν φθέγγονται παῖδες (α). Ἡ δὲ πρόθεσις ἡ δε μάλιστα· εἴ πού τίς τι ποτ' ἐξεύροι μονήρες εὕρημα, τοῦτο φέροντα τῷ ὅλῳ τῆς ἐπιστήμης ἐναρμόττειν καὶ ἐγκεντρίζειν συστήματι καὶ τὴν τέως ψιλὴν καὶ ἐπιεικῶς ἰδιώτην εἴδησιν ἐπὶ θεωρίας ἔκφαντον ἀνάγειν ἀκρότητα. Τάχα δ' οὖν ἀνδράσι φρενῶν εὖ ἤκουσι ξύλλογον τοιουτονὶ καθεῖν ἐπαγγέλλεσθαι Ἀτλαντιδ' ἀντικρυς, τὴν ἀνέρικτον καὶ πόῤῥω που ἀφεστηκυῖαν ἐκείνην οὐχ ἧττον ἐπιζητεῖν, ἢ καὶ Κολόμβος τοῖς προτοῦ γεωγράφοις, ἂν δόξειε· καὶ μὴν τῆς καθ' ἡμᾶς, ὡς ἔοικεν, Ἀτλαντίδος ἐξικέσθαι ποτὲ ὅτι πᾶσα ἀνάγκη. Ταύτῃ τοι τὴν μὲν πρώτην ξύνοδον ἐν Παρισίοις Λουκοτετίᾳ τοὐπιόντος εὐθὺς ἐκκλησιάζειν αὐγούστου (ᾳωξ') εὐθαρσῶς ἐσηγούμεθα, οὐμὴν ἐν πολυκρότοις καὶ πανηγυρικαῖς σεμνυνομένην πομπαῖς, ὡς ἂν μὴ τὸ τῆς τελετῆς κομιδῇ λιτὸν, πρὸς τὴν γιγάντειον ἀμέλει ἀντεξεπαλαίοντα ξύλληψιν, τοῖς θεασομένοις γέλων ἀμωσγέπως ὀρλήσῃ. Τὴν δὲ μετὰ ταύτην εἰκότως ἅμα τῇ μεγάλῃ τοῦ ᾳωξά ἔτους Λονδινείῳ διαθέσει (εἴτε παγκοσμίῳ ἐνθέσει) ἐκεῖσε ποιοίμεθ' ἂν· εἶθ' οὕτω τὴν τρίτην Βερολινόθι, καὶ αὖθις ἐν Πέτρου καὶ Κωνσταντίνου ταῖν πόλεων ἐν τῷ μέρει, καὶ Ὀπενδοδόνῃ, καὶ Στοχόλμῃ καὶ Παρθενόπῃ ἑξῆς, καὶ Βρυξέλαις, καὶ Μαδρίτῳ, καὶ Ἄγῃ, καὶ Ἀρνείᾳ (ἢ Κοδανίᾳ), καὶ Ὀλισιπῶνι, Μοναχίῳ τε καὶ Ἀρκτοπόλει (Βέρνῃ), καὶ Δοσσῇ καὶ Ταυρίνων Αὐγούστῃ, καὶ Ἀνοβρίᾳ (ἢ Ἀννοβέρᾳ), κἂν τῷ Δουβλανῶν Λιμένι, καὶ ἐν Στουτγάρδῃ καὶ, τοῦ ἔτους ᾳωο' ἐπιφανέντος, ἐν Ἐδεμβούργῳ. Ἐν γοῦν τοῖς τοῖς παροῦσι νῦν χρόνοις, ὡς ἐνὴν μάλιστ' εὖ καὶ κράτιστα τὰ τῶν διάπλων καὶ λεωφόρων ἐξεργασμένα τε καὶ κατηρτισμένα, πολλῷ ὅλα δὴ τῷ μέτρῳ εὐκαρεστέραν τὴν τῶν πόλεων καὶ χωρῶν, καὶ τῶν ὡς πορρωτάτω διεστωσῶν (Νέας, φημὶ, Ὑόρκης καὶ Γοθῆς, Καλκούτης καὶ Φραγκοφόρτης, Βογότης, Οὐασιγκῶνος καὶ Καρλοῤῥοῦς) ἐπιμιξίαν, ὡς εἰκός, ἀπεργάσεται, ἢ ὡς τὰ πρῶν ἐπὶ Ὠλένος (Oken), ἡνίκα χαλεπὸν ἦν, Ἡράκλεις, ἀνὰ τὴν βό-

---

(α) Ὅταν δὲ τοιοῦτό ποτε συνέδριον λύσῃ ἐριστικῶς καὶ ἀμεταθέτως τὸ τῇ Εὐρώπῃ σμμπίσῃ σπουδαιότατον, εἴ τι καὶ ἄλλο, περὶ προφορᾶς τῆς Ἑλληνικῆς ζήτημα, τότε καὶ ἑλληνιστὶ ἢ ὅλως ἢ ἐν μέρει γοῦν ἀγορεύσουσιν οἱ συνεδριάσαντες πάντως. Εὐχὴ καὶ ἐλπὶς τοῦ Μεταφρ.

ρειον καὶ τὴν πρὸς νότον τετραμμένην Τευτονικὴν χωρίον ἑλέσθαι, καλῶς καὶ ἐν ἐπικαίρῳ κείμενον, ἵνα ὁ φυσιολογικὸς ἐκεῖνος συνεξεκκλησίαζεν ἂν ξύλλογος, ὅθεν ὁ *Βρεττανικὸς* ἀνέθορε *ξύνδευμος* (associatio), ἀρχὴν εἰληφώς· καίτοι γε πεῖρα καὶ χρόνῳ κύκλον ἐνδέχεται στενώτερον δοκιμάζεσθαι, τῶν Παρισίων, φέρ' εἰπεῖν, τοῦ Λονδινίου, τοῦ Βερολίνου καὶ ἔστιν ὧν μητροπόλεων ἐναλλαττομένων. . . .

Τοιγαροῦν πρὸς ἐπίδοσιν ἐγχειρήματος τηλικούτου εἴτις τὸ μετὰ χεῖρας προκήρυγμα μεταγλωττίζειν ἐθέλοι μὴ ὅτι ἐς Εὐρωπαῖα, καὶ ἐς Ἀσιατικὰ δὲ καὶ Λυβικὰ καὶ Λυβικὰ καὶ ἄλλ' ἰδιώματα, ἄττα καὶ ὅπου περ γένη καὶ φῦλα φθέγγεται πολυάνθρωπα (Ἀραβιστί τε καὶ Συριστὶ, καὶ Ἀμχαριστὶ ἢ Αἰθιοπιστὶ, Σινιστί τε καὶ Ἱσπωνιστὶ κλ.), ἴστω τὰ λῷστα καὶ κεχαρισμένα ἡμῖν καὶ τῇ ἐπιστήμῃ δράσων. Προσδεχοίμεθα μὲν γὰρ οὔποτε Μουφτίδων καὶ Σουφιδων, Βραμινῶν καὶ Μανδαρίνων στίφη τῷ καθ' ἡμᾶς ξυλλόγῳ ξυμπαρεδρεύσειν, οὐδ' ὁπωστιοῦν· οὐ μέντοι οὐκ ἔσθ' ὅπως τὴν ἀρχὴν ἀξυντελὲς τῇ συγκριτικῇ γένοιτ' ἂν φιλολογίᾳ καὶ τῇ ἐθνογραφίᾳ, τῇ τε ἱστορίᾳ καὶ τῇ νομισματικῇ, ἔς τ' ἀλφαβήτου κοινοῦ ἀπόδειξιν καὶ τὰ παραπλήσια, εἴπως πότ' ἄνδρας τινὰς, τῆς τῶν ἀπωτάτω χωρῶν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, παιδεύσεως καὶ τῆς ἄλλης τῆς περὶ τὸν βιον εὐμουσίας ὥσπερ προξενοῦντας, τοῖς πρὸς ἑσπέραν καὶ ἄρκτον σοφοῖς ἐντυγχάνειν καὶ συγχρωτίζεσθαι οἷόν τε ἂν τοῖς ἔργοις φανείη. Ἐκεῖνο δὲ δή φαμεν τελευτῶντες, τῶν πραγματειῶν τὰς τοιαύτας μηδὲν μᾶλλον ἐς τὸ αὐτίκα, ἢ ἐς τὴν μεθ' ἡμᾶς ἡλικίαν προσήκειν πάσας πάντως ἀπολογίζεσθαι. Τοῦφ' ἡμᾶς μὲν οὖν ἅλις.

Ὅσοι δὲ πλείω καὶ ἀκριβέστερα τοῦ προγράμματος περὶ καθόλου τε καὶ ἰδίᾳ εἰδέναι βουλήσονται, τοὺς ἐν Ἐδεμβούργῳ μετιόντων καθηγουμένους Μ. Δ. Σίμψωνα καὶ Στρούθηρον (M. Δ. Simpson et Struthers, professores).

Ἐξελλήνιζεν ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ἰδιώματος ἐν Βερολίνῳ τῷ κατὰ Βορουσίαν, μηνὸς Δεκεμβρίου ζ' ἱσταμένου (ε.ν.), Θεογονίας ἔτει ᾳωξ'.

ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΚΛΕΟΒΟΥΛΟΣ
Διάκονος Ἕλλην.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΠΙΚΕΡΜΙ ΑΝΕΥΡΕΘΕΝΤΩΝ ΠΡΟΚΑΤΑΚΑΥΣΜΑΙΩΝ ΖΩΩΝ.

—ooo—

Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἐπιστημονικῶν θησαυρῶν, οὓς ἡ ἑλληνικὴ γῆ ἐγκλείει εἰς τὰ ἑαυτῆς σπλάγχνα, ἄξιοι λόγου εἰσὶ καὶ αἱ ἐκ σκελετῶν προκατακλυσμαίων ζώων ἀπολιθώσεις, αἱ εὑρεθεῖσαι πλησίον τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὸ μικρὸν χωρίον Πικέρμι, ὅπου ἀνεκαλύφθησαν διὰ τῆς ἀνασκαφῆς πολύτιμα τμήματα ἀπολιθώσεων, ἀνήκοντα εἰς ζῶα μὴ ὑπάρχοντα σήμερον. Ἐπὶ τοῦ θησαυροῦ τούτου ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν των ἅπαντες οἱ περὶ τὰς ἀπολιθώσεις καταγινόμενοι ἐπιστήμονες τῆς Εὐρώπης, ἅμα γνωστοποιηθείσης τῆς εὑρέσεως διὰ τῶν ἑλληνικῶν ἐφημερίδων, καὶ πολλαὶ τῶν ἐν Εὐρώπῃ Ἀκαδημιῶν ἀπέστειλαν ἄνδρας σοφοὺς, οἵτινες ἀνασκάψαντες μετεκόμισαν εἰς τὰ μουσεῖα τῆς Εὐρώπης ἐκ τῶν ἀπολιθώσεων τούτων, ἃς καὶ θεωροῦσιν ὡς ἀξιολογώτατα κειμήλια. Ἰδοὺ τὰ ὀνόματα τῶν ζώων, εἰς ἃ ἀνήκουσι τὰ ἀνευρεθέντα ὀστᾶ. Μεσοπίθηκος ὁ πεντελήσιος, Mesopithecus pentelisius, Μεσοπίθηκος ὁ ἐλάσσων, M. Minor, Ἀδδηφάγιος ὁ πρωτογενὴς, Gulo primigenius, Ἰκτιόθηρ ὁ κηβεττοειδὴς, Ictitherium viverrinum, Ὕαινα ἡ ἐξαίρετος Hyaenia eximia, Λύκος ὁ πρωτογενὴς Canis Lupus primigenius, Μαχαιρόδους ὁ Λεοντοειδὴς, Machairodus leoninus, Κάστωρ ὁ Ἀττικὸς, Castor Atticus, Μακροθηρ ὁ ἀπροσδιόριστος, Macrotherium indeterminatum, Σῦς ὁ ἐρυμάνθιος Sus Erimanthius, Ῥινόκερως ὁ Σχλειερμαχείρου, Rhinoceros Schlyermacher, Μαστόδους ὁ στενόδους, Mastodon angustidens, Ἀντιλόπη ἡ Δινδερμεϋρίου, Antilope Lindermeyers, Ἀντιλόπη ἡ βραχύκερως, Antilope brevicornis, Ἀντιλόπη ἡ εὐειδὴς, Antilope speciosa, Αἴξ ἡ Ἀμάλθεια, Capra Amalthea, Βοῦς ὁ Μαραθώνιος, Bos Marathonius, Ἱππόθηρ ὁ ῥαδινὸς, Hippotherium gracile seu mediterraneum.

Πλὴν τούτων εὑρέθησαν καὶ ἄλλα οὐκ ὀλίγα παρὰ πολλῶν διασήμων εὐρωπαίων ἐπιστημόνων.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ ζῶα ταῦτα ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν δὲν ἦσαν ἐγχώρια τῆς Ἑλλάδος, εἰκάζεται ὅτι μετέβησαν ἐκ τῆς Ἀφρικῆς διὰ ξηρᾶς εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ τοιουτοτρόπως ὑπάρχει πιθανότης ἢ μᾶλλον βεβαιότης ὅτι ἡ Ἑλλὰς συνείχετο κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους μετὰ τῆς Ἀφρικῆς, ὅθεν μετέβησαν καὶ κατεστάθησαν ἐνταῦθα.

Τὰ ὀστᾶ ταῦτα εἰσὶ περιβεβλημένα ὑπὸ ἀργιλλώδους γῆς, μεταβληθείσης διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ κεντρικοῦ πυρὸς καὶ τοῦ ὕδατος εἰς σιδηρᾶν μάζαν. Ὑπάρχουσιν ἀναμφιβόλως ἐν ἀφθονίᾳ καὶ ἄλλαι ἀπολιθώσεις ἐν Πικέρμι, καὶ διὰ τοῦτο ἐπικαλούμεθα εἰς αὐτὰς τὴν προσοχὴν τῆς βασιλικῆς κυβερνήσεως· διότι ἀνταλλάσσουσα ταύτας, δύναται νὰ πλουτίσῃ πάσας τὰς ἐπιστημονικὰς συλλογὰς τῆς Ἑλλάδος.

ΛΑΝΔΕΡΕΡ.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

(Φυλλάδιον 252).

Σελ.	*στήλ.*	*στίχ.*	*ἀντὶ*	*γράφε.*
1	1	ιβ'	κακὰ	καινὰ
»	»	ιέ	περιλέλειπται	οὐ περιλίλειπται
»	»	ιή	τιθέμενοι	τιθεμένῃ
»	»	ιθ'	ἄντικρυ	ἄντικρυς
»	2	δ'	ἧς περὶ	ἧς πέρι
2	1	μγ'	εὑρεῖ	εὑρεῖ
»	»	μέ—μς'	παρὰ τῶν	παρὰ τοῦ τῶν κατὰ Βρεττανίαν τῶν ἀρχαιολόγων Συλλόγου
»	»	μζ'	εὐμιλετήσας	ἐκμελετήσας
»	»	μθ'	ἐξαιρὼν	ἐξευρὼν
»	»	νά	ἄλλως	ἄλλοι
1	»	νγ'	κεχωρισμένον	κεχωσμένον
»	2	θ'	τραχέος	τραχέσι
»	»	ις'	ἐχούσης	ἐχούσας
»	»	κέ	ἀπ' ἀρχὴν	ἀπαρχὴν
»	»	μθ'	1742	1842